

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

GEDIMINAS USAVIČIUS
CIVILINĖ TEISĖ

NETIESIOGINIS IEŠKINYS: TAIKYMO SĄLYGOS IR PROBLEMATIKA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. dr. Algirdas Matkevičius

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS	3
1. NETIESIOGINIO IEŠKINIO BENDRIEJI POŽYMIAI	7
1.1. Netiesioginio ieškinio sąveika su civilinio proceso teisės principais.....	7
1.2. Netiesioginio ieškinio kilmė.....	13
1.3. Netiesioginio ieškinio samprata	17
1.4. Netiesioginio ieškinio santykis su kitais specifiniais pažeistų teisių gynybos būdais.....	23
1.4.1. Netiesioginio ieškinio santykis su <i>actio Pauliana</i>	23
1.4.2. Netiesioginio ieškinio santykis su išvestiniu ieškiniu	31
1.5. Netiesioginiu ieškiniu sukuriamas teisinis efektas.....	37
2. NETIESIOGINIO IEŠKINIO TAIKYMO SĄLYGOS.....	39
2.1. Netiesioginio ieškinio taikymo sąlygos, susijusios su kreditoriumi.....	40
2.2. Netiesioginio ieškinio taikymo sąlygos, susijusios su skolininku.....	48
2.3. Netiesioginio ieškinio taikymo sąlygos, susijusios įgyvendinamomis teisėmis	54
IŠVADOS	62
PASIŪLYMAI.....	64
LITERATŪRA	66
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	76
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	77
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	79
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	81

IVADAS

Darbo aktualumas. Netiesioginio ieškinio instituto nuoseklios sisteminės analizės aktualumą Lietuvos teisės teorijai bei praktikai lemia kelios priežastys. Pirmą, nuo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹ (toliau – LR CK), kuriame pirmą kartą visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje² buvo įtvirtintas netiesioginio ieškinio institutas, įsigaliojimo praėjo jau daugiau negu dešimt metų, tačiau iki šiol, be kelių bandymų, nėra nei sistemiškai, nei teoriškai analizuotas netiesioginio ieškinio instituto teisinis reglamentavimas bei šio instituto taikymo praktika. Antra, Lietuvos teismų praktika, taikanti šį kreditoriaus interesų gynimos būdą, susidurianti bei analizuojanti netiesioginio ieškinio instituto problematiką, taip pat yra itin negausi³, o dažnu atveju ir klaidinga. Matoma aiški tendencija, kad šiuo Lietuvos Respublikos teisei sistemai nauju institutu naudojama itin nenoriai, todėl būtina atskleisti šio instituto sampratą bei tikslus ir pabandyti išsiaiškinti, ar kad ir negausi Lietuvos teismų praktika netiesioginio ieškinio institutą taiko teisingai, o civilinės apyvartos subjektai jį naudoja pagal paskirtį.

Temos mokslinis naujumas ir problemos ištyrimo lygis. Kaip minėta, Lietuvos teisės doktrina, analizuojanti netiesioginio ieškinio instituto teorines ar praktines taikymo problemas, yra itin negausi. Iki šiol netiesioginio ieškinio institutas sistemiškai teoriniu lygmeniu buvo tirtas tik kelis kartus. Pirmą kartą Lietuvos teisės doktrinoje į to meto netiesioginio ieškinio instituto problematiką bandė žvilgtelėti autorės doc. dr. Dangutė Ambrasienė bei Solveiga Cirtautienė savo 2003 m. straipsnyje⁴. Tuo metu autorių analizuotą galimą šio teisės instituto pagrindinę problemą, susijusią su tam tikrais procesiniais klausimais, Lietuvos teismų praktika įveikė gan greitai. Antrą kartą moksliniu lygmeniu netiesioginio ieškinio institutas buvo analizuotas 2006 m. Astos Jakutytės straipsnyje⁵, darbe pateikiant tam tikrus palyginimus su panašiais užsienio valstybių teisės reguliavime sutinkamais institutais. 2012 m. pasirodžiusioje Raimondos Joskaudienės knygoje⁶ netiesioginio ieškinio institutui teskiriami keli puslapiai, tiesiog atkartojant teismų praktikoje išsakytus teiginius. Mykolo Romerio universitete parengtoje

¹ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

² Vienu istoriniu laikotarpiu tam tikroje dabartinės Lietuvos Respublikos teritorijoje netiesioginio ieškinio institutas galiojo gan ilgą laiką, apie tai plačiau 1.2 skyriuje „Netiesioginio ieškinio kilmė“.

³ www.infolex.lt teismų praktikos paieškoje įvedus paieškos žodį „netiesioginis ieškinys“ viso buvo rasta tik 199 paieškos rezultatai, tuo tarpu atlikus paiešką pagal raktinį žodį „*actio pauliana*“ buvo rasta – 2342 paieškos rezultatų. paieška atlikta 2015 m. lapkričio 14 d.

⁴ Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 50–58.

⁵ Jakutytė, A. Netiesioginis ieškinys - specialus kreditoriaus gynimo būdas. *Justitia*. 2006, 2(60): 50–59.

⁶ Joskaudienė, R. Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai. Vilnius: Eugrimas, 2012, p. 115–118.

mokslinėje studijoje⁷, pasirodžiusioje 2013 m. bei skirtoje paminėti LR CK pirmajam dešimtmečiui, apžvelgta ir, galima pasakyti, susisteminta Lietuvos teismų praktika, susijusi su netiesioginio ieškinio instituto taikymu bei aiškinimu. Lyginant Lietuvos teisės doktrinos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skiriamą dėmesį netiesioginio ieškinio instituto problematikai tirti bei analizuoti su praktiškai tuo pačiu metu⁸ Lietuvos civilinės teisės sistemoje atsiradusiu kitu kreditoriaus interesų gynimo būdu *actio Pauliana*, matyti aiški tendencija – netiesioginis ieškinytis yra itin nepopuliari pažeistų teisių ir interesų gynimo priemonė.

Panaši tendencija pastebima ir užsienio valstybių teisės doktrinoje. A. Gregory Grimsal⁹ Jungtinių Amerikos Valstijų Luizianos valstijos teisinę bendruomenę su netiesioginio ieškinio institutu teoriniu lygmeniu supažindino tik 1980 m. iš esmės pateikdamas vien tik Prancūzijos teisinės doktrinos bei teismų praktikos išaiškinimus. Šiame savo straipsnyje autorius atkreipė dėmesį, kad visa teisinė literatūra apie šį institutą yra prancūzų kalba. Iš esmės iki šiol atskirų užsienio valstybių teisės doktrinos situacija yra nepasikeitusi. Žvelgiant į Kanados Kvebeko provincijos teisės doktriną, susijusią su netiesioginio ieškinio institutu, galima rasti Luc Morin ir Guillaume-Pierre Michaud¹⁰ straipsnį, kuriame analizuojamas netiesioginio ieškinio instituto teisinis reglamentavimas Kanados Kvebeko provincijos civiliniame kodekse¹¹ bei vieną trumpą apybraižą¹² anglų kalba, kurioje šiek tiek apžvelgiami netiesioginio taikymo ypatumai, tačiau naudojama literatūra pasižymi itin maža įvairove, be to, taip pat naudojama tik prancūzų teisės doktrina. Be kita ko, Kanados Kvebeko provincijos teismų praktika, lyginant ją netgi su Lietuvos teismų praktikos pavyzdžių skaičiumi, yra dar skurdesnė¹³. Taigi, netiesioginio ieškinio institutas dėmesio nesulaukia ne tik Lietuvos, tačiau ir užsienio valstybių teisės moksle ir kaip pažeistų teisių gynybos priemonė yra naudojama ypatingai retai.

Mokslinė problema. Itin negausi Lietuvos teisės doktrina, iš esmės neanalizuojanti netiesioginio ieškinio problematikos, pasižyminti tik bendrųjų šio teisės instituto taikymui būtinų sąlygų išvardijimu, yra viena iš priežasčių, lemiančių šio specialaus kreditoriaus interesų

⁷ Pakalniškis, V., et. al. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Vilnius: MRU, 2013, p. 761–767.

⁸ *Actio Pauliana* pirma kartą po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje buvo įtvirtintas 1998 m. birželio 11 d. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso papildymo 571 straipsniu ir 84, 318, 4721 straipsnių pakeitimo įstatymu. CK 571 straipsnis buvo pavadintas „Sandorio, kuris pažeidžia kreditoriaus teises, pripažinimas negaliojančiu“, tačiau su 2000 m. CK priėmimu *actio Pauliana* institutas buvo gan smarkiai patobulintas.

⁹ Gregory Grimsal, A. The Oblique Action. *Tulane Law Review*. Tulane University 1980. 54: 699–716.

¹⁰ Morin, L. Michaud, G. P., Recours oblique et autres recours. Fascicule 15, *Juris Classeur Québec – Droit des sociétés*, Montréal, LexisNexis Canada, 2009 [interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-01] < <http://www.fasken.com/files/Publication/f50587a7-054b-4d97-9299-2d8f210a4af2/Presentation/PublicationAttachment/119c9965-993c-4d74-a8c7-2e6446cea364/Recours%20oblique%20et%20autres%20recours%2c%20Fascicule%2015.pdf> >

¹¹ Code civil du Québec. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-01] < <http://ccq.lexum.com/ccq/en#!fragment//KHRhYjrEgMSCOnRvYykp> >

¹² McGill University. The Oblique action. [interaktyvus]. Kadana: Montréal. [žiūrėta 2015-11-01]. < <https://www.mcgill.ca/centre-crepeau/terminology/guide/oblique-action> >

¹³ pvz. Kanados Kvebeko provincijos civiliniame kodekse netiesioginio ieškinio sąvoka pateikta 1627 straipsnyje. Nuo 1991, kuomet ši teisės norma buvo įtvirtinta visų instancijų teismai priėmė tik 42 procesinius sprendimus, kuriuose be kita ko, netiesioginio ieškinio problematika nenagrinėjama, t.y. tik 42 procesiniuose sprendimuose 1627 straipsnis yra minimas.

gynybos būdo praktinio panaudojimo stoką bei nepopuliarumą Lietuvos teisėje. Dėl šio instituto nepopuliarumo civilinės apyvartos dalyviai dažnai nežino kokio šio instituto paskirtis, tikslas bei veikimo mechanizmas, tai puikiai pailiustruos kai kuri darbe pateikta teismų praktika. Per daugiau nei dešimt praktinio taikymo metų netiesioginio ieškinio praktika, galima sakyti, yra susiformavusi, tačiau ar Lietuvos teismų praktika eina teisinga linkme? Akivaizdu, jog šiam teisės institutui skiriamas per mažas dėmesys, o dėmesio stoka apriboja civilinės apyvartos subjektus, kadangi dėl neapibrėžtumo jie praranda vieną iš savo pažeistų teisių gynybos priemonių, kuri konkrečiu atveju galėtų operatyviai išspręsti tam tikras su pažeidžiamos teisės apginimu susijusias problemas.

Darbo reikšmė. Neabejotina, kad kuo daugiau dėmesio skirsime netiesioginio ieškinio instituto analizei, tuo labiau gerinsime šio instituto recepciją Lietuvos teisinėje visuomenėje. Naujas požiūris, pateikiant šio instituto kilmę bei apžvelgiant jo vystymo tendencijas, padės atskleisti netiesioginio ieškinio instituto esmę, tikslą ir paskirtį. Sistemine lyginamoji teisinė netiesioginio ieškinio instituto analizė, kurią atliko Asta Jakutyte, atlikta beveik prieš 10 metų, todėl kritinis požiūris prisidės prie didesnio šio civilinės teisės instituto supratimo. Darbe pateiktos išvalgos padės praktiniu požiūriu tiksliau ir tikslingiau taikyti netiesioginio ieškinio institutą, o suvokiant šio instituto paskirtį bei tikslus, manytina, jo tinkamo taikymo pavyzdžių palaipsniui tik daugės.

Tyrimo tikslas. Apžvelgus netiesioginio ieškinio instituto bendruosius klausimus, apibrėžti aiškiai šio teisės instituto paskirtį ir tikslus. Atskleisti šio teisės instituto sąveiką su kitais specialiaisiais pažeistų teisių bei interesų gynybos būdais, kai kuriais pagrindiniais civilinio proceso teisės principais, daromą intervenciją į šių principų veikimo sritį. Identifikuoti šio teisės instituto vietą Lietuvos Respublikos civilinės teisės sistemoje bei išgryninti būtinausias netiesioginio ieškinio taikymo sąlygas. Atsakyti į vieną pagrindinių klausimų, ar Lietuvos teismų praktika, aiškindama bei taikydama netiesioginio ieškinio institutą, yra suformulavusi tinkamas netiesioginio ieškinio taikymo sąlygas, atsižvelgiant į šio teisės instituto esmę bei paskirtį?

Tyrimo uždaviniai. Šio darbo tikslas gali būti pasiektas: 1) nuosekliai ir sistemingai išanalizavus netiesioginio ieškinio instituto kilmę bei istorinius pokyčius, atskleidžiant šio instituto prigimtį ir sampratą; 2) išskiriant pagrindinius šį institutą kvalifikuojančius požymius; 3) nustatant netiesioginio ieškinio instituto vietą Lietuvos civilinės teisės sistemoje, lyginant jį su *actio Pauliana* ir išvestinio ieškinio institutais; 4) tiriant bei analizuojant apeliacinės bei kasacinės instancijos teismų priimtus procesinius sprendimus, išsiaiškinant ar Lietuvos teisinė sistema tinkamai į savo civilinės teisės sistemą inkorporavo netiesioginio ieškinio institutą.

Tyrimo metodika. Siekiant darbe išsikelti tikslo, formuojant išvadas bei pasiūlymus, kompleksiskai taikyti įvairūs tyrimo metodai. Pagrindiniai darbe taikyti metodai: *istorinis, dokumentų analizės, lingvistinės, loginės ir kritinės, sisteminės analizės*. Siekiant atskleisti netiesioginio ieškinio instituto vystymosi ypatumus buvo pasitelktas *istorinis metodas*, atskleidęs šio instituto ankstyvąją raidą. *Dokumentų analizės metodas* buvo naudojamas renkant ir analizuojant Lietuvos Respublikos bei užsienio valstybių norminius teisės aktus, teisės doktriną ir teismų procesinius sprendimus. *Lingvistinės analizės metodas* pasitelktas aiškinant įvairių teisės normų, principų, teismų sprendimų formuluotes bei atskiras teisinių terminų sąvokas. *Loginės ir kritinės analizės metodais* naudotasi, analizuojant teisės doktriną bei teismų praktiką, kritiškai įvertinant esamą netiesioginio ieškinio instituto aiškinimą ir taikymą, formuluojant argumentus bei išvadas. *Sisteminės analizės metodas* pasitelktas norint nuosekliai išanalizuoti teisės doktrinoje išskiriamas bei teismų praktikoje naudojamas netiesioginio ieškinio institutui taikyti reikalaujamas būtinąsias taikymo sąlygas bei kriterijus.

Tyrimo struktūra. Darbą sudaro įvadas, du skyriai, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacija ir santrauka lietuvių bei anglų kalbomis. Pirmajame skyriuje apžvelgsime netiesioginio ieškinio istorinę kilmę, atskleisime šio instituto sampratą, esmę bei tikslus, netiesioginio ieškinio institutu sukuriama teisinį efektą, palyginsime jį su kitais specifiniais pažeistų teisių gynbos būdais, išskirsime panašumus bei skirtumus.

Antrajame skyriuje daugiausia dėmesio bus skirta netiesioginio ieškinio būtinųjų taikymo sąlygų identifikavimui, atskleidžiant Lietuvos teismų praktikoje susiformavusį šių sąlygų praktinį taikymą. Palyginsime, ar Lietuvos teismų praktikoje nurodomas netiesioginio ieškinio instituto sąlygų visetas atitinka užsienio teisės doktrinoje pateikiamą sąlygų visumą. Darbo pabaigoje nurodysime, ar pasitelkus šiame darbe naudotus tyrimo metodus, mums pavyko įgyvendinti išsikeltus tikslus bei uždavinius. Be kita ko, darbo pabaigoje pateiksime išvadas bei pasiūlymus.

Ginamasis teiginys. Netiesioginio ieškinio institutas Lietuvoje suprantamas bei aiškinamas per siauriai, dažnu atveju naudojamas ne pagal tikrąją šio instituto paskirtį, o tai sąlygoja netinkamą šio teisės instituto taikymą teismų praktikoje ir šios specialios kreditoriaus interesų apsaugos priemonės nepopuliarumą tarp civilinės apyvartos dalyvių.

1. NETIESIOGINIO IEŠKINIO BENDRIEJI POŽYMAI

1.1. Netiesioginio ieškinio sąveika su civilinio proceso teisės principais

1966 m. gruodžio 19 d. Tarptautinių pilietinių ir politinių teisių pakto 2 straipsnio 3 dalyje¹⁴, 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 ir 13 straipsniuose¹⁵, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje¹⁶, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 4 straipsnyje¹⁷, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – LR CPK) 5 straipsnio 1 dalyje¹⁸ nustatytas vienas iš pagrindinių bei fundamentaliausių teisės principų – teisminės gynybos prieinamumo ir universalumo principas. Kaip nurodoma Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje, „teisminės gynybos prieinamumo ir universalumo principas kiekvienam asmeniui, manančiam, kad yra pažeistos jo teisės, garantuoja teisminę gynybą“¹⁹. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje yra išaiškinęs, kad „asmeniui jo pažeistų teisių gynyba teisme garantuojama nepriklausomai nuo jo teisinio statuso, asmens teisės turi būti ginamos ne formaliai, o realiai ir veiksmingai“²⁰, „teisė kreiptis į teismą yra absoliuti, pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad visus ginčus dėl asmens teisių pažeidimo būtų galima spręsti teisme, gali būti nustatyta ikiteisminė ginčo sprendimo tvarka, tačiau negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigta asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės pažeidžiamos, teisė ginti savo teises ar laisves teisme“²¹. Pridurtina, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje nurodoma, kad teisė kreiptis į teismą yra siejama ne tik su pažeistos teisės, bet ir su teisės saugomo intereso gynimu²².

Lietuvos teisės doktrinoje nurodoma, kad teisme nagrinėtinas ne kiekvienas socialinis konfliktas, o tik ginčai dėl teisės. Be to, į teismą gali kreiptis tik suinteresuotas byla asmuo²³. Prancūzijos civilinio proceso kodekso²⁴ 31 straipsnyje taip pat nustatyta, jog ieškinį gali pareikšti tik asmuo, turintis teisinį interesą (pranc. *l'action en justice est ouverte à tous ceux qui ont un*

¹⁴ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 77-3288.

¹⁵ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-987.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

¹⁷ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 17-649.

¹⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.

¹⁹ Driukas, A., Valančius, V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. 207 psl.

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 39-1105.

²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 69-2832

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje Z. R. (Z. R.) ir kt. v. Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir kt. (bylos Nr. 3K-3-141/2009).

²³ Driukas, A., Valančius, V., *op. cit.*, p. 219.

²⁴ Code de procédure civile Français. <<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070716>>

intérêt légitime au succès ou au rejet d'une prétention). Prancūzijoje vyrauja nuomonė, kad asmuo yra suinteresuotas tik kai pareikšdamas ieškinį siekia materialiosios ar moralinės naudos²⁵. Teisinis interesas turi būti tapatinamas su pakankamai svarbiu ir rimtu interesu, nes jei nepatogumas yra nereikšmingas, mes negalime manyti, jog tokiu atveju yra teisėtas interesas. Tačiau būtina atkreipti dėmesį, jog kaip nurodoma Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisės aiškinimo bei taikymo praktikoje „suinteresuotumas – tai savarankiškas teisinis interesas ir poreikis jį ginti. Teisė kreiptis į teismą nereiškia, kad asmuo gali reikalauti ginti nuo pažeidimų *bet kieno teisę*, o reiškia galimybę kreiptis į teismą dėl to, jog būtų apginta *jo subjektinė teisė* ar įstatymų saugomas interesas”²⁶. Toks aiškinimas grindžiamas civilinės teisės esme.

Materialiuose teisiniuose santykiuose civilinių santykių subjektai veikia *inter alia* lygiateisiškumo, autonomijos, nesikišimo į privačius reikalus principų pagrindu, civiliniams santykiams nebūdingas pavaldumas, iš to išplaukia, kad sutartis sukuria teises ir pareigas tik jos šalims ir tik sutartį sudariusios šalys gali reikšti iš jos kylančius reikalavimus. Tai yra sutarties uždarumo principo esmė. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje šis principas apibūdinamas taip „sutarties uždarumo principo turinys ir veikimo ribos skirtingose teisės sistemose ar valstybėse gali būti skirtingi ir priklauso nuo nacionalinėje teisėje įtvirtinto reguliavimo. Lietuvos teisėje įtvirtintas santykinis sutarčių uždarumo principas, kurio turinys kasacinio teismų praktikoje aiškinamas kaip bendroji sutarčių teisės taisyklė, kad sutartis susaisto tik jos šalis, todėl, išskyrus įstatyme numatytas išimtis, turi teisinės įtakos tik jos šalių tarpusavio teisėms ir pareigoms”²⁷.

Kaip suinteresuotas asmuo sieks apginti savo teises bei teisėtus interesus priklauso vien tik nuo pastarojo valios, tai lemia kitas civilinio proceso teisės principas – dispozityvumas, įtvirtintas LR CPK 13 straipsnyje, kuriame nurodyta, kad šalys ir kiti proceso dalyviai, laikydamiesi šio Kodekso nuostatų, turi teisę laisvai disponuoti joms priklausančiomis procesinėmis teisėmis. Šios įstatyminės nuostatos, o kartu ir principo egzistavimas paaiškinamas tuo, jog pagal LR CPK 1 straipsnio 1 dalį civilinio proceso tvarka nagrinėjami ginčai, kylantys iš privatinės teisės reguliuojamų teisinių santykių. Lietuvos teisės doktrinoje vienareikšmiai nurodoma, kad privatinei teisei būdingas šalių autonomijos, arba dispozityvumo, principas, leidžiantis joms pačioms neperžengiant įstatymo nustatytų ribų pasirinkti savo elgesio modelį²⁸. Tai reiškia, kad šalys yra savo materialiuųjų teisių šeimininkės: jos gali jomis naudotis, bet gali ir

²⁵ Morin, L. Michaud, G. P., *supra note* 10, p. 60.

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Kauno keliai“ v. Klaipėdos miesto savivaldybė ir kt. (bylos Nr. 3K-3-25/2009).

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje A. V. v P. V. (bylos Nr. 3K-3-453/2010).

²⁸ Driukas, A., Laužikas, E., Nekrošius, V., Valančius, V. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004, p. 83.

nesinaudoti, jas ginti arba neginti, perleisti jas kitiems asmenims²⁹. Anot autorių, „atitinkamai savo teisių įgyvendinimu šalys privalo rūpintis pačios (lot. *vigilantibus iura scripta sunt*), todėl tik pats teisės turėtojas gali nuspręsti, jam ją ginti ar ne”³⁰. Be viso to, Lietuvos teisės doktrinoje vienareikšmiai pripažįstama, kad dispozityvumo principas – vienas fundamentaliausių civilinio proceso teisės principų, nes tik šalys turi turėti teisę apibrėžti ginčo dalyką ir taip daryti įtaką proceso eigai³¹.

Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje³² yra išskiriami šie pagrindiniai dispozityvumo principo civiliniame procese aspektai:

1. civilinė byla gali būti iškelta tik suinteresuoto asmens iniciatyva (lot. *nemo iudex sine actore, nemo invitus agere cogitur*); teismas negali iškelti civilinės bylos savo iniciatyva, taip pat niekas negali priversti ieškovo pareikšti ieškinį. Be to, suinteresuotam asmeniui yra garantuojama teisė pasirinkti savo teisių gynimo būdą;
2. bylos nagrinėjimo dalyką nustato šalys; teismas negali keisti nei ieškinio dalyko, nei pagrindo, negali priteisti ieškovui to, ko jis neprašė, taip pat teismas negali pagrįsti sprendimo faktais, kurių šalys nenurodė (lot. *iudex ne eat ultra petita partium, ultra petita non cognoscitur*). Dispozityvumo principas civiliniame procese reiškia, kad teismas ar kiti proceso dalyviai negali daryti įtakos bylos nagrinėjimo riboms, kadangi tik ieškovas savo nuožiūra gali naudotis jam priklausančiomis teisėmis pakeisti ieškinio dalyką arba pagrindą;
3. šalys turi teisę baigti bylą taikos sutartimi; ieškovas turi teisę atsisakyti ieškinio, atsiimti ieškinį, o atsakovas – pripažinti ieškinį;
4. ieškovas gali padidinti arba sumažinti savo reikalavimus, pakeisti ieškinio dalyką ar pagrindą;
5. šalys turi teisę apskųsti teismo sprendimą, bet gali šia teise ir nesinaudoti;
6. šalys gali vesti bylą pačios arba per atstovus;
7. šalys gali pripažinti faktus, kuriais remiasi kita šalis;
8. vykdymo procesas paprastai pradedamas išieškotojo iniciatyva.

Tačiau nederėtų dispozityvumo principo suprasti kaip absoliutaus, kadangi, kaip minėta, jis kilęs iš materialiosios teisės, todėl draudžiama savo teises ar teisėtus interesus įgyvendinti tokių priemonių bei būdų pagalba, kurie pažeistų kitų asmenų, dalyvaujančių civilinėje apyvartoje, teises, be to, draudžiama piktnaudžiauti savo teise ar veikti nesąžiningai

²⁹ Laužikas, E., Mikelėnas, V., Nekrošius, V. Civilinio proceso teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 182.

³⁰ Laužikas, E., Nekrošius, V., Valančius, V. *op. cit.*, p. 182.

³¹ Driukas, A., Valančius, V., *supra note* 19, p. 325.

³² *Ibid.*, p. 329–340.; Laužikas, E., Mikelėnas, V., Nekrošius, V. *supra note* 29, p. 182–183.

(Konstitucijos 28 str., LR CK 1.2 str. 1 d., 1.137 str.). Anot civilinio proceso teisės doktrinos atstovų, „dispozityvumo principas nėra absoliutus, nes šalių veiksmus kontroliuoja teismas”³³.

Taigi, iš aukščiau išdėstyto matyti, kad asmuo, manantis, jog jo teisės ar įstatymo saugomas interesas yra pažeidžiamas, gali savo nuožiūra kreiptis arba nesikreipti į teismą ir tik dėl savo civilinių teisių ar įstatymo saugomo intereso gynimo. LR CK yra daug nuostatų, skirtų kreditoriaus pažeistų teisių ir teisėtų interesų gynimui, pvz., LR CK 1.138 straipsnyje yra nustatyti bendrieji pažeistų teisių gynybos būdai, t.y. civilines teises įstatymų nustatyta tvarka gina teismas, neviršydamas savo kompetencijos, šiais būdais:

1. pripažindamas tas teises;
2. atkurdamas buvusią iki teisės pažeidimo padėtį;
3. užkirsdamas kelią teisę pažeidžiantiems veiksams ar uždrausdamas atlikti veiksmus, keliančius pagrįstą grėsmę žalai atsirasti (prevencinis ieškinys);
4. priteisdamas įvykdyti pareigą natūrą;
5. nutraukdamas arba pakeisdamas teisinį santykį;
6. išieškodamas iš pažeidusio teisę asmens padarytą turtinę ar neturtinę žalą (nuostolius), o įstatymų arba sutarties numatytais atvejais – netesybas (baudą, delspinigius);
7. pripažindamas negaliojančiais valstybės ar savivaldybių institucijų arba pareigūnų aktus, prieštaraujančius įstatymams, šio kodekso 1.3 straipsnio 3 dalyje numatytais atvejais;
8. kitais įstatymų numatytais būdais.

Tačiau su naujuoju 2000 m. LR CK priėmimu Lietuvos teisinėje sistemoje buvo įtvirtinti specifiniai pažeistų teisių bei įstatymo saugomų interesų gynybos būdai. LR CK visiškai atskirame šeštosios knygos „Prievolių teisė” pirmosios dalies ketvirtajame skyriuje, pavadintame „Kreditoriaus interesų gynimas”, buvo įtvirtinti specialūs kreditoriaus pažeistų teisių bei įstatymo saugomų interesų gynimo būdai. Tai *actio Pauliana* (kreditoriaus teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius) (CK 6.66–6.67 str.), netiesioginis ieškinys (CK 6.68 str.) ir sulaikymo teisė (CK 6.69 str.), kuriais įstatymų leidėjas kreditoriui suteikė papildomas teises priemones ginti pažeistas savo teises ar įstatymo saugomus interesus. Kiekvienas iš šių kreditoriaus gynybos būdų pasižymi tam tikra tik tam teisės institutui būdinga specifika.

LR CK 6.68 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta, kad kreditorius, turintis neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę skolininkui, turi teisę priverstinai įgyvendinti skolininko teises pareikšdamas ieškinį skolininko vardu, jeigu skolininkas pats šių teisių neįgyvendina arba

³³ Laužikas, E., Nekrošius, V., Valančius, V. *supra note* 29, p. 184.

atsisako tai daryti ir dėl to pažeidžia kreditoriaus interesus (netiesioginis ieškinys). Kaip matyti, šiuo teisiniu reglamentavimu įstatymų leidėjas *expressis verbis* įtvirtino vieną iš dispozityvumo principo išimčių, t.y. teisė kreiptis į teismą suteikta trečiajam asmeniui, kuris nedalyvauja materialiajame santykiyje su tuo subjektu, į kurį nukreipiamas tam tikras reikalavimas. Žvelgiant į LR CK 6.68 straipsnio 1 dalies normą matyti, kad šia teisės norma daroma tiesioginė intervencija į aukščiau paminėtą civilinio proceso teisėje esantį dispozityvumo principą. Netgi giliau neanalizuojant, akivaizdu, kad ši materialioji teisės norma koreliuoja su aukščiau aptartais Lietuvos teisės doktrinoje minimais bei teismų praktikoje pripažintais pagrindiniais dispozityvumo principo aspektais, todėl netiesioginio ieškinio institutą įtvirtinanti materialioji teisės norma įgauna tam tikrą procesinės teisės normos atspalvį.

Tenka apgailestauti, kad Lietuvos Respublikos civilinio proceso teisės doktrinoje, kalbant apie dispozityvumo principą³⁴ ir/ar šio principo sąveiką su kitais teisės principais ir apribojimus, nėra užsimenama apie netiesioginio ieškinio institutą. Kalbant apie dispozityvumo principo ribojimus tenurodomas *ex officio* šalių institutas. Civilinio proceso teisės doktrinoje nurodoma, kad „žinomos *ex officio* šalys, kurios byloje dalyvauja savo vardu, tačiau materialiojo teisinio intereso neturi“³⁵. Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje pripažįstama, kad šis institutas (aut. pastaba šalys *ex officio*) vertintinas kaip dispozityvumo principo ribojimas, nes ieškinį pareikšti gali ne pats asmuo, kurio teisė turėtų būti ginama, o kiti subjektai, t.y. tretieji asmenys³⁶. Pripažįstama, kad Lietuvoje neturinčiais materialiojo teisinio intereso, tačiau dalyvaujančiais civiliniame procese, t.y. šalimis *ex officio* laikytini: bankrutuojančios įmonės administratorius (Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (toliau – LR ĮBĮ) 11 str.), testamentu vykdytojas (CK 5.38 str.), prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos bei kiti asmenys, ginantys viešąjį interesą (CPK 49 str.).

Beje, būtent su *ex officio* šalių institutu buvo lyginamas netiesioginio ieškinio institutas pirmojoje byloje, kurioje kreditorius bandė pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu. 2001 m. apeliacinio teismo nutartyje³⁷ teismas pažymėjo, kad „kreditorius, pareikšdamas ieškinį, įgyvendina skolininkui priklausančias teises, t.y. veikia skolininko vardu. Tokiu būdu kreditorius atlieka procesinius veiksmus, kuriuos turėtų atlikti pats skolininkas, bet dėl kažkokių priežasčių neatlieka. Dėl šių priežasčių netiesioginio ieškinio atveju kreditoriaus procesinė padėtis yra panaši į asmenų, kurie procese dalyvauja LR CPK 55 straipsnyje nustatyta tvarka, kad būtų

³⁴ P.vz. Driuko, A., Valančiaus, V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. knygoje dispozityvumo principui yra skiriami 29 psl. (325-354 psl.), o Laužiko, E., Mikelėno, V. Nekrošiaus, V. Civilinio proceso teisė. I tomas knygoje atitinkamai – 3 psl. (182-185 psl.).

³⁵ Driukas, A., Valančius, V., *supra note* 19, p. 551.

³⁶ Laužikas, E., Mikelėnas, V. Nekrošius, V. *supra note* 29, p. 265.

³⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. V. v. UAB „Skuodo riešutas“ ir kt. (bylos Nr. 2-427/2001).

apgintos asmenų teisės bei įstatymų saugomi interesai”. Tačiau ši nutartis aktuali kitu aspektu, t.y. pasisakymu apie kreditoriaus procesinę padėtį, kadangi teismo išsakyta nuomonė sukėlė gan didelį Lietuvos civilinės teisės doktrinos atstovų dėmesį. Šioje civilinėje byloje teismas, priimdamas procesinį sprendimą pasisakė, jog kreditoriaus procesinė padėtis panaši į LR CPK 55 straipsnyje nurodytų asmenų, kurie pagal galiojančias proceso teisės normas nėra laikomi ieškovais, todėl kreditorius netiesioginio ieškinio instituto atveju negali būti laikomas ieškovu procesine prasme. Reaguodama į šią teismo poziciją, teisės doktrina iškėlė problemą, kurios esmė ta, jog „skolininkui pačiam pareiškus ieškinį ir tuoj pat jo atsisakius, kreditorius, jei ieškovu laikytume skolininką, prarastų galimybę pareikšti netiesioginį ieškinį, nes ieškiniai būtų tapatūs, ir teismas turėtų atsisakyti priimti ieškinį jau pradinėje kreipimosi į teismą stadijoje, neįvertinęs galimo skolininko *nesąžiningumo*”³⁸. Be kita ko, autorės išskyrė tokį *ex officio* šalių ir netiesioginio ieškinio institutų skirtumą – LR CPK 55 straipsnyje išvardyti asmenys byloje turi išimtinai tik procesinį teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi, o kreditoriaus, pareiškusio netiesioginį ieškinį, suinteresuotumas bylos baigtimi ne tik procesinis, bet ir materialinis, kadangi jis pirmiausia siekia, kad tokiu, nors ir netiesioginiu būdu, būtų įmanomas jo paties reikalavimo patenkinimas³⁹. Šio darbo įvade minėta, jog Lietuvos teismų praktika su šia problema susidorojo gan greitai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalgoje išaiškinta – LR CPK nereglamentuoja kreditoriaus ir skolininko procesinės padėties civilinėje byloje, iškeltoje pagal netiesioginį ieškinį. Kreditorius, iškeldamas civilinę bylą remdamasis netiesioginio ieškinio institutu, gali pasirinkti bet kurią teisminį ginčą inicijuojančio asmens procesinę padėtį (ieškovu, skolininką įtraukiant į procesą trečiuoju asmeniu, skolininko kaip ieškovo, atstovu ar bendraieškiniu). Nepriklausomai nuo skolininko teisinės padėties iškeltoje civilinėje byloje, skolininkas neturės teisės atleisti savo skolininką nuo prievolės įvykdymo ar pareikšti, kad prievolė neegzistuoja, nes tai pažeistų kreditoriaus teises į skolininko turtą⁴⁰. Be viso to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas papildomai išaiškino, jog skolininkas – ieškovas, kurio vardu pareikštas reikalavimas, neturi teisės bylos nagrinėjimo metu, pažeisdamas kreditoriaus interesus, atsisakyti savo reikalavimo kaip ieškovas ar sudaryti taikos sutartį su atsakovu⁴¹.

Taigi, apibendrinant galime konstatuoti, kad netiesioginio ieškinio institutas daro tiesioginį ir pakankamai aiškų poveikį dispozityvumo principo civiliniame procese veikimo apimčiai. Ši netiesioginio ieškinio instituto intervencija į dispozityvumo principą yra akivaizdi

³⁸ Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S., *supra note 4*, p. 55.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. Teismų praktika. 2008, Nr. 29

⁴¹ *Ibid.*

vien tik žvilgtelėjus į LR CK 6.68 straipsnio 1 dalį, kurioje pateiktas netiesioginio ieškinio įstatyminis apibrėžimas, tačiau iki šiol Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinos atstovai, kalbėdami apie dispozityvumo principo civiliniame procese sampratą, neatkreipė į tai dėmesio. Be to, remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje pateikiamu išaiškinimu, pagal netiesioginį ieškinį iškeltoje civilinėje byloje, tikrasis materialiojo teisinio santykio dalyvis, kuris dalyvauja tokioje byloje, negali disponuoti visomis LR CPK 42 straipsnio 1 dalyje nustatytais procesinėmis teisėmis, nors būtent jo materialioji teisė tiesiogiai yra ginama tokio pobūdžio byloje.

1.2. Netiesioginio ieškinio kilmė

Užsienio teisės doktrinoje nurodoma „panašu, kad Romos imperatoriaus Antonino Karakalos⁴² įsakymas turėtų būti laikomas netiesioginio ieškinio pradžia“⁴³. Anot A. Gregory Grimsal, šio įsakymo tekstas rodo, kad susiklosčius tokiai faktinei situacijai, kuomet skolininkas negali įvykdyti pastarajam nepalankaus teismo sprendimo, kreditorius įgydavo teisę naudotis skolininkui priklausančiomis teisėmis, kurios tuo metu dar buvo likusios ir kuriomis dar buvo galimybė pasinaudoti⁴⁴. Romos teisėje galima būtų išskirti du periodus, kuomet tokiu būdu buvo įgyvendinama kreditoriaus teisių apsauga, kiekviename iš periodų, šios apsaugos mechanizmas būdavo taikomas bei veikdavo skirtingai⁴⁵. Iš esmės netiesioginio ieškinio užuomazgos bei vystymasis betarpiškai susiję su bankroto teisės ankstyvąja pradžia. Tokią išvadą galime padaryti dėl to, kad Lietuvos bankroto teisės doktrinoje tie patys Romėnų teisės institutai, iš kurių užsienio teisės doktrinoje kildinamas netiesioginio ieškinio institutas, yra priskiriami tam tikroms ankstyvosioms bankroto proceso formoms.

Kaip teigia A. Gregory Grimsal, pirmuoju laikotarpiu kreditoriui, kurio teismo sprendimu patvirtinto reikalavimo skolininkas nevykdavo, pereinavo visas skolininkui priklausęs turtas⁴⁶. Sprendžiant iš užsienio teisės doktrinoje nurodyto apibūdinimo, tai yra ta pati procedūra, kuri Lietuvos bankroto teisės doktrinoje nurodoma, apibūdinant Romėnų teisėje buvusį vieną iš bankroto proceso rūšių, *venditio bonorum*. Lietuvos bankroto teisės doktrinoje nurodoma, kad „pagal *Gajaus Institutiones*, nesant skolininko ar jam pasislėpus, kai išieškojimas, nukreiptas į asmenį, būdavo neįmanomas, kreditorius turėjo teisę kreiptis į pretorių,

⁴² Marko Aurelijus Antonino Karakala Romos imperatorius valdęs 211-217 m. laikotarpiu.

⁴³ Gregory Grimsal, A. *supra note 9*, p. 701.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Ibid.* (Cituota iš Labbe, De l'exercice des droits d'un débiteur par son créancier, *Revue critique de legislation et de jurisprudence* [Rev. crit.] 208 (1856)).

⁴⁶ *Ibid.*

prašydamas suteikti leidimą valdyti skolininko turtą (*missio in possessionem*)⁴⁷. Užsienio teisės doktrinoje nurodoma, kad pagrindas kreditoriui valdyti skolininkui priklausantį turtą buvo pretoriaus ediktas, o toks kreditorius buvo laikomas kaip įgaliotinis (*magister*)⁴⁸, Lietuvos teisės doktrinoje šis asmuo įvardijamas *magister bonorum vendorum*⁴⁹, kuris vietoje skolininko reikšdavo ieškinius, siekdamas padidinti skolininko nuosavybės masę. Pasak A. Gregory Grimsal, šis atstovas turėjo *utilitatis causa* skolininko vardu reikšti ieškinius bei inicijuoti bylas tiems asmenims, į kuriuos tam tikrų teisių turėdavo skolininkas, o tuo atveju, jeigu skolininkas neturėdavo jokių itin vertingų teisių, jos būdavo įvertinamos ir įtraukiamos į skolininko parduodamo turto masę⁵⁰. Pagal pretorių teisę, aukščiausią kainą pasiūlęs pirkėjas po turto pardavimo tapdavo *successor in universum uis* ir jis galėdavo įgyvendinti skolininko teises tam, kad gautų pelno⁵¹. Skolininko turto pardavimo sandoris būdavo patvirtinamas to paties pretoriaus, kuris buvo priėmęs sprendimą, leidžiantį kreditoriui valdyti skolininko nuosavybę. Esminis šio proceso bruožas buvo tas, kad „nemokaus skolininko turtas buvo parduodamas kaip visuma, todėl jį įsigijęs asmuo tapdavo skolininko teisių perėmėju“⁵². Pagrindinė turto pardavimo sąlyga buvo ta, kad pirkėjas turėdavo atiduoti tam tikrą įsigyto turto vertės procentą kreditorių reikalavimams patenkinti⁵³.

Vėliau ši procedūra pasikeitė – tai įvyko Diokletiano⁵⁴ epochoje⁵⁵. Tai lėmė pamažu augantis kreditorių nepasitenkinimas, kadangi kreditoriai norėjo, kad visa suma, gauta pardavus skolininko turtą, tektų kreditoriams. Taip atsirado naujas nemokaus skolininko turto pardavimo būdas - *distractio bonorum*⁵⁶. Dabar gi, skolininko turtas nebebūdavo parduodamas kaip vienas objektas, bet kiekvienas turto vienetas, priklausęs skolininkui, būdavo parduodamas atskirai. Šiuo skolininko turto vienetų realizavimu bei paskirstymu tarp kreditorių rūpinosi kuratorius, kuris buvo vadinamas *magistrate*⁵⁷. Šis *magistrate* iš esmės vykdavo tas pačias funkcijas kaip ir aukščiau minėtas *magister bonorum vendorum*, kuris įgyvendindavo kreditoriaus ar kreditorių teises. Lietuvos teisės doktrinoje, apibūdinant šį asmenį, kuris rūpinosi skolininko turto realizavimu bei jo teisių įgyvendinimu t.y. *magistrate*, pagrįstai nurodoma, kad šiuo atveju galima „įžvelgti vieno iš pagrindinių bankroto proceso vykdymo subjektų – bankroto

⁴⁷ Kavalnė, S., Mikuckienė, V., Norkus, R., Velička, R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. 2009. Vilnius: Justitia. p. 163.

⁴⁸ Gregory Grimsal, A. *supra note* 9, p. 701.

⁴⁹ Kavalnė, S., Mikuckienė, V., Norkus, R., Velička, R., *supra note* 47, p. 163.

⁵⁰ Gregory Grimsal, A. *op. cit.*, p. 701.

⁵¹ *Ibid.* (Cituota iš Labbe, De l'exercice des droits d'un débiteur par son créancier, Revue critique de législation et de jurisprudence [Rev. crit.] 209–210 (1856)).

⁵² Kavalnė, S., Mikuckienė, V., Norkus, R., Velička, R., *op. cit.*, p. 164.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Romos imperatorius Galus Aurelijus Valerijus Diokletianas valdęs 244-311 laikotarpiu.

⁵⁵ Gregory Grimsal, A. *op. cit.*, p. 701.

⁵⁶ Kavalnė, S., Mikuckienė, V., Norkus, R., Velička, R., *op. cit.*, p. 164.

⁵⁷ Gregory Grimsal, A. *op. cit.*, p. 702.

administratoriaus – atsiradimo užuomazgas⁵⁸. Taigi, *magistrate*, atsižvelgdamas į kreditorių interesus, skolininko vardu pareikšdavo ieškinius ir siekdavo sugrąžinti į skolininko turto masę kuo daugiau turto.

Užsienio teisės doktrinoje išskiriami keli aukščiau Romėnų teisėje nurodytų institutų požymiai, kurie būdingi dabartiniam netiesioginio ieškinio institutui: 1) skolininkui priklausančios teisės ir reikalavimai, kaip ir materialus turtas, bendra prasme buvo įkeistas jo kreditoriams; 2) skolininkui priklausančios teisės ir reikalavimai negalėjo būti naudojamos kreditoriui siekiant gauti pelno tokiomis pačiomis sąlygomis kaip konfiskavimas ir materialaus turto pardavimas⁵⁹.

Taigi matome, kad netiesioginio ieškinio instituto užuomazgos buvo itin tampriai susijusios su bankroto procesu. Tačiau jau tuomet išskirti požymiai yra aktualūs šiandieniniam netiesioginio ieškinio instituto supratimui bei pagrindiniams principams. Iš esmės netiesioginio ieškinio institutas toks, kokį mes suprantame dabar, gimė Prancūzijos teisėje. Žymusis ano meto Prancūzijos teisės doktrinos atstovas profesorius Hugues Doneau⁶⁰ žymi tą ribą, kuomet netiesioginio ieškinio instituto supratimas iš Romėnų teisės suvokimo pereina į moderniosios teisės suvokimą, kadangi pastarasis atsisakė Romėnų teisėje numatyto reikalavimo paskirti kuratorių, kuris įgyvendintų skolininko teises kreditorių naudai⁶¹. Taigi, ne paskirtas trečiasis asmuo privalėjo rūpintis skolininkui priklausančių teisių įgyvendinimu, tačiau pats kreditorius, kuriam buvo suteikta teisė įsikišti į skolininko dispozicijos ribas. Kreditorius galėjo skolininko vardu įgyvendinti skolininkui priklausančias teises. Tačiau minėtas Prancūzijos teisės doktrinos atstovas palaikė vieną Romėnų teisėje buvusį šio instituto bruožą, t.y. kad kreditorius negali įgyvendinti skolininko teisių, išskyrus tuos atvejus, kai įsipareigojimų nevykdančio skolininko atžvilgiu jau yra priimtas teismo sprendimas⁶², t.y. kaip ir Romėnų teisės laikotarpiu viena iš sąlygų turėjo būti priimtas kreditoriui palankus teismo sprendimas dėl skolos priteisimo, kurio skolininkas nevykdavo. Kaip nurodoma Prancūzijos teisės doktrinoje, šis konceptualus šuolis buvo pasiektas taikant teisės analogiją, paimtą iš įkeitimo teisiniuose santykiuose esančios kredito teisės, kuri pagal įstatymą suteikdavo užstato gavėjui galimybę naudotis skolininko turtu⁶³. Ši analogija ne tik, kad išliko, bet tuo metu buvo vyraujanti tuometinėje Prancūzijos teisės doktrinoje. Prancūzijos civilinės teisės doktrinos atstovas J. Domat⁶⁴, aiškindamas netiesioginio ieškinio instituto kilmę, citavo Romėnų teisės tekstus apie įkeitimą (užstatą).

⁵⁸ Kavalnė, S., Mikuckienė, V., Norkus, R., Velička, R., *op. cit.*, p. 164.

⁵⁹ Gregory Grimsal, A. *supra note* 9, p. 702.

⁶⁰ Prancūzijos teisės profesorius Hugues Doneau arba Hugo Donellus gyveno 1527-1591 m. šaltinis https://en.wikipedia.org/wiki/Hugues_Doneau [žiūrėta 2015-10-20]

⁶¹ Gregory Grimsal, A. *op. cit.*, p. 702 psl.

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ *Ibid.* (cituota iš J. Domat, *The Civil Law in Its Natural Order*. L. Cushing ed. W. Strahan trans. 1850. p. 637.)

Prancūzijos jurisprudencija vystėsi apsupta tokių idėjų, kurios galiausiai buvo patvirtintos, įtraukiant jas į 1804 m. Napoleono civilinio kodekso⁶⁵ tekstą. Prancūzijos teisės sistemoje netiesioginio ieškinio institutas yra įtvirtintas Prancūzijos civilinio kodekso (toliau – Prancūzijos CK) 1166 straipsnyje. Šiame straipsnyje netiesioginio ieškinio instituto sąvoką įstatymų leidėjas apibūdino taip – „nepaisant to, kreditoriai gali pasinaudoti savo skolininko teisėmis ir ieškiniiais, išskyrus tuos, kurie išimtinai priklauso asmeniui” (angl. *Nevertheless, creditors may exercise their debtor's rights and actions, except those which dependent on the person*, pranc. *Néanmoins, les créanciers peuvent exercer tous les droits et actions de leur débiteur, à l'exception de ceux qui sont exclusivement attachés à la personne*). Ši teisės norma galioja iki šiol be pakeitimų.

Lietuvos Respublikos teisės doktrinoje vyrauja nuomonė, kad netiesioginio ieškinio institutas pirmą kartą įtvirtintas tik naujajame LR CK. Tačiau kai kuriose dabartinės Lietuvos Respublikos teritorijose netiesioginio ieškinio institutas galiojo dar iki 2000 m. LR CK įsigaliojimo. Per trečiąjį padalijimą Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, kaip valstybė, buvo panaikinta, ją kartu su Lenkija pasidalijo trys kaimynės – Rusija, Prūsija ir Austrija⁶⁶. 1806-1807 m. kare Napoleonui Frydlando mūšyje sutriuškinus Prūsiją, prancūzų armija užėmė Šiaurės Prūsiją iki Nemuno⁶⁷. Įkūrus Prancūzijai pavaldžią Varšuvos kunigaikštystę, į kurią įėjo ir lietuviškoji Užnemunė, Napoleonas panaikino joje Prūsijos teisės galiojimą ir 1807 m. liepos 22 d. paskelbė, kad nuo 1808 m. gegužės 1 d. Varšuvos Kunigaikštystėje įvedamas 1804 m. Prancūzijos civilinis kodeksas⁶⁸. Sutriuškinus Napoleoną (1814 m. kovo 31 d.), Napoleono imperijai likviduoti buvo sušauktas Vienos kongresas (1814-1815 m.). Reformų, kurias Napoleono kariai atnešė į lenkų ir lietuvių žemes, jau buvo nebeįmanoma atšaukti, todėl caras Aleksandras I turėjo prisiderinti prie buržuazijos plėtotės, todėl Lietuvos Užnemunėje toliau buvo paliktas galioti Napoleono kodeksas⁶⁹. 1918 m., atkūrus Lietuvos valstybingumą, buvo neatsisakyta ankščiau galiojusios teisės. Teisės perimamumas ir tęstinumas buvo įtvirtintas pačiuose pirmuose Lietuvos valstybės konstituciniuose aktuose. Tokiu būdu „Prancūzijos civilinis kodeksas kaip galiojantis civilinės teisės šaltinis Lietuvos Užnemunėje išliko iki 1940 m. pabaigos”⁷⁰.

Taigi, kaip matyti, nors netiesioginio ieškinio instituto užuomazgų galima rasti Romėnų teisėje, tačiau Romėnų teisėje šis institutas buvo labiau panašus į dabartinėse teisės sistemose aptinkamą bankroto administratoriaus institutą. Tuo tarpu netiesioginio ieškinio instituto

⁶⁵ Code civil des Français [interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-01]

<<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>>

⁶⁶ Šenavičius, A. Prancūzijos civilinis (Napoleono) kodeksas ir jo galiojimas Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*. 2014, T. 13, Nr. 3, p. 520 [žiūrėta 2015-10-20] <https://www.mruni.eu/upload/iblock/69b/012_senavicius.pdf>

⁶⁷ *Ibid.*, p. 521.

⁶⁸ Andriulis, V., *et. al.* Lietuvos teisės istorija. Vilnius: Justitia, 2002. p. 294

⁶⁹ Šenavičius, A., *op cit.*, p. 522.

⁷⁰ Šenavičius, A., *op cit.*, p. 524.

tiesioginių šaknų, tokio koks jis yra reglamentuojamas Lietuvos Respublikoje bei kitose užsienio šalyje, reikėtų ieškoti iki 1804 m. Napoleono civilinio kodekso priėmimo buvusioje Prancūzijos teisės doktrinoje, kuri padarė didelę įtaką tuometiniams kodekso rengėjams. Prancūzijos teisės profesorius Hugues Doneau yra asmuo, išgryninęs netiesioginio ieškinio instituto koncepciją.

1.3. Netiesioginio ieškinio samprata

LR CK 6.68 straipsnio 1 dalyje įstatymų leidėjas pateikia tokią įstatyminę netiesioginio ieškinio instituto sampratą – kreditorius, turintis neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę skolininkui, turi teisę priverstinai įgyvendinti skolininko teises, pareikšdamas ieškinį skolininko vardu, jeigu skolininkas pats šių teisių neįgyvendina arba atsisako tai daryti ir dėl to pažeidžia kreditoriaus interesus. Itin negausioje Lietuvos civilinės teisės doktrinoje pasisakoma, kad pagrindinė netiesioginio ieškinio instituto funkcija yra apsaugoti kreditorių nuo *nesąžiningo* skolininko veiksmų tuo atveju, kai skolininkas yra nesuinteresuotas savo subjektinės teisės realizavimu ar ginimu dėl to, kad skolininkui gavus tam tikro turto iš realizuotos ar apgintos subjektinės teisės, kreditorius nukreips savo reikalavimo patenkinimą į šį turtą⁷¹. Lietuvos teismų praktikoje laikomasi iš esmės panašios pozicijos, kad netiesioginio ieškinio paskirtis – apsaugoti kreditorių nuo *nesąžiningo* skolininko neveikimo tais atvejais, kai skolininkas nesuinteresuotas įgyvendinti savo teises į trečiąjį asmenį ir ginti savo interesus⁷².

Netiesioginio ieškinio institutu kreditoriui yra suteikta teisė, esant tam tikram įstatyme nustatytų sąlygų visetui, tapti skolininko procesiniu „atstovu“ bei priverstinai įgyvendinti tam tikras skolininko teises, nukreiptas į kitą subjektą (trečiąjį asmenį). Taigi, iš esmės, kaip minėta šio darbo pirmajame poskyryje, šiuo institutu yra padaroma intervencija į civiliniame procese įtvirtintą dispozityvumo principą. Konstatuotina, kad teisė inicijuoti civilinį procesą bei jame veikti disponuojant visomis procesinėmis teisėmis, numatytomis LP CPK 42 straipsnyje yra suteikta subjektui, kuris nėra materialiojo teisinio santykio dalyvis. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje yra išaiškinta, kad „pagrindinė netiesioginio ieškinio ypatybė yra ta, kad teisė inicijuoti civilinį ginčą teisme suteikiama kvalifikuotam subjektui, kuris neturi tiesioginės reikalavimo teisės į atsakovą, t. y. atsakovas nėra pažeidęs ir neginčija kreditoriaus teisės ar įstatymų saugomo intereso“⁷³. Taigi, kaip matyti, pareikšdamas netiesioginį ieškinį kreditorius tiesiogiai įgyvendina ne savo teises, o skolininkui priklausančias teises, t.y. veikia

⁷¹ Jakutytė, A. *supra note* 5. p. 50; Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S., *supra note* 4, p. 54.

⁷² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra note*, 40.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“ (bylos Nr. 3K-3-146/2007).

skolininko vardu, kaip nurodoma Lietuvos civilinės teisės doktrinoje, „netiesioginis ieškinys yra toks ieškinys, kurį už skolininką pareiškia jo kreditorius“⁷⁴.

Pastebėtina, kad netiesioginio ieškinio institutu kreditoriui yra suteikiama tik teisė, tačiau jokių būdu nenustatyta pareiga įgyvendinti pasyvaus skolininko neįgyvendinamas jam priklausančias teises. Todėl kreditoriaus pasyvumas akivaizdžiai suvokiant, kad jis turi galimybę netiesioginio ieškinio instituto pagalba įgyvendinti skolininkui priklausančias teises, negali būti netgi prielaida svarstyti klausimą dėl kreditoriaus civilinės atsakomybės kilimo ar jo turimos prievolės mažinimo skolininko atžvilgiu dėl kreditoriaus neveikimo.

Netiesioginio ieškinio institutą galime aptikti ne tik Lietuvos civilinės teisės sistemoje. Netiesioginio ieškinio institutas analogiška forma, kuri yra reglamentuojama Lietuvoje, aptinkamas, kaip minėta aukščiau, Prancūzijos CK trečios knygos trečioje dalyje trečiame skyriuje šeštame poskyryje „Susitarimų poveikis tretiesiems asmenims“ 1166 straipsnyje, Jungtinių Amerikos Valstijų Luizianos civilinio kodekso trečios knygos trečios dalies dvylikto skyriaus antrame poskyryje „*actio Pauliana* (angl. *revocatory action*) ir netiesioginis ieškinys (angl. *oblique action*)“ 2044 straipsnyje⁷⁵, Kanados Kvebeko provincijos civilinio kodekso penktos knygos pirmos dalies šešto skyriaus trečiame poskyryje „prievolių įvykdymo teisinė apsauga“ 1627-1630 straipsniuose.

Minėta, kad Prancūzijos CK netiesioginio ieškinio instituto sąvoka pateikta 1166 straipsnyje, kuris skamba taip – *nepaisant to*, kreditoriai gali pasinaudoti savo skolininko teisėmis ir ieškiniiais, išskyrus tais, kurie išimtinai priklauso asmeniui (angl. *Nevertheless, creditors may exercise their debtor's rights and actions, except those which dependent on the person*) (pranc. *Néanmoins, les créanciers peuvent exercer tous les droits et actions de leur débiteur, à l'exception de ceux qui sont exclusivement attachés à la personne*). Atkreiptinas dėmesys, jog šis straipsnis prasideda žodžių junginiu „*nepaisant to*“ (angl. *Nevertheless*; pranz. *Néanmoins*). Prancūzijos CK prieš tai reglamentuojamame straipsnyje, t.y. 1165 straipsnyje įtvirtintas vienas iš pagrindinių civilinės bei sutarčių teisės principų – sutarties uždarmo principas. Šiame straipsnyje nustatyta, jog sutartys galioja tik tarp susitariančių šalių, jos negali pakenkti ir suteikti naudos tretiesiems asmenims, išskyrus Prancūzijos CK 1121 straipsnyje nustatytą atvejį⁷⁶ (angl. *agreements produce effect only between the contracting parties; they do not harm a third party, and they benefit him only in the case provided for in Article 1121*) (pranz. *les conventions n'ont d'effet qu'entre les parties contractantes; elles ne nuisent point au tiers, et elles ne lui profitent que dans le cas prévu par l'article 1121*). Taigi, atsižvelgiant į lingvistines

⁷⁴ Mikelėnas, V. Lietuvos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 111.

⁷⁵ Louisiana Civil Code [interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-01] <<http://legis.la.gov/Legis/LawSearch.aspx>>

⁷⁶ Prancūzijos CK 1121 straipsnyje yra reglamentuojamas taip pat mūsų teisei sistemai žinomas sutarties trečiojo asmens naudai institutas (LR CK 6.191 str.).

teisės normų formuluotes bei į teisės normų vietą Prancūzijos CK struktūroje, iš pirmo žvilgsnio gali susidaryti įspūdis, jog netiesioginio ieškinio institutas lyg ir daro tiesioginę intervenciją į sutarties uždarumo principo veikimo sritį. Tarsi netiesioginio ieškinio institutas yra sutarties uždarumo principo išimtis, t.y. kreditorius gali kištis į skolininko bei trečiojo asmens materialųjį teisinį santykį, jį modifikuoti, panaikinti ar kitokiu būdu daryti poveikį savo skolininko ir trečiojo asmens materialiajam teisiniam santykiui. Tačiau toks aiškinimas būtų klaidingas. Kaip pažymima Prancūzijos teisės doktrinoje, netiesioginio ieškinio institutu kreditoriui suteikta teisė vietoje skolininko įgyvendinti ne tik tas teises, kurios kyla iš sutartinių santykių, tačiau teises, nesusijusias su sutartimi, t.y. išėinančias iš sutartinių santykių ribų⁷⁷. Akivaizdu, jog toks aiškinimas eliminuoja bet kokias netiesioginio ieškinio sąsajas su sutarties uždarumo principu ar poveikiu šiam principui. Be kita ko, aiškinant netiesioginio ieškinio pobūdį Prancūzijos teisės doktrinoje nurodoma, kad kreditorius neturi teisės veikti įgyvendindamas savo teises, netiesioginio ieškinio institutas leidžia kreditoriui skolininko vietoje pasinaudoti skolininkui priklausančiomis teisėmis ir pasiektas efektas niekuo nesiskiria nuo to, jei skolininkas veiktų pats⁷⁸, t.y. netiesioginio ieškinio institutas visiškai nesąveikauja su sutarties uždarumo principu, kadangi netiesioginio ieškinio atveju sudaroma „regimybė“, kad tiesiogiai veikia skolininkas, o ne kreditorius. Apskritai, Prancūzijoje pasisakoma, jog žodžių junginys „nepaisant to“ turėtų būti išbrauktas iš Prancūzijos CK 1166 straipsnio⁷⁹.

Pažymėtina, kad detaliausias iš nurodytų netiesioginio ieškinio instituto teisinio reguliavimo pavyzdžių yra Kanados Kvebeko civiliniame kodekse (toliau – Kvebeko CK) nustatytas teisinis reglamentavimas. Galime pagrįstai tvirtinti, kad Lietuvoje esantis netiesioginio ieškinio instituto teisinis reglamentavimas (CK 6.68 straipsnis) iš esmės atitinka Kanados Kvebeko provincijoje nustatytą teisinį reguliavimą (Kvebeko CK 1627-1630 straipsnius). Kvebeko CK 1627 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kreditorius, kurio reikalavimas yra neabejotinas, likvidus ir vykdytinas gali, skolininko vardu, naudotis skolininko teisėmis ir ieškiniiais, kai skolininkas daro žalą kreditoriui, kai skolininkas nesinaudoja arba atsisako jomis (aut. teisėmis ir ieškiniiais) pasinaudoti (angl. *A creditor whose claim is certain, liquid and exigible may, in the debtor's name, exercise the rights and actions of the debtor where the debtor, to the prejudice of the creditor, refuses or neglects to exercise them*). Ši teisės norma savo turiniu iš esmės yra identiška LR CK 6.68 straipsnio 1 daliai. Tas pats pasakytina ir apie Kvebeko CK 1627 straipsnio 2 dalį (angl. *However, he may not exercise rights and actions which are strictly personal to the debtor*), kuri yra analogiška LR CK 6.68 straipsnio 3 daliai

⁷⁷ Francois, J. Droit civil: Les obligations, regime general. Paris: Economica, 2000, p. 278.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Cartwright, J.; Vogenauer, S.; Whittaker, S. Reforming the French Law of Obligations – Comparative Reflections on the Avant-project de reforme du droit des obligations et de la prescription. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2009, p. 220

normai. Atitinkamai Kvebeko CK 1629 straipsnis (angl. *The person against whom an oblique action is brought may set up against the creditor all the defenses he could have set up against his own creditor*) yra LR CK 6.68 straipsnio 4 dalies atitikmuo, o Kvebeko CK 1630 straipsnis (angl. *Property recovered by a creditor in the name of the debtor falls into the patrimony of the debtor and benefits all his creditors*) yra identiškas LR CK 6.68 straipsnio 5 dalies normai.

Užsienio teisės doktrinoje teigiama, kad netiesioginio ieškinio institutas kyla iš idėjos, jog „skolininko nuosavybė bendrąja prasme yra įkeista jo kreditoriams”⁸⁰. Kvebeko teisės doktrinoje⁸¹ nurodoma, kad netiesioginis ieškinys (angl. *the oblique action* arba „*indirect*” *action*, pranc. *l'action oblique*) yra grindžiamas teisės principu, jog skolininko nuosavybė yra suvaržyta jo prisiimta pareiga įvykdyti prievolę ir bendra prasme skolininko nuosavybė yra laikoma įkeista skolininko kreditoriams. Be viso to, Kvebeko CK 2644 straipsnyje *expressis verbis* yra nustatyta, kad skolininko turtas yra susietas su prievolių vykdymu ir bendra prasme yra įkeistas kreditoriams (angl. *The property of a debtor is charged with the performance of his obligations and is the common pledge of his creditors*). Kvebeko teisės doktrinoje ši teisės norma aiškinama taip – visas skolininko turtas yra įkeistas kreditoriams, o tai reiškia, kad skolininkas garantuoja visišką ekonominį atsiskaitymą ar savo įsipareigojimų įvykdymą kreditoriams savo turtu⁸². Analogiškas teisinis reglamentavimas aptinkamas Jungtinių Amerikos Valstijų Luizianos civilinio kodekso 3183 bei Prancūzijos CK 2285 straipsniuose. Jungtinių Amerikos Valstijų Luizianos civilinio kodekso (toliau – Luizianos CK) 3183 straipsnyje nustatyta, jog skolininko nuosavybė bendra prasme yra įkeista kreditoriams, todėl jos pardavimo pajamos turi būti paskirstomos tarp jų proporcingai, nebent tarp kreditorių yra teisėtas nelygiavertiškumas (angl. *The property of the debtor is the common pledge of his creditors, and the proceeds of its sale must be distributed among them ratably, unless there exist among the creditors some lawful causes of preference*), atitinkamai Prancūzijos CK 2285 straipsnyje įtvirtina, jog skolininko nuosavybė bendra prasme yra įkeista jo kreditoriams ir skolininko pajamos paskirstomos tarp jų *pro rata*, nebent yra numatytas įstatyminis prioritetasis tam tikriems kreditoriams (angl. *The property of a debtor is the common pledge of his creditors; and the proceeds of it shall be distributed among them pro rata, unless there are lawful causes of priority between the creditors*).

Kvebeko teisės doktrinoje netiesioginio ieškinio institutas yra traktuojamas kaip viena iš kreditoriui suteiktų jo pažeistų teisių apsaugos priemonių, kylanti iš Kvebeko CK 1626

⁸⁰ Gregory Grimsal, A. *supra note*, 9, p. 703.

⁸¹ McGill University., *supra note*, 12.

⁸² Morin, L. Michaud, G. P., *supra note* 10, p. 4.

straipsnyje nustatyto reguliavimo⁸³. Šiame straipsnyje įtvirtinta, kad kreditorius gali pasinaudoti visomis reikiamomis ar naudingomis priemonėmis, siekdamas apsaugoti savo teises⁸⁴ (angl. *a creditor may take all necessary or useful measures to preserve his rights*). Prancūzijos teisės doktrinoje pažymima, kad iš esmės netiesioginio ieškinio koncepcija paremta psichologiniu pastebėjimu, kad šalia nemokumo slenksčio esantis skolininkas dažnai būna nesuinteresuotas ir nevaldo savo nuosavybės su įprastu apdairumu⁸⁵. Taigi, tokiu atveju būtinas trečiojo asmens įsikišimas.

Užsienio teisės doktrinoje pateikiamas aiškinimas apie netiesioginio ieškinio esmę iš esmės yra artimas aukščiau nurodytai bei Lietuvos teisės doktrinoje išsakytai nuomonei, kad netiesioginio ieškinio tikslas yra užkirsti kelią skolininko turto mažėjimui dėl paties skolininko aplaidumo⁸⁶. Šis tikslas pasiekiamas kreditoriui suteikiant galimybę vietoje skolininko įgyvendinti pastarojo teises⁸⁷. Kvebeko teisės doktrinoje teigiama, jog ši priemonė leidžia kreditoriui veikti skolininko vietoje, skolininko sąskaita, ir galiausiai skirta padidinti skolininko ekonominį stabilumą, tokiu būdu apsaugant kreditorių, kad skolininkas galėtų įvykdyti visus savo įsipareigojimus⁸⁸. Kreditorius naudojasi skolininko vardu, išimtinai jo teisėmis ir vien tik pastarojo naudai. Kreditoriaus teisė pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu egzistuoja *de plano*, t.y. kreditoriui nereikia kreiptis su ieškiniu į teismą tam, kad sukurtų šią teisę⁸⁹. Kreditorius neįgyvendina savo teisių, bet priešingai, kreditorius įgyvendina skolininko teises, t.y. kreditorius, netiesioginio ieškinio instituto pagrindu, veikdamas skolininko vardu, didina pastarojo turto masę, o tuo pačiu bendrojo įkeitimo vertę, kurio dydis daro įtaką skolininko įsipareigojimų vykdymui kreditoriams⁹⁰. Pažymėtina, kad kreditorius negali sukurti naujų teisių skolininkui arba reikšti reikalavimus dėl skolininko turto administravimo⁹¹, t.y. kreditorius gali įgyvendinti skolininkui netiesioginio ieškinio instituto panaudojimo metu priklausančias teises, bet netiesioginio ieškinio instituto pagalba kreditorius neturi teisės sukurti naujų teisių skolininkui ar bandyti perimti skolininko turto valdymą.

Atkreiptinas dėmesys, kad ta aplinkybė, jog kreditorius inicijuoja procesą netiesioginio ieškinio instituto pagalba, nepanaikina galimybės kreditoriui inicijuoti tiesioginį procesą prieš skolininką. Be to, svarbu atkreipti dėmesį, kad, kaip nurodoma Kvebeko teisės doktrinoje,

⁸³ Morin, L. Michaud, G. P., *supra note* 10, p. 4.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Gregory Grimsal, A. *supra note*, 8, p. 703 (cituota iš J. Carbonnier, Droit civil: les obligations, no. 133 at 521).

⁸⁶ *Ibid.* (cituota iš J. Baudouin, Droit civil: les obligations, no. 133, 1956 m., p. 439)

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Morin, L. Michaud, G. P., *op cit.*, p. 4. (cituota iš Baudouin, J., L., Jobin, P., G., Les obligations, 6^e ed., Cowansville, Editions Yvon Blais, 2005, No. 726; Lluelles D., Moore, B., Droit des obligations, Montreal, Editions Themis, 2006, No. 2818)

⁸⁹ *Ibid.* (cituota iš J. Carbonnier, Droit civil: les obligations, no. 133 at 517–518, Planiol, M. & Ripert, G., Traite pratique de droit civil francais, no. 914 (2e ed. 1954).

⁹⁰ Morin, L. Michaud, G. P. *supra note* 10, p. 5.

⁹¹ *Ibid.*, p. 6. (cituota iš Lluelles D., Moore, B. Droit des obligations, Montreal, Editions Themis, 2006, No. 2825–2826)

naudojantis netiesioginio ieškinio institutu neapsiribojama teisiniu teisių apginimu, bet leidžiama kreditoriui skolininko vardu veikti ir ne teisme, t.y. kreditorius gali tiek bylinėtis teisme, tiek veikti ne teisme⁹². Prie šios išvados Kvebeko doktrinos atstovai prieina remdamiesi Kvebeko CK 1627 straipsnio lingvistiniu aiškinimu, kadangi minėtame straipsnyje yra kalbama apie „teises ir ieškinius“. Pastebėtina, kad Prancūzijos CK 1166 straipsnio normoje taipogi vartojamos sąvokos „teisės ir ieškiniai“. Kitokia situacija yra Jungtinių Amerikos Valstijų Luizianos CK, kurio 2044 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jei skolininko nemokumo būseną sukelia ar padidina jo neįgyvendinama teisė, tuomet kreditorius gali ją įgyvendinti pats, nebent skolininko teisė yra neatsiejamai susijusi su asmeniu (angl. *If an obligor causes or increases his insolvency by failing to exercise a right, the obligee may exercise it himself, unless the right is strictly personal to the obligor*). Plačiau apie tai bus pasisakyta šio darbo skyriuje „Netiesioginio ieškinio taikymo sąlygos, susijusios įgyvendinamomis teisėmis“.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą netiesioginio ieškinio sampratą, pateikiamą tiek Lietuvos, tiek užsienio teisės doktrinoje, kritikuotinas Astos Jakutytės straipsnyje⁹³ pateiktas netiesioginio ieškinio instituto lyginimas su Jungtinių Amerikos Valstijų teisės sistemoje esančiu *garnishment* institutu, kadangi tai ne analogiški, bet du visiškai skirtingi teisės institutai. Visų pirma, bendrosios teisės sistemos valstybėse aptinkamas *garnishment* institutas yra vykdymo proceso dalis, šis teisės institutas reglamentuojamas Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinio kodekso 28 dalyje 176 skyriuje „Federacinių skolų išieškojimo tvarka“ 3205 straipsnyje⁹⁴. Šio straipsnio komentare nurodoma, kad teismas gali išduoti procesinį teismo sprendimą (angl. *writ of garnishment*) dėl nuosavybės (įskaitant dar negautas pajamas), kurios skolininkas nesuinteresuotas gauti, ir kuri yra turima, laikoma ar kontroliuojama kito asmens ne skolininko, tam kad būtų patenkintas teismo sprendimas nepalankus skolininkui⁹⁵. Antra, vadovaujantis teismo priimtu procesiniu dokumentu (angl. *writ of garnishment*), išreikalautas turtas atitenka kreditoriui, kuris kreipėsi į teismą dėl minėto teismo procesinio sprendimo išdavimo⁹⁶. Taigi, iš esmės šis bendrosios teisės sistemoje aptinkamas institutas yra labiau panašus į LR CPK 733 straipsnyje nustatytą išieškojimo iš skolininko darbo užmokesčio ar kitų pajamų tvarką, žinoma, su tam tikrais specifiniais bruožais, negu į LR CK 6.68 straipsnyje nustatytą netiesioginio ieškinio institutą.

Iš esmės netiesioginio ieškinio institutą galime laikyti kaip itin specifinį atstovavimo instituto porūšį, kadangi kreditorius – kaip ir atstovas atstovavimo teisinių santykių atveju –

⁹² Morin, L. Michaud, G. P., *supra note* 10, p. 6.

⁹³ Jakutytė, A. *supra note* 5, p. 51.

⁹⁴ United States Code <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text>>

⁹⁵ [žiūrėta 2015-11-01] <<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2009-title28/pdf/USCODE-2009-title28-partVI-chap176-subchapC-sec3205.pdf>>

⁹⁶ David G. Epstein. Debtor-Creditor Law. Third Edition. Atlanta: West Nutshell Series, 1985. 63 psl.

veikia skolininko – atstovaujamojo – vardu bei pastarojo sąskaita, tačiau netiesioginio ieškinio instituto pagrindu atsiradusio „atstovavimo” veikimo sritis yra susijusi vien tik su procesine atstovavimo puse, kadangi kreditorius negali skolininkui sukurti jokių naujų materialinių teisių, o tik įgyvendinti turimas teises.

Apibendrinant galime konstatuoti, kad netiesioginio ieškinio institutas nėra būdingas išimtinai vien tik Lietuvos Respublikos teisiniam reguliavimui. Turime pripažinti, kad netiesioginio ieškinio institutas yra „pasiskolintas” iš Prancūzijos teisės tradicijos valstybių. Pagrindinis šaltinis, reglamentuojant šį naują mūsų civilinės teisės sistemai institutą, buvo Kvebeko CK. Kvebeko CK normos iš esmės yra perkeltos į LR CK. Tačiau LR CK nėra įtvirtinta nė vienos teisės normos, kurioje būtų, kaip, kad nustatyta Prancūzijos CK, Kvebeko CK ir Luizianos CK, jog skolininko nuosavybė bendra prasme būtų įkeista kreditoriui, t.y. LR CK įstatyminiu lygmeniu nėra įtvirtintos „pagrindinės idėjos”, kuria paremta netiesioginio ieškinio instituto idėja. Bet kokių atveju, tiek Lietuvos, tiek užsienio teisės doktrinoje vienareikšmiai nurodoma, kad pagrindinis netiesioginio ieškinio tikslas – apsaugoti kreditorių, suteikiant kreditoriui teisę, esant skolininko neveikimo ar nesuinteresuotumo atvejui, dėl kurio pažeidžiami teisėti kreditoriaus interesus, įgyvendinti vietoje skolininko jo turimas teises, kurių pastarasis neįgyvendina.

1.4. Netiesioginio ieškinio santykis su kitais specifiniais pažeistų teisių gynybos būdais

1.4.1. Netiesioginio ieškinio santykis su *actio Pauliana*

Žvelgiant iš pirmo žvilgsnio netiesioginio ieškinio ir *actio Pauliana* institutų teisinis reglamentavimas yra aiškus ir matyti, kad šie du institutai yra visiškai skirtingi kreditoriaus teisių gynimo būdai, tačiau analizuojant Lietuvos teismų praktiką išryškėjo aiški ieškovų tendencija kreiptis į teismą su „netiesioginiais” ieškiniiais, kuriais siekiama nuginčyti kreditoriaus skolininko sudarytus sandorius⁹⁷. Vienoje civilinėje byloje toks ieškovo teismui pateiktas procesinis dokumentas netgi buvo įvardytas kaip „netiesioginis *actio Pauliana*”⁹⁸. Itin dažnas

⁹⁷ pvz. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-370-464/2015; 2014 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1049/2014; 2014 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-322/2014; 2013 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-812/2013; 2013 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-12/2013; 2012 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1469/2012; 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-522/2012; 2011 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2712/2011; 2011 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2060/2011; 2011 m. rugsėjo 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1703/2011; 2010 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-659/2010; 2004 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-162/2004; Šiaulių apygardos teismo 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-197-267/2013; Vilniaus apygardos teismo 2011 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-186-577/2011; Klaipėdos apygardos teismo 2013 m. liepos 19 d. civilinėje byloje Nr. 2-1616-230/2013; Panevėžio apygardos teismo 2012 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-681-212/2012 ir kt.

⁹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugpjūčio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „GRIVZAS“ v. UAB „SKULAS“ v. UAB „JUNGTINIS DUJŲ CENTRAS“ (bylos Nr. 2-1703/2011);

atvejais, kai remiantis netiesioginio ieškinio instituto teisiniu reglamentavimu, pateikiamas reikalavimas pripažinti negaliojančiu skolininko sudarytą sandorį LR CK 6.66 straipsnio pagrindu.

Savo ruožtu, teisinėse publikacijose aptinkamos nuomonės, kad netiesioginių ieškinių pagalba dažnai siekiama nuginčyti tokius bankrutuojančių įmonių sandorius, kurių pagrindu kiti kreditoriai prarastų savo reikalavimus įmonei⁹⁹. Be to, netgi tvirtinama¹⁰⁰, kad teismų praktikoje pripažįstama kreditorių teisė kreiptis į teismą su netiesioginiu ieškiniu ginčijant bankrutuojančios bendrovės sudarytus sandorius, kai jie mano esant pažeistus bankrutuojančios bendrovės, taigi ir kreditoriaus, interesus ir kai administratorius to nedaro arba atsisako tai daryti. Ši pozicija grindžiama Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. rugsėjo 18 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 2A-329/2006¹⁰¹.

Be viso to, netgi pasitaiko teismų praktikos pavyzdžių¹⁰², kuomet ieškovas teismui teikia *actio Pauliana* ieškinį bei prašo pripažinti negaliojančiais skolininko sudarytus sandorius LR CK 6.66 straipsnio pagrindu, o teismas, priimdamas procesinį sprendimą, ieškovo pareikštą *actio Pauliana* ieškinį dėl neaiškių motyvų kvalifikuoja kaip netiesioginį ieškinį.

Taigi, atsižvelgiant į tokią praktikoje susidariusią situaciją, trumpai apžvelgsime netiesioginio ieškinio ir *actio Pauliana* institutų skirtumus.

Visų pirma, šie specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai yra reglamentuojami skirtinguose LR CK straipsniuose, t.y. *actio Pauliana* instituto teisiniui reguliavimui yra skirtas LR CK 6.66 straipsnis, o netiesioginio ieškinio institutui – LR CK 6.68 straipsnis, kas automatiškai suponuoja išvadą, jog jie yra skirtingi teisiniai instrumentai. Šiuose LR CK straipsniuose nustatytų sąlygų visetas, kurių reikia įrodyti norint pasinaudoti vienu iš institutų, yra aiškiai skirtingas, pvz. *actio Pauliana* pirmoji sąlyga yra kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią teisę¹⁰³, tuo tarpu netiesioginio ieškinio atveju reikalaujama, kad kreditorius turėtų ne tik, kad neabejotiną ir galiojančią teisę, bet papildomai reikalaujama, jog ši teisė būtų vykdytina¹⁰⁴.

⁹⁹ Paukštė, R. „Ar paprasta versle pasinaudoti pigesniu netiesioginiu ieškiniu?“ Verslo žinios 2013-09-19 [žiūrėta 2015-11-01] <<http://vz.lt/archive/blog/2013/9/19/ar-paprasta-versle-pasinaudoti-pigesniu-netiesioginiu-ieskiniu>>

¹⁰⁰ Adomavičiūtė, G. Netiesioginis ieškiny, kai skolininkas nenori įgyvendinti savo teisių. Juristas Nr. 12 2009 gruodis. [žiūrėta 2015-11-01] <http://www.teisesgidas.lt/modules/mydownloads/cache/files/12_Adomaviciute.pdf>

¹⁰¹ Ši Lietuvos apeliacinio teismo nutartis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos buvo panaikinta 2007 m. balandžio 16 d. nutartimi civilinės bylos Nr. 3K-3-146/2007. Tačiau egzistuoja teismų praktikos pavyzdžių kai teismas priimdamas procesinį sprendimą vadovaujasi Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. rugsėjo 18 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 2A-329/2006 (pvz. Kauno apygardos teismo sprendimas 2013 m. liepos 19 d. civilinėje byloje Nr. 2-1616-230/2013; Klaipėdos apygardos teismo sprendimas 2011 m. spalio 3 d. civilinėje byloje Nr. 2-1559-253/2011).

¹⁰² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-491-330/2015; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-344-330/2015.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas., *supra note* 40.

¹⁰⁴ *Ibid*

Antra, kaip nurodoma Lietuvos teisės doktrinoje *actio Pauliana* instituto paskirtis „ginti kreditorių nuo nesąžiningų skolininko veiksmų, kuriais mažinamas skolininko mokumas ir kartu mažinama kreditoriaus galimybė gauti visišką savo reikalavimo patenkinimą”¹⁰⁵, t.y. „šiuo ieškiniu siekiama apginti kreditorių nuo nesąžiningų skolininkų veiksmų, kuriais šis, siekdamas išvengti prievolės vykdymo kreditoriui (lot. *fraus creditorum*), pablogina savo turtinę padėtį perleisdamas turtą kitiems asmenims”¹⁰⁶. Lietuvos teismų praktikoje pažymima, kad „šio ieškinio (aut. *actio Pauliana*) tikslas – taikant restituciją sugrąžinti skolininko turtą, kurį šis nesąžiningai perleido tretiesiems asmenims, ir šio turto sąskaita patenkinti savo reikalavimą”¹⁰⁷. Visiškai kitokia yra netiesioginio ieškinio instituto paskirtis. Minėta, apsaugoti kreditorių, suteikiant kreditoriui teisę, esant skolininko neveikimo ar nesuinteresuotumo atvejui, dėl kurio pažeidžiami teisėti kreditoriaus interesai, įgyvendinti vietoje skolininko jo turimas teises, kurių pastarasis neįgyvendina.

Trečia, aukščiau minėta, kad netiesioginio ieškinio institutu įsiskverbiamą į dispozityvumo principo veikimo sferą, iš esmės vien tik dėl to *actio Pauliana* negali būti tapatinamas su netiesioginio ieškinio institutu. *Actio Pauliana* – specialus su sutarčių laisvės principo ribomis susijęs kreditoriaus teisių gynimo būdas, kurio poreikis nulemtas siekio užkirsti kelią galimam skolininko piktnaudžiavimui savo teisėmis, taip užtikrinant įstatymo ar sutarties pareigų kreditoriui įvykdymą¹⁰⁸. Taigi, *actio Pauliana* yra priemonė, kurios pagalba kreditorius kontroliuoja savo skolininko sudaromus sandorius, o netiesioginio ieškinio pagalba kreditorius skolininko vietoje įgyvendina pasyviai skolininkui priklausančias teises.

Ketvirta, *actio Pauliana* atveju kreditorius veikia savo vardu ir išimtinai vien tik savo interesais, t.y. kreditorius veikia tiesiogiai, priešinga situacija yra netiesioginio ieškinio atveju - kreditorius veikia ne savo vardu ir tiesiogiai gina ne savo interesą, apskritai kreditorius neturi absoliučiai jokio tiesioginio intereso į įgyvendinamą teisę, t.y. kreditoriaus veiksmais įgyvendinama skolininkui priklausanti teisė į trečiąjį asmenį. Būtent dėl šios ypatybės egzistuoja vienas iš esminių skirtumų, skiriančių *actio Pauliana* ir netiesioginio ieškinio institutus, t.y. ieškinio patenkinimo atveju sukuriama teisinio ir ekonominio efekto. Vadovaujantis LR CK 6.66 straipsnio 4 dalimi, patenkinus *actio Pauliana* ieškinį, t.y. sandorį pripažinus negaliojančiu, teisinės pasekmės sukkeliamos tik *actio Pauliana* ieškinį pareiškusiam kreditoriui ir tik tiek, kiek būtina kreditoriaus teisių pažeidimui pašalinti, t.y. apginamos išimtinai bei tiesiogiai į teismą

¹⁰⁵ Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S., *supra note 4*, p. 51.

¹⁰⁶ Mikelėnas, V., *supra note 74*, p. 107-108.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Centarium” ir kt.*, byla Nr. 3K-3-17/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *R. P. v. A. P., R. P., R. B.*, byla Nr. 3K-3-584/2006 ir kt.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas., *supra note 40*.

besikreipiančio kreditoriaus teisės. Kardinaliai priešingas efektas yra pasiekiamas netiesioginiu ieškiniu – patenkinus netiesioginį ieškinį, išreikalautas turtas įskaitomas į skolininko turtą ir naudojamas visų skolininko kreditorių reikalavimams tenkinti, t.y. tarsi skolininkas būtų veikęs savarankiškai. Tiesa, šio skirtumo tarp *actio Pauliana* ir netiesioginio ieškinio institutų nebelieka bankroto proceso metu, t.y. kreditoriaus skolininkui iškėlus bankroto bylą, kadangi patenkinus *actio Pauliana* ieškinį bankroto proceso metu, netaikoma LR CK 6.66 straipsnio 4 dalis. Tai lemia speciali bankroto teisės paskirtis bei specialus teisinis reguliavimas. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (toliau – LR ĮBĮ)¹⁰⁹ 1 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad kitų įstatymų nuostatos, reglamentuojančios įmonių veiklą, kreditoriaus teisę į reikalavimų tenkinimą, kreditoriaus teisę imtis priemonių skoloms išieškoti, priešpriešinių vienas kitų reikalavimų įskaitymą, išskyrus nustatytąjį Lietuvos Respublikos finansinio užtikrinimo susitarimų įstatyme, mokesčius ir kitas privalomąsias įmokas ir jų administravimą bankroto proceso metu, įmonėse taikomos tiek, kiek jos neprieštaruja šio įstatymo nuostatomis. Atsižvelgiant į tai, kad LR ĮBĮ 35 straipsnyje yra nustatyta kreditorių reikalavimų tenkinimo eilė ir tvarka, teismui patenkinus *actio Pauliana* ieškinį bei panaikinus bankrutuojančios įmonės sudarytą sandorį LR CK 6.66 straipsnio pagrindu, negali būti taikoma LR CK 6.66 straipsnio 4 dalis. Ši bankroto proceso metu atsirandanti *actio Pauliana* ypatybė, negali suteikti pagrindo tvirtinimui, jog netiesioginis ieškinytis ir *actio Pauliana* institutai supanašėja, kadangi šiuo atveju LR CK 6.66 straipsnio 4 dalis netaikoma, nes pradamas taikyti specialus teisinis reglamentavimas (lot. *lex specialis derogat legi generali*), kuris, beje, nepanaikina kitų esminių *actio Pauliana* ir netiesioginio ieškinio institutų skirtumų, tiesiog pasiektas rezultatas tampa panašus. Tačiau pasiekiamas rezultatas kyla dėl skirtingo pobūdžio aplinkybių. Netiesioginio ieškinio instituto požymis, jog šio instituto pagalba pasiektas teisinis rezultatas – patenkinus netiesioginį ieškinį – išreikalautas turtas įskaitomas į skolininko turtą ir naudojamas visų skolininko kreditorių reikalavimams tenkinti, lemia tai, jog kreditorius įgyvendina skolininko teises, veikia jo vardu bei sąskaita, todėl tikrasis tiesioginis naudos gavėjas išimtinai gali būti tik skolininkas, kurio teisės yra įgyvendinamos, o ne kreditorius.

Kvebeko teisės doktrinoje taipogi yra pažymima, jog šie teisės institutai negali būti tapatinami. Kvebeko CK *actio Pauliana* institutas reglamentuojamas 1631 straipsnyje. Lyginant šiuos du institutus, išskiriami keli aiškiai juos skiriantis požymiai. Visų pirma, *actio Pauliana* atveju būtina sąlyga jam taikyti yra skolininko motyvai ir ketinimai, t.y. viena iš įrodinėtinių teisiškai reikšmingų aplinkybių yra skolininko nesąžiningumas, Kvebeko CK naudojamos

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.

sąvokos „apgaule“ arba „sukčiavimas“ (angl. *fraud*)¹¹⁰. Tuo tarpu netiesioginio ieškinio instituto atveju skolininko motyvai kodėl skolininkas neveikia yra nesvarbūs, užtenka jo neveikimo fakto, t.y. teisiškai reikšminga šiuo atveju yra faktinė aplinkybė, susijusi su skolininko neveikimu¹¹¹. Antra, skiriasi šių institutų senaties terminas. *Actio Pauliana* institutui yra taikomas vienerių metų senaties terminas (Kvebeko CK 1635 straipsnis), kuomet kreditorius turi teisę pareikšti ieškinį¹¹². Netiesioginio ieškinio instituto taikymo atveju kreditoriui nėra nustatyta jokių terminų, įpareigojančių jį imtis tam tikrų veiksmų, kadangi kreditorius veikia skolininko vardu¹¹³. Trečiasis ir, anot Kvedeko teisės doktrinos atstovų, esminis skirtumas, skiriantis šiuos du institutus, yra kreditoriaus pozicija. Netiesioginio ieškinio institutas nėra asmeninio pobūdžio, kreditorius veikia skolininko vardu ir pastarojo sąskaita¹¹⁴. Netiesioginio ieškinio atveju įgyvendinamos skolininko teisės, *actio Pauliana* atveju kalbama apie jau vykstančią skolininko kontrolę, apie jo laisvę valdyti savo turtą, kuomet šiais veiksmais apgaunami kreditoriai¹¹⁵.

Taigi, atsižvelgiant į šiuos abiejų institutų aiškius skirtumus, kaip akivaizdžiai netinkamos teismų praktikos pavyzdys paminėtina Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-812/2013¹¹⁶. Šioje civilinėje byloje ieškovas kreipėsi į teismą, prašydamas pripažinti skolininko bei kitų asmenų sudarytą sutartį negaliojančia bei taikyti restituciją. Ieškovas, būdamas bankrutuojančios įmonės kreditoriumi ir siekdamas apsaugoti kitus kreditorius nuo nesąžiningo skolininko neveikimo, teikė „netiesioginį ieškinį“ už bankrutuojančią įmonę. Apeliacinės instancijos teismas, pasisakydamas dėl ieškovo teisės reikšti netiesioginį ieškinį, nurodė, kad civilinėje byloje nustatytos aplinkybės patvirtina ieškovo teisę, pareiškiant netiesioginį ieškinį, ginčyti skolininko sudarytą sandorį *actio Pauliana* instituto pagrindu. Be viso to, teismas minėtoje nutartyje, pasisakydamas dėl ieškinio senaties termino ieškiniui LR CK 6.66 straipsnio tvarka pareikšti, konstatavo, kad kreditoriui, reiškiančiam netiesioginį ieškinį, terminas ieškinio pareiškimui skaičiuojamas kaip skolininkui, kurio teises jis siekia įgyvendinti. Toks apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo motyvavimas kelia rimtų abejonių ar teismas nesumaišė *actio Pauliana* ir netiesioginio ieškinio institutų. Visų pirma, kreditoriui norint pareikšti *actio Pauliana* ieškinį visiškai nebūtina reikšti netiesioginio ieškinio, minėta LR CK 6.66 straipsnio 1 dalyje *expressis verbis* kreditoriui suteikta teisė reikšti *actio Pauliana* ieškinį. Antra, LR CK 6.66 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad kreditorius turi teisę

¹¹⁰ Morin, L. Michaud, G. P., *supra note* 10, p. 23.

¹¹¹ *Ibid.* (cituota iš Baudouin, J., L., Jobin, P., G., Les obligations, 6^e ed., Cowansville, Editions Yvon Blais, 2005, No. 734).

¹¹² *Ibid.*

¹¹³ *Ibid.* (cituota iš Karim, V., Les obligations, 3^e ed., Montreal, Wilson & Lafleur, 2009, p. 851; Langevin, L., Vezina, N., „Obligations et contrats“, dans Collection de droit 2008-2009, Ecole du Barreau du Quebec, vol. 5, Cowansville, Editions Yvon Blais, 2008, p. 103).

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ *Ibid.* (cituota iš Lluellas D., Moore, B, Droit des obligations, Montreal, Editions Themis, 2006, No. 2839).

¹¹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. rugsėjo 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Vaidora“ v. UAB „Mabilta“, UAB „Eika“ (bylos Nr. 2A-812/2013).

pareikšti *actio Pauliana* ieškinį per vienerių metų ieškinio senaties terminą. Šis terminas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kurią kreditorius sužinojo arba turėjo sužinoti apie jo teises pažeidžiantį sandorį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas¹¹⁷ yra vienareikšmiai išaiškinęs, kad „Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme nenustatyta draudimo bankrutuojančios įmonės kreditoriams ginti savo teises, todėl kreditorius turi teisę ginti savo interesus ne tik Įmonių bankroto įstatyme nustatyta tvarka, bet ir kitomis, šiame įstatyme nenustatytomis, bet jam neprieštaraujančiomis teisinėmis priemonėmis. Dėl to kreditorius, manydamas, kad bankrutuojančios įmonės sandoris, tiek sudarytas iki bankroto bylos iškėlimo, tiek ir po to, pažeidžia jo teises, turi teisę ginčyti *actio Pauliana* pagrindu. Draudimas bankrutuojančios įmonės kreditoriui pasinaudoti šiuo institutu ne tik neatitiktų šio instituto esmės ir paskirties, bet ir pažeistų kreditoriaus interesus, nes sumažėtų jų teisių ir teisėtų interesų gynimo galimybės”. Be to, nuo 2013 m. spalio 1 d. ši teismų praktika įtvirtinta įstatyminiu teisiniu reglamentavimu, t.y. nuo 2013 m. spalio 1 d. įsigaliojo LR ĮBĮ 21 straipsnio 2 dalies 3 punktas, kuriame įstatymo leidėjas *expressis verbis* įtvirtino, jog kreditorius turi teisę tiesiogiai ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius (*actio Pauliana*).

Tačiau egzistuoja ir teigiamai vertintinos teismų praktikos pavyzdžių, kuomet teismai aiškiai skiria ir identifikuoja šiuos du teisės institutus. Iš esmės pirmasis teismų praktikos atvejis, kuomet teismas aiškiai atskyrė netiesioginio ieškinio ir *actio Pauliana* ieškinio institutus, yra Lietuvos apeliacinio teismo nutartis¹¹⁸, kurioje teismas nurodė, kad ieškovo teisinė pozicija byloje suformuluota neaiškiai, kadangi ieškovas byloje cituoja teismų praktiką, susijusią tiek su *actio Pauliana*, tiek su netiesioginiu ieškiniu, ir remiasi ja byloje. Teismas pažymėjo, kad *actio Pauliana* ir netiesioginis ieškinytis yra savarankiški kreditorių teisių gynimo būdai, kurie kiekvienas turi aiškiai apibrėžtą paskirtį ir taikymo sritį. *Actio Pauliana* suteikia ne sandorio šaliai – kreditoriui – teisę ginčyti skolininko su trečiaisiais asmenimis sudarytus sandorius, kuriais mažinamas skolininko mokumas ir kartu kreditoriaus galimybė gauti visišką savo reikalavimo patenkinimą. Tuo tarpu netiesioginis ieškinytis naudojamas tada, kai skolininkas neįgyvendina savo reikalavimo teisės į savo skolininkus (neprisiteisia skolos, nesusigrąžina turto ir kt.) ir tuo nepagerina savo mokumo, todėl vietoje skolininko tokį reikalavimą gali pareikšti neabejotiną ir vykdytiną teisę turintis kreditorius. Toks ieškinytis, kaip „netiesioginis *Pauliano* ieškinytis” nei teisės teorijoje, nei teismų praktikoje nėra išskirtas. Jei kreditoriaus reiškiamas ieškinytis grindžiamas kreditoriaus teisių pažeidimu, ir tokiu ieškiniu siekiama nugincyti

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB Turto bankas v. BAB „Rimeda”, AB Lietuvos taupomasis bankas* (bylos Nr. 3K-3-201/2001); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Armila” v. UAB „Limedika”* (bylos Nr. 3K-3-146/2007).

¹¹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB DnB Nord bankas v. BUAB „Gertauta”* (bylos Nr. 2A-1508/2012).

skolininko sudarytus sandorius, ieškinys kvalifikuojamas kaip *actio Pauliana* ieškinys, o jei tokiu ieškiniu siekiama skolininko vardu priteisti skolą ar kitu pagrindu sugrąžinti skolininko turtą iš skolininkui skolingų asmenų, toks ieškinys yra netiesioginis ieškinys.

Antai, Kauno apygardos teismas nutartimi¹¹⁹ nustatė ieškovui terminą motyvuojamojoje dalyje nurodytiems trūkumams pašalinti. Teismas pažymėjo, kad ieškinys negali būti nagrinėjamas, nes nėra aiškus jo turinys, tai yra negalima daryti vienareikšmės išvados, byloje pareikštas *actio Pauliana* ar netiesioginis ieškinys. Šioje civilinėje byloje ieškovas minėtu ieškiniu prašė teismo pripažinti niekinėmis ir negaliojančiomis nuo pat jų sudarymo momento tarp kreditoriaus skolininko ir trečiojo asmens sudarytas dvi sutartis bei taikyti restituciją, tuo pačiu panaikinant įregistruotą hipoteką.

Papildomai paminėtina Kauno apygardos teismo nutartis¹²⁰, kurioje teismas taip pat nustatė ieškovui terminą ieškinio trūkumams pašalinti. Ieškovas pateikė teismui netiesioginį ieškinį atsakovui, kuriuo prašė iš atsakovo priteisti 420 168,07 Lt nesumokėtos pirkimo–pardavimo kainos bankrutuojančios įmonės naudai bei pripažinti niekiniu ir negaliojančiu nuo pat jo sudarymo momento tarpusavio įsiskolinimų užskaitymo aktą. Nustatydamas ieškovui terminą pateikti patikslintą ieškinį, teismas pažymėjo, kad teismui nėra aiškus pateikto netiesioginio ieškinio turinys, nes ieškovas sutapatino du skirtingus institutus (*actio Pauliana* ir netiesioginio ieškinio), tačiau teisiškai nepagrindė skirtingų LR CK institutų reglamentuojamų ieškinio reikalavimų pateikimą teismui tik netiesioginiu ieškiniu. Teismas atkreipė dėmesį, kad tik patenkinus antrąjį reikalavimą, ir pripažinus negaliojančiu tarpusavio įsiskolinimų užskaitymą aktą, ieškovo skolininkui galėtų atsirasti neabejotina ir vykdytina reikalavimo teisė į atsakovą, tačiau teismas nustatė, kad šis reikalavimas yra pareikštas CK 6.66 straipsnio pagrindu, kuris nėra tapatus netiesioginio ieškinio institutui. Lietuvos apeliacinio teismo¹²¹ nutartimi paliko galioti aukščiau minimą Kauno apygardos teismo nutartį, papildomai atkreipęs dėmesį, kad nagrinėjamos bylos atveju netiesioginiu ieškiniu tik siekiama sukurti trečiojo asmens (kreditoriaus skolininko) turtinę teisę į atsakovą.

Be kita ko, paminėtina Lietuvos apeliacinio teismo nutartis¹²², šioje civilinėje byloje ieškovai bankrutuojančios įmonės kreditoriai, veikdami bankrutuojančios įmonės vardu, prašė pripažinti negaliojančiais bankrutuojančios įmonės ir atsakovo sudarytus sandorius negaliojančiais bei taikyti restituciją. Savo ieškinį ieškovai įvardijo kaip „netiesioginis *actio*

¹¹⁹ Ši Kauno apygardos teismo nutartis Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 3 d. nutartimi, priimta civilinėje byloje *UAB „Ribena“ v. BUAB „Žygintis“ ir kt.* (bylos Nr. 2-12/2013) palikta nepakeista

¹²⁰ Kauno apygardos teismo 2014 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ribena“ v. UAB „Teravita“* (bylos Nr. 2-1804-436/2014);

¹²¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Ribena“ v. UAB „Teravita“* (bylos Nr. 2-1049/2014).

¹²² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugpjūčio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „GRIVZAS“, UAB „SKULAS“ v. UAB „JUNGTINIS DUJŲ CENTRAS“* (bylos Nr. 2-1703/2011).

Pauliana”. Lietuvos apeliacinis teismas pažymėjo, kad toks ieškinys, koks yra pateiktas šiuo metu, negali būti priimtas nagrinėti, nes nėra aiškus jo turinys – negalima daryti vienareikšmės išvados, byloje pareikštas *actio Pauliana* ar netiesioginis ieškinys. *Actio Pauliana* ir netiesioginio ieškinio institutai nėra tapatūs (CK 6.66 str., 6.68 str.). Įstatymas nenumato apeliando įvardijamo netiesioginio *actio Pauliana*, o ir apeliantas nepagrindžia, koku būdu nagrinėjamoje situacijoje galėtų būti suderinami šie skirtingi ieškiniai. Analogiška situacija pastebima Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje¹²³, kuria buvo palikta galioti pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria ieškovui buvo nustatytas terminas trūkumams pašalinti. Šioje byloje ieškovas savo ieškinį įvardijo kaip netiesioginį bei nurodė, kad veikė bankrutuojančios įmonės (skolininko), kurio bankroto administratorius negina kreditorių interesų ir neginčija sandorių, vardu pagal CK 1.5, 1.80, 1.82, 1.91, 6.66, ir 6.68 straipsnius. Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad ieškinys negali būti nagrinėjamas, nes nėra aiškus jo turinys, tai yra negalima daryti vienareikšmės išvados byloje pareikštas *actio Pauliana* ar netiesioginis ieškinys. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad įvertinusi ieškinio dalyką bei faktinį pagrindą, sutinka su pirmosios instancijos teismo išvada, jog ieškovas netiksliai suformulavo ieškinio faktinį pagrindą, dėl ko neaiškus tapo ir ieškinio dalykas, tai yra neaišku, kokį savo pažeistų teisių gynybos būdą ieškovas pasirinko – netiesioginį ieškinį ar *actio Pauliana*. Kadangi šie teisių gynybos būdai yra skirtingi ir negali būti sutapatinami, nes jais ginantis ieškovas turi įrodinėti skirtingo pobūdžio aplinkybių egzistavimą.

Taigi, apibendrinant konstatuotina, kad netiesioginis ieškinys ir *actio Pauliana* institutai yra visiškai atskiri bei kartu nesuderinami kreditoriaus interesų gynimo būdai. Ypatingai sveikintina teismų pozicija, kuomet neaiškaus turinio ieškiniai, kuriais painiojami šie du institutai, teismų yra nepriimami ir tokiems ieškiniams yra nustatomas terminas trūkumams pašalinti. Žinoma, tokiai teismų praktikai galima kontraargumentuoti, nurodant, kad tokiu būdu teismai be pagrindo apriboja dispozityvumo principą civiliniame procese, kadangi ieškovas yra laisvas pasirinkti būdą, kuriuo jis gina savo (netiesioginio ieškinio atveju skolininko) galimai pažeistas teises ir teisėtus interesus. Tačiau būtina suvokti, kad kokybiškų procesinių dokumentų teikimas teismams, kuriuose būtų aiškiai išdėstyti vienas kitam neprieštaraujantys argumentai, padėtų išgryninti šių teisės institutų taikymo praktiką, o tuo pačiu padėtų suformuoti aiškia teismų praktiką. Be to, būtų išvengta perkrautų teismų procesinių sprendimų, kuriuose iš esmės analizuojamos tiek netiesioginio ieškinio, tiek *actio Pauliana* taikymui būtinų sąlygų viseto egzistavimas.

¹²³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Ribena“ v. BUAB „Žygdintis“ ir kt. (bylos Nr. 2-522/2012).

1.4.2. Netiesioginio ieškinio santykis su išvestiniu ieškiniu

Nuo 2004 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo¹²⁴ (toliau – LR ABĮ) 16 straipsnio 1 dalies 5 punkte yra nustatyta, kad akcininkas turi neturtingą teisę kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydamas atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nustatytų šiame ir kituose įstatymuose, taip pat bendrovės įstatuose, nevykdymo ar netinkamo vykdymo, taip pat kitais įstatymų nustatytais atvejais. Šioje teisės normoje įtvirtintas išvestinis akcininko ieškiny (angl. *shareholder derivative action*). Šis akcininkų turtinis (išvestinis) ieškiny yra ypatingas ir jo negalima priskirti prie civilinio proceso teisės teorijoje žinomų tradicinių ieškinių¹²⁵. Šia teisės norma akcininkui deleguota teisė pareikšti ieškinį kito asmens – bendrovės – naudai ir interesais¹²⁶. Iki 2004 m. sausio 1 d. LR ABĮ akcininkui buvo numatyta teisė reikalauti akcininkams padarytos žalos atlyginimo, t.y. akcininkas galėjo tiesiogiai sau priteisti žalos atlyginimą. Tokio pobūdžio ieškiny negalėjo būti laikomas išvestiniu ieškiniu, nes reikalaujama atlyginti žalą tiesiogiai akcininkams, o ne bendrovei¹²⁷. Taigi, iš pirmo žvilgsnio išvestinis bei netiesioginis ieškiniai turi tam tikrų panašumų. Pagrindinė šių abiejų teisės institutų ypatybė – teisė inicijuoti civilinį ginčą teisme suteikiama kvalifikuotam subjektui, kuris neturi tiesioginės reikalavimo teisės į atsakovą, t.y. atsakovas nėra pažeidęs besikreipiančio į teismą subjekto teisių ar įstatymų saugomo intereso. Kyla klausimas, ar šie, nors ir panašūs teisės institutai, praktikoje nėra painiojami?

Prielaidas teigti, kad šie institutai tam tikrais atvejais gali būti painiojami sudaro teismų praktikos analizė. Šiuo atveju paminėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis¹²⁸. Šioje civilinėje byloje bankrutuojančios įmonės akcininkė pareiškė ieškinį bankrutuojančios įmonės vardu atsakovui įmonės vadovui, žemesniųjų instancijų teismai tokio pobūdžio ieškinį kvalifikavo kaip netiesioginį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pasisakydamas dėl netinkamo apeliacinės instancijos teismo ginčo šalių teisinio kvalifikavimo, nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas rėmėsi tuo, kad pareikštas netiesioginis ieškiny. Teisę pareikšti netiesioginį ieškinį skolininko vardu trečiajam asmeniui turi kreditorius. Tuo tarpu šioje byloje ieškovė pareiškė reikalavimą atsakovui ne kaip kreditorius, priverstinai įgyvendinantis skolininko teises, bet kaip akcininkė, buvusiam įmonės vadovui, kuris sudarė įmonei nenaudingus sandorius ir dėl to įmonė patyrė nuostolių. Taigi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ištaisė žemesniųjų instancijų procesinius sprendimus perkvalifikuodamas netiesioginį ieškinį į

¹²⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 123-5574

¹²⁵ Krivka, E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. *Jurisprudencija*. 2006 4(82), p. 46.

¹²⁶ Mikalonienė, L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. *Teisė*. 2014. 93. p. 115.

¹²⁷ Krivka, E. op cit., p. 49.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Žaibo ratas“, E. D. B. v. V.B.* (bylos Nr. 3K-3-514/2009);

išvestinį ieškinį. Iš esmės tai vienintelis teismų praktikos pavyzdys, kuris rodo, jog atsiradus išvestinio ieškinio institutui, pasitaikė tik vienintelis atvejis, kuomet šie teisės institutai buvo supainioti.

Iš aukščiau nurodyto Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimo matyti, kad vienas iš esamų skirtumų tarp šių teisės institutų yra subjektinė ginčo šalių sudėtis, būtent šiuo skirtumu paremtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo motyvavimas, t.y. netiesioginio ieškinio atveju ginčą inicijuojantis asmuo yra skolininko kreditorius, o išvestinio ieškinio – įmonės akcininkas. Be to, skirtingai nei netiesioginio, išvestinio ieškinio atveju įmonės vadovą ir akcininką sieja tam tikro pobūdžio, nors ir netiesioginiai, teisiniai santykiai (išvestiniai teisiniai santykiai), pasižymintys tam tikrų fiduciarinių pareigų egzistavimu tarp santykinio šalių. Taigi, netiesioginio ir išvestinio ieškinių negalima tapatinti, matomai, būtent dėl šių skirtumų praktikoje nepasitaiko šių teisės institutų painiojimo atvejų. Teisės doktrinoje išvestinio ieškinio instituto egzistavimo būtinybė paaiškinama tuo, kad „bendrovės valdymo organų nariai turi teises pareigas bendrovei, todėl bendrovė turi subjektinę teisę reikalauti žalos, padarytos valdymo organų narių pareigų pažeidimu, atlyginimo, valdymo organo narių atsakomybė už žalą, padarytą jų pareigų pažeidimu, kyla bendrovei”¹²⁹. Juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus (LR CK 2.81 str. 1 d.); įstatymų ar steigimo dokumentų nustatytais atvejais juridinis asmuo gali įgyti civilines teises ir pareigas per savo dalyvius (LR CK 2.81 str. 2 d.), be to, bendrovės santykiuose su kitais asmenimis bendrovės vardu vienvaldiškai veikia bendrovės vadovas (LR ABĮ 19 str. 6 d.). Taigi, remiantis šiomis teisės normomis „sprendimas kreiptis į teismą išimtinai priklauso įmonės valdymo organams, tačiau iš šios bendrovės teisės pareikšti ieškinį išvedama akcininko teisė pareikšti išvestinį ieškinį, kadangi jeigu bendrovė patyrė žalos dėl netinkamo tokių asmenų pareigų atlikimo ir dėl to nuvertėjo akcininkų akcijos ir (arba) sumažėjo arba buvo prarasta visų akcininkų galimybė gauti dividendų, tokia akcininkų žala laikoma išvestine iš žalos bendrovei”¹³⁰.

Kaip ir netiesioginio ieškinio atveju, taip ir išvestinio ieškinio atveju paliečiama dispozityvumo principo civiliniame procese veikimo sritis. Tačiau ne daugiau. Lietuvos teisės doktrinoje pažymima, kad „išvestinis ieškinys neturėtų būti tapatinamas su netiesioginiu ieškiniu, kuriuo siekiama apsaugoti ne dalyvio, bet kito subjekto – bendrovės kreditoriaus turtinius interesus”¹³¹. Analogiškos pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kuris aiškindamas LR ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punkte įtvirtintą nuostatą, yra pažymėjęs, jog „nors

¹²⁹ Mikalonienė, L., *supra note* 126, p. 115.

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ *Ibid.* p. 121.

teisine prigimtimi išvestinis ieškinys gali būti laikomas specialia netiesioginio ieškinio forma, skirta korporatyviniams ginčams spręsti, tačiau tai specialus ieškinys, todėl jo padavimui ir tenkinimui bendrosios LR CK 6.68 straipsnyje įtvirtintos taisyklės netaikytinos. Paminėta Akcinių bendrovių įstatymo norma siekiama suteikti akcininkui *locus standi* ginti bendrovę nuo netinkamo jos valdymo”¹³².

Taigi, apibendrinat aukščiau išdėstytą tampa aišku, jog didelių problemų atribojant netiesioginio ir išvestinio ieškinio institutus tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje, nekyla. Tiesa, netiesioginis ir išvestinis ieškinys atribojamas iš esmės tik pagal subjektinę teisinio santykio sudėtį, mūsų nuomone, yra ne itin tikslus, kadangi šie institutai skiriasi savo esme. Tačiau, kaip vertinti tokio pobūdžio ieškinius, kuomet įmonės kreditorius reiškia ieškinį įmonės vadovui, prašydamas atlyginti bendrovei žalą, kuri kilo dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo, taip pat kitais įstatymų nustatytais atvejais, t.y. tiek tikslas, tiek ieškinio pagrindas iš esmės lieka tie patys, tiesiog pasikeičia subjektas inicijuojantis procesą – vietoje akcininko, procesą inicijuoja kreditorius.

Asta Jakutyte tokį ieškinį prilygino netiesioginiam ieškiniui, kaip pavyzdį pateikdama Latvijos Respublikos teisinį reglamentavimą, t.y. Latvijos Respublikos komercinio įstatymo 170 straipsnio nuostatą, suteikiančią teisę bendrovės kreditoriui pareikšti ieškinį ribotos atsakomybės bendrovės naudai tam tikriems įstatymo 166 – 169 straipsniuose nustatytiems asmenims (direktorių tarybos ar valdybos nariams, bendrovės steigėjams, kt. asmenims, kurie prisidėjo prie žalos padarymo)¹³³. Beje, tai nėra vien tik Latvijos Respublikai būdingas teisinis reglamentavimas, kadangi Europos Sąjungos valstybėse toks teisinis reguliavimas būdingas daugeliui valstybių¹³⁴, tačiau tai nelaikoma netiesioginiu ieškiniu (angl. *oblique action*). Pagal Lietuvos korporatyvinės teisės doktrinos atstovę Gintarę Jakuntavičiūtę „įmonės „gyvavimo laikotarpiu, t.y. iki tol, kol įmonė nėra likviduota, tiesioginį ieškinį valdymo organų narių atžvilgiu turi teisę pateikti tik įmonė (mokumo atveju ieškinį įmonės vardu teikia akcininkai, nemokumo – bankroto administratorius), o kreditoriai tokiu atveju turi tik netiesioginio ieškinio teisę“¹³⁵. Tokia pozicija suprantama, kadangi analizuojant su netiesioginio ieškinio institutu susijusią teismų praktiką, galima pastebėti, jog tokio pobūdžio bylos yra vieni iš dažniausių atvejų, kuomet naudojamas netiesioginio ieškinio institutas, t.y. atvejai, kuomet bankroto procese kreditoriai su netiesioginiu ieškiniu kreipiasi į teismą siekdami iš buvusių vadovų

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje L. Š. v. S. S. (bylos Nr. 3K-3-23/2013).

¹³³ Jakutyte, A, *supra note* 5, p. 51.

¹³⁴ Schuster, Edmund P., Paech, P., Carsten, Gerner B. Study on Directors Duties and Liability. Departamento Law, London School of Economics. London. 2013 p. 185 – 192.

¹³⁵ Jakuntavičiūtė, G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 153.

priteisti žalos atlyginimą bankrutuojančios įmonės naudai. Tokia teisės taikymo ir aiškinimo praktika prasidėjo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartyje¹³⁶ pateikto išaiškinimo „jog 2008 m. liepos 1 d. įsigaliojusioje ĮBĮ 8 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad įmonės vadovas ar kitas asmuo (asmenys), įmonėje turintis teisę priimti atitinkamą sprendimą, privalo padengti žalą, kurią kreditoriai patyrė dėl to, kad įmonė pavėlavo pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Kasacinio teismo teisėjų kolegija išaiškina, kad šioje nuostatoje vartojamoje formuluotėje [...] padengti žalą, kurią kreditoriai patyrė [...] neįtvirtintas subjektas, turintis teisę pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, o tik nurodyta, kad žalą gali patirti ir *bankrutuojančios įmonės kreditoriai*. Kadangi kreditorių interesus gina bankrutuojančios įmonės administratorius (ĮBĮ 11 straipsnio 3 dalies 14 punkte), o kreditorių interesai ginami, be kita ko, ir ginant bankrutuojančios įmonės interesus, tai bankroto administratorius yra pagrindinis subjektas, turintis teisę kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo. Įmonės naudai priteisus žalos atlyginimą, gautos sumos panaudojamos proporcingai tenkinti patvirtintus kreditorių reikalavimus, laikantis ĮBĮ 35 straipsnyje nustatytos kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės ir tvarkos. Konkretus kreditorius į teismą dėl žalos atlyginimo galėtų kreiptis tik su netiesioginiu ieškiniu (CK 6.68 straipsnis), pareikšdamas ieškinį skolininko (bankrutuojančios įmonės) vardu, jei pati bankrutuojanti įmonė (jos administratorius) savo teisės reikalauti žalos atlyginimo neįgyvendintų. Tokiu atveju, patenkinus netiesioginį ieškinį, išreikalautas turtas būtų įskaitomas į skolininko turtą ir naudojamas visų skolininko kreditorių reikalavimams tenkinti (CK 6.68 straipsnio 5 dalis)”. Šiuos teisės taikymo išaiškinimus Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pakartojo 2012 m. vasario 1 d.¹³⁷, 2013 m. gegužės 17 d.¹³⁸ ir kt. vėliau priimtose nutartyse.

Manytina, jog tokiu būdu teismų praktika, taikydama įstatymo analogiją, bandė išspręsti teisės spragą, esančią Lietuvos bankroto teisės reguliavime, tačiau savo esme kreditoriui suteikta teisė bankroto procese kreiptis į teismą su tokio pobūdžio reikalavimu negali būti tapatinama su netiesioginio ieškinio institutu. Kaip ir išvestinio ieškinio, taip šiuo atveju, ieškinio reikalavimas dėl žalos atlyginimo yra paremtas vadovo fiduciarinių pareigų pažeidimu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo susiformavusioje jurisprudencijoje pažymima, jog „įmonei veikiant įprastai, vadovai neturi fiduciarinių pareigų kreditoriams. Šiuo laikotarpiu pagrindinė vadovų pareiga – tenkinti nuosavo kapitalo tiekėjų – dalyvių interesus. Kuo įmonės finansinė būklė prastėja ir ji turi daugiau skolų, tuo labiau didėja įmonės skolinto kapitalo tiekėjų – kreditorių interesų reikšmė. Tai lemia, kad suprastėjus įmonės būklei atsiranda vadovų fiduciarinės

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Limantra“ v. N. G.* (bylos Nr. 3K-3-130/2011).

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G.* (bylos Nr. 3K-3-19/2012).

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje *Laivų krovos akcinės bendrovės „Klaipėdos Smeltė“ v. L. A.* (bylos Nr. 3K-3-290/2013).

pareigos, priimant su bendrovės veikla susijusius sprendimus, atsižvelgti ir į kreditorių interesus. Įmonės finansinei padėčiai tapus ypač sunkiai ar net kritinei, t.y. įmonei pasiekus nemokumo ribą, kreditorių interesai pradeda vyrauti. Tai, kad tiesioginių prievolių santykių tarp bendrovės vadovo ir kreditoriaus nėra, o fiduciarinės pareigos atsiranda įmonės finansinei būklei prastėjant, suponuoja, kad vadovo civilinė atsakomybė atsiranda tik tuo atveju, kai bendrovė nebepajėgi pati patenkinti kreditoriaus reikalavimų. Tai reiškia, kad bendrovės vadovo, kaip ir jos dalyvio, atsakomybė yra subsiriaraus pobūdžio (CK 6.245 straipsnio 5 dalis)¹³⁹. Beje, identiškos vadovo fiduciarinių pareigų kitimo asmenų atžvilgiu, priklausomai nuo įmonės finansinės būklės, doktrinos laikomasi Jungtinėse Amerikos Valstijose¹⁴⁰.

Taigi, kaip ir išvestinio ieškinio atveju, taip ir kreditoriui tiesiogiai ar netiesiogiai siekiant įmonei priteisti žalą iš bendrovės vadovų, esminę reikšmę turi vadovo fiduciarinių pareigų bendrovei ir/ar kreditoriams pažeidimas. Šių pareigų pažeidimo konstatavimo faktas reiškia neteisėtus veiksmus, o esant kitoms civilinės atsakomybės sąlygoms, sąlygoja civilinės atsakomybės prievolės kilimą. Dėl to, užpildant teisės spragą taikant teisės analogiją, šiuo atveju tinkamesnis būtų ne netiesioginio ieškinio, o išvestinio ieškinio institutas. Konstatuotina, jog šiuo atveju įmonės finansinei būklei prastėjant kreditorių ir bankrutuojančios įmonės vadovą (potencialų skolininką) pradeda sieti fiduciariniai santykiai, todėl ši aplinkybė lemia, jog šiuo konkrečiu atveju netiesioginio ieškinio institutas teismų praktikoje taikomas netinkamai. Minėta, netiesioginio ieškinio institutu besinaudojantis kreditorius įgyvendina skolininkui priklausančias teises, veikia pastarojo vardu bei sąskaita, kreditoriaus ir trečiojo asmens negali sieti jokie santykiai, susiję su įgyvendinama skolininko teise.

Be to, tiek kreditoriaus, tiek ir akcininko reiškiamo ieškinio elementai iš esmės yra identiški – „ieškinio dalykas – reikalavimas atlyginti įmonei padarytą žalą, kurią bendrovei padarė vienasmenis ir/ar kolegialus valdymo organo narys arba nariai, o ieškinio pagrindas – LR CK 2.87 straipsnio 1-6 dalyse, įmonės steigimo dokumentuose nustatytų valdymo organo nario pareigų nevykdymas arba netinkamas vykdymas, žalos bendrovei padarymas ir kiti su tuo susiję juridiniai faktai“¹⁴¹. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje, aiškinant žalos sąvoką bei apimtį tokio pobūdžio bylose, pažymima, jog „žala bankrutuojančiai įmonei atsiranda tokiu būdu, kad padidėja jos skolų kreditoriams apimtis (pasyvas), kitaip tariant, pablogėja bendra įmonės turtinė padėtis. Tokia įmonės patiriama žala yra tiesioginė [...] O žala kreditoriams

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-290/2013.

¹⁴⁰ Shawn, R., & Zarick, A. Director Liability to Creditors: The Changing Landscape. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-11] <http://www.willamette.com/insights_journal/11/spring_2011_12.pdf>

¹⁴¹ Krivka, E., *supra note* 125, p. 50.

atsiranda tokiu būdu, kad dėl išaugusių įmonės skolų sumažėja jų galimybė gauti didesnę dalį savo reikalavimo patenkinimo, t. y. jų patiriama žala yra *išvestinė* iš įmonės patirtos žalos¹⁴².

Tai, jog kreditoriaus suinteresuotumas yra tiesioginis bei siejantis kreditorių bei įmonės vadovą (dalyvį), iš kurio siekiama prisiteisti žalos už fiduciarinių pareigų pažeidimą, patvirtina tas faktas, jog teismų praktikoje pripažįstama kreditoriaus teisė pareikšti tiesioginį ieškinį bendrovės vadovams (dalyviams) atskiroje byloje pasibaigus bankroto procesui (likvidavus bankrutavusią įmonę), nepaisant to, bankroto procese įmonė reiškė ieškinį dėl žalos priteisimo vadovui (dalyviui) ar ne¹⁴³. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje pažymima, kad „įstatymų leidėjas Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 7 dalyje nustatė vienintelę išimtį, kada kreditorius galėtų pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo tiesiogiai akcininkui ar valdymo organo nariui – jei bankrotas pripažintas tyčiniu, todėl darytina išvada, kad kreditorius bankroto proceso metu gali reikšti tik netiesioginį ieškinį bendrovės akcininkui pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį, jei žala padaryta visiems kreditoriams kaip interesų grupei [...] kreditoriaus teisė pareikšti tiesioginį ieškinį įmonės dalyviams CK 2.50 straipsnio 3 dalies pagrindu nėra ribojama, kai pagrindiniam skolininkui yra iškelta bankroto byla, o kreditorius, esant iškeltai bankroto bylai, yra laisvas pasirinkti, reikšti tiesioginį ieškinį dėl jam individualiai padarytos žalos atlyginimo ar netiesioginį ieškinį dėl žalos atlyginimo bankrutuojančios įmonės vardu“¹⁴⁴.

Pažymėtina, jog Kanados bankroto įstatymo¹⁴⁵ 38 straipsnyje yra *expressis verbis* įtvirtinta kreditoriaus teisė veikti tuo atveju, jeigu bankroto administratorius nesiima jokių veiksmų. Minimo straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog kai kreditorius prašo bankroto administratoriaus imtis konkrečių veiksmų, kurie jo manymu padidintų bankrutuojančios įmonės turto masę, o bankroto administratorius atsisako atlikti šiuos veiksmus arba yra pasyvus, kreditorius gali kreiptis į teismą su tikslu gauti leidimą veikti savarankiškai, savo sąskaita ir rizika [...]. Teismui leidus veikti kreditoriui bankroto administratorius privalo perduoti visus su to veiksmo atlikimu susijusius dokumentus (38 str. 2 d.). Bet kokia kreditoriaus gauta nauda iš atlikto veiksmo, išskaičiavus kreditoriaus patirtas išlaidas, susijusias su teisine procedūra, patenka į bankrutuojančios įmonės turto masę. (38 str. 3 d.). Manytina, jog būtent dėl tokio

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Limantra“ v. N. G. (bylos Nr. 3K-3-130/2011);

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G. (bylos Nr. 3K-3-19/2012); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje K. J. J. v. J. B. ir kt., bylos Nr. 3K-7-266/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alaja“ ir ko“ v. K. A., V. A., bylos Nr. 3K-3-509/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras, UAB „Vilniaus vandenys“ v. A. J. V. M., B. J. B., bylos Nr. 3K-3-517/2009

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. „Statybų kryptis“, V. G., A. J. (bylos Nr. 3K-3-389/2014).

¹⁴⁵ Canada Bankruptcy and Insolvency Act [interaktyvus] (R.S.C., 1985, c. B-3) <<http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/B-3/index.html>>

teisinio reguliavimo trūkumo Lietuvos Respublikos bankroto teisėje teismų praktika yra priversta taikyti teisės analogiją. Tačiau Kanados bankroto įstatymo 38 straipsnio teisės norma Kvebeko teisės doktrinoje nėra laikoma netiesioginio ieškinio instituto pavyzdžiu, kadangi, kaip minėta, kreditorius veikia savo interesų apsaugos tikslais¹⁴⁶.

Apibendrinant teigtina, jog išvestinis bei netiesioginis ieškinys yra skirtingi teisės instrumentai, naudojami skirtingose situacijose ir turintys skirtingą paskirtį. Tokiu atveju, kuomet kreditorius įmonės vardu reiškia ieškinį dėl žalos atlyginimo įmonės naudai iš įmonės vadovų (dalyvių), visgi reiktų laikyti tam tikra išvestinio ieškinio forma, o ne netiesioginiu ieškiniu. Šį teiginį patvirtina esminis skirtumas, skiriantis netiesioginį ieškinį nuo ieškinio, kurį bankroto proceso metu bankrutuojančios įmonės vardu pareiškia kreditorius dėl vadovų (dalyvių) padarytos žalos, – netiesioginio ieškinio atveju kreditoriaus ir trečiojo asmens nesieja joks teisinis ryšis ar suinteresuotumas su įgyvendinama kreditoriaus skolininko teise. Priešingai nei tuo atveju, kuomet kreditorius reiškia ieškinį bankrutuojančios įmonės vardu dėl vadovų (dalyvių) padarytos žalos, šiuo atveju vadovo (dalyvio) veiksmai pažeidžia bendrąją sąžiningo elgesio pareigą bendrovės atžvilgiu ir tokiais veiksmais padaroma žala bendrovei, o kreditoriams padaryta žala pagal kasacinio teismo praktiką laikoma išvestine iš įmonės patirtos žalos, nes ji pasireiškia tuo, kad dėl išaugusių įmonės skolų ar sumažėjusio turto atitinkamai mažėja kreditorių galimybė gauti didesnę dalį savo reikalavimų patenkinimo.

1.5. Netiesioginiu ieškiniu sukuriama teisinis efektas

Netiesioginio ieškinio institutu sukuriama teisinė „fikcija“, kad trečiasis asmuo tarsi tiesiogiai bylinėjasi su kreditoriaus skolininku. Iš esmės galime traktuoti, jog skolininko kreditorius tarsi veikia kaip skolininko atstovas. Tik šiuo atveju, skirtingai nei atstovavimo teisiniuose santykiuose, skolininko valia nėra esminė sąlyga, ją netiesioginio ieškinio instituto atveju „pakeičia“ kiti įstatyme nustatyti reikalavimai. Atsižvelgiant į tai, trečiajam asmeniui yra suteikta galimybė panaudoti prieš kreditorių visus prieštaravimus ir atsikirtimus, kuriuos jis galėtų naudoti tiesiogiai prieš skolininką (LR CK 6.68 str. 4 d.). Šiuo atveju atkreiptinas dėmesys, kad trečiasis asmuo negali netiesioginio ieškinio naudojimo atveju prieš netiesioginį ieškinį pareiškusių kreditorių naudoti tuos prieštaravimus bei atsikirtimus, kurie liečia kreditorių ir trečiąjį asmenį. Esmė tame, jog trečiasis asmuo tiesiogiai bylinėjasi su kreditoriaus skolininku, o

¹⁴⁶ Morin, L. Michaud, G. P., *supra note* 10, p 15/6. (cituota iš Mathieu c. Societe centrale d’hypothèque et de logement, [1989] R.R.A. 951, [1989] J.Q no. 1422 (C.A.); Couverture de l’Estrie (1987) inc. c. Roux, AZ-99022018, J.E. 99-2070 (C.S.); Excavations Nadeau & Fils inc. c. Leopold Gouin & Fils inc., J.E. 94-1039, AZ-94021385, p. 2, [1993] J. Q. no. 893 (C.S.). Chubb du Canada c. E.M.A. Specialites, [1986] R.J.Q. 2057, [1986] J.Q. no.2803 (C.S.). Jean-Louis BAUDOUIN et Pierre-Gabriel JOBIN, Les obligations, 6^e ed., Cowansville, Editions Yvon Blais, 2005, n^o727.).

ne kreditoriumi. Iš to išplaukia kita aplinkybė, jog trečiasis asmuo neturi teisės kvestionuoti kreditorių ir skolininką siejančios teisės galiojimo. Taigi, netiesioginio ieškinio instituto atveju bylinėjimosi dalykas išimtai tėra susijęs su kreditoriaus skolininku bei trečiuoju asmeniu.

Būtent dėl tokio netiesioginio ieškinio instituto bruožo LR CK 6.68 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta, jog „patenkinus netiesioginį ieškinį, išreikalautas turtas įskaitomas į skolininko turtą ir naudojamas visų skolininko kreditorių reikalavimams tenkinti“. Lietuvos teisės doktrinoje pažymima, jog „tai, kas išieškoma patenkinus tokį ieškinį, naudojama visų skolininko kreditorių, o ne vien ieškovo reikalavimams tenkinti“¹⁴⁷. Kreditorius, kuris pasinaudoja netiesioginio ieškinio institutu, neįgauna jokio prioritetinio statuso kitų skolininko kreditorių atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, kad kreditorius veikia ne savo vardu ir įgyvendina ne savo teises, bet koks turtas, kuris buvo gautas dėl kreditoriaus veiksmų, patenka į skolininko turto masę ir iš šio turto savo kreditorinius reikalavimus gali patenkinti visi kreditoriai, nepriklausomai nuo savo rango (eiliškumo)¹⁴⁸.

¹⁴⁷ Mikelėnas, V., *supra note 74*, p. 112.

¹⁴⁸ McGill University, *supra note 12*, (cituota iš Langevin, L. & Vezina, N. La protection du droit a l'execution de l'obligation. Obligations et Contrats: Collection de droit, Ecole du Barreau du Quebec, vol 5. (Cowansville, Que: Yvon Blais, 2011–2012) p. 104– 105)

2. NETIESIOGINIO IEŠKINIO TAIKYMO SĄLYGOS

LR CK 6.68 straipsnyje nustatytas faktinių aplinkybių sąrašas, kurioms esant kreditorius įgyja teisę pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu. Pažymėtina, kad Lietuvos teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės, koks yra šių aplinkybių visetas. Antai, autorės dr. Dangutė Ambrasienė ir Solveiga Cirtautienė¹⁴⁹ bei Asta Jakutytė¹⁵⁰ išskiria tik tris faktines aplinkybes, kurias kreditoriui būtina įrodyti, t.y. 1) kreditoriaus neabejotina ir vykdytina reikalavimo teisė; 2) skolininko neveikimas; 3) skolininko neveikimu pažeidžiami kreditoriaus interesai. Vėlesnėje teisės doktrinoje šis aplinkybių sąrašas yra išplečiamas, išskiriant šias netiesioginio ieškinio instituto taikymo sąlygas „1) ieškinys reiškiamas kreditoriaus skolininko vardu trečiajam asmeniui, į kurį kreditorius neturi tiesioginės reikalavimo teisės; 2) ieškinį reiškiančio kreditoriaus turima apibrėžta ir vykdytina reikalavimo teisė į savo skolininką; 3) šio skolininko turima turtinė teisė kitam asmeniui; 4) faktas, kad ieškinį reiškiančio kreditoriaus skolininkas šios savo teisės neįgyvendina; 5) toks skolininko elgesys (neveikimas) pažeidžia kreditoriaus interesus; 6) skolininko teisė, kurios jis neįgyvendina, neturi būti grynai asmeninė“¹⁵¹.

Teismų praktikoje situacija yra panaši. Vienose nutartyse¹⁵² nurodoma, kad kreditorius netiesioginio ieškinio institutu gali pasinaudoti tik esant visoms būtinosioms įstatymo nustatytoms sąlygoms, nurodant tris sąlygas: 1) kreditorius turi turėti neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę; 2) skolininkas privalo turėti tam tikrą turtinę teisę, kurios neįgyvendina ar atsisako ją įgyvendinti; 3) skolininko turtinė teisė, kurios jis neįgyvendina, taip pat turi būti neabejotina, galiojanti ir vykdytina. Kitose nutartyse¹⁵³ pateikiamas platesnis sąlygų sąrašas, papildomai prie trijų aukščiau nurodytų sąlygų pateikiant ketvirtą, t.y. tokiu skolininko neveikimu ar atsisakymu veikti pažeidžiami kreditoriaus interesai. Pasitaiko teismų praktikos pavyzdžių¹⁵⁴, kuriuose išskiriami šie reikalavimai ir ypatumai netiesioginiam ieškiniui pareikšti: 1) netiesioginį ieškinį turi teisę pareikšti kreditorius skolininko vardu trečiajam asmeniui, kuris yra skolininko skolininkas; 2) netiesioginiu ieškiniu siekiama apginti pareiškėjo – kreditoriaus, kitų kreditorių ir net paties skolininko interesus; 3) kreditorius turi turėti neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę; 4) skolininkas turi tam tikrą turtinę teisę, kurios neįgyvendina ar atsisako ją įgyvendinti; 5) skolininko neveikimu ar atsisakymu veikti pažeidžiami kreditoriaus interesai; 6)

¹⁴⁹ Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S., *supra note 4*, p. 54.

¹⁵⁰ A. Jakutytė. *supra note 5*, p. 52 – 54.

¹⁵¹ Pakalniškis, V., *et. al.*, *supra note 7*, p. 762–764.

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje *G. M. v. Š. Š., R. V., D. S., S. K. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-50-686/2015).

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *UAB Medicinos bankas v. BUAB „Serneta“* (bylos Nr. 3K-3-245-219/2015).

¹⁵⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Infigo“ v. BUAB „Visoda“ ir kt.* (bylos Nr. 2A-1470/2012).

kreditorius neturi teisės netiesioginiu ieškiniu reikalauti įgyvendinti su skolininko asmeniu susijusias teises; 7) skolininko turtinė teisė yra taip pat vykdytina.

Taigi, galima daryti išvadą, kad tiek teismų praktikoje, tiek teisės doktrinoje aiškiau bei nuosekliau sąlygų viseto, kuriam esant netiesioginio ieškinio institutas galėtų būti taikomas, nėra. Kaip matyti, kai kurios iš nurodytų autorių bei teismų praktikoje išskiriamų sąlygų tiesiog yra netiesioginio ieškinio bruožai, kaip, pvz., netiesioginį ieškinį turi teisę pareikšti kreditorius skolininko vardu trečiajam asmeniui.

Užsienio teisės doktrinoje pateikiamas netiesioginiam ieškiniui taikyti būtinųjų sąlygų visetas yra aiškesnis. Prancūzijos teisės doktrinoje išskiriamos aplinkybių grupės, susijusios su kreditoriumi, skolininku, bei teisės, kurias kreditorius gali įgyvendinti¹⁵⁵. Kvebeko teisės doktrinoje išskiriamas šių keturių būtinųjų sąlygų visetas: 1) kreditorius gali imtis veiksmų tik skolininko neveikimo atveju; 2) kreditorius turi įrodyti savo interesą veikti skolininko vardu, parodydamas, kad jis patiria žalą dėl skolininko neveikimo; 3) kreditoriaus teisė turi būti neabejotina, aiški ir vykdytina; 4) teisės ir veiksmai, kuriuos įgyvendina kreditorius neturi būti išimtinai susiję su skolininko asmeniu, tačiau netiesioginio ieškinio sąlygos taip pat yra suskirstytos į tris atskiras kategorijas, t.y. sąlygos, susijusios su kreditoriumi, sąlygos, susijusios su skolininku, bei sąlygos, susijusios su skolininko teise, kurią kreditorius ketina įgyvendinti¹⁵⁶.

Atsižvelgdami į tai, kad užsienio teisės doktrinoje pateikiamas sąlygų kategorizavimas yra aiškesnis bei paprastesnis, analogiškai šiame darbe netiesioginio ieškinio institutui taikyti būtinų sąlygų visetas bus analizuojamas laikantis užsienio teisės doktrinoje pateikiamos kvalifikacijos.

2.1. Netiesioginio ieškinio taikymo sąlygos, susijusios su kreditoriumi

LR CK 6.68 straipsnyje *expressis verbis* nustatytas subjektas, turintis teisę pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu, t.y. kreditorius. Prancūzijoje laikomasi pozicijos, jog netiesioginio ieškinio institutas yra prieinamas bet kuriam kreditoriui, nepaisant to, jo reikalavimas yra užtikrintas ar neužtikrintas, privilegijuotas ar neprivilegijuotas¹⁵⁷.

Iš LR CK 6.68 straipsnio formuluotės matyti, kad tarp teisės subjektų turėtų egzistuoti prievolinis teisinis santykis, kuriame vienas iš subjektų būtų kreditorius, kitas skolininkas. LR CK 6.1 straipsnyje pateikiamas toks prievolės apibrėžimas - tai teisinis santykis, kurio viena šalis (skolininkas) privalo atlikti kitos šalies (kreditoriaus) naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti

¹⁵⁵ Gregory Grimsal, A. *supra note 9*, p. 704–709.

¹⁵⁶ Morin, L. Michaud, G. P., *supra note 10*, p. 15/8.

¹⁵⁷ Gregory Grimsal, A. *supra note 9*, p. 704 (cituota iš Decision of Jan. 9, 1920, Cour d'appel, Paris, [1921] D.P. II 119)

nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą. Tačiau teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet teismai nurodo, kad netiesioginį ieškinį gali inicijuoti kitas subjektas, pvz. Lietuvos apeliacinis teismas 2014 m. vasario 14 d. nutarties¹⁵⁸ motyvuojamojoje dalyje nurodo, jog „atitinkamai administratorius (aut. bankroto administratorius) reiškia ieškinius ne savo, o bankrutuojančios įmonės vardu ir jos naudai (netiesioginis ieškinys)“. Kitoje civilinėje byloje apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad „teisėjų kolegija sutinka su apelianto teiginiais, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai aiškino kreditoriaus UAB „IUSTUS TITULUS“ teisinę galimybę pareikšti ieškinį bankrutavusios G. N. IĮ *bankroto administratoriaus vardu*“¹⁵⁹. Tokie teismo teiginiai, be jokios abejonės, kritikuotini. Be to, kritikuotinas, kaip paneigiantis netiesioginio ieškinio instituto esmę, toje pačioje Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje nurodytas išaiškinimas, jog „kai bankroto byla iškeliama individualiai įmonei, jos savininkas bankroto byloje patraukiamas bendraatsakoviu, nes jis yra subsidiariai atsakingas už neriboto civilinės atsakomybės juridinio asmens prievoles (CK 6.250 str. 4 d.). Tai reiškia, kad jis turi teisinį suinteresuotumą bankroto bylos baigtimi. Kolegijos nuomone, toks asmuo subjektines teises gali ginti ne tik atsikirdamas į jam bei įmonei reiškiamus reikalavimus bankroto byloje, bet ir *turi teisę reikšti netiesioginį ieškinį individualios įmonės, kurios savininku jis yra, interesais* ir tokia procesine forma ginti šios įmonės teises, jeigu įmonės bankroto administratorius to nedaro (CK 6.68 str.). Teismui patenkinus tokį ieškinį, pagerėtų ne tik bankrutuojančios įmonės kreditorių galimybės patenkinti jų reikalavimus, bet ir įmonės savininko galimybės išvengti išieškojimo nukreipimo į jo turtą“¹⁶⁰. Taigi, kaip matome netgi su tokiu, itin paprastu netiesioginio ieškinio instituto elementu kaip subjektas, kuris turi teisę pasinaudoti šiuo institutu, Lietuvos teismų praktika taikydama netiesioginio ieškinio institutą bei kvalifikuodama teisinį santykį susiduria su tam tikrais sunkumais.

Kyla klausimas, ar galima pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu, jeigu tarp civilinės teisės subjektų susiklosto daiktinės teisės santykis? Manytina, kad tai yra neįmanoma. Prievolė tai dviejų subjektų – kreditoriaus ir skolininko – teisinis santykis, todėl prievolių teisei nėra būdingas daiktinės teisės požymis – teisių absoliutumas¹⁶¹. Pasak V. Mikelėno, „prievolė visada sieja tik dvi konkrečias šio teisinio santykio šalis – kreditorių ir skolininką“¹⁶². Todėl, jei

¹⁵⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „LNTV“ v. UAB „Robinta“ (bylos Nr. 2A-211/2014).

¹⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „IUSTUS TITULUS“ v. G. N. ir kt. (bylos Nr. 2-2060/2011).

¹⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „IUSTUS TITULUS“ v. G. N. ir kt. (bylos Nr. 2-2060/2011).

¹⁶¹ Absoliutus daiktinės teisės pobūdis reiškia, kad asmens teisė į daiktą suponuoja visų aplinkinių asmenų pareigą netrukdyti turinčiam teisei asmeniui ja naudotis.

¹⁶² Mikelėnas, V., Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002, p. 18.

teisė pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu būtų suteikta daiktinio teisinio santykio subjektui, netiesioginio ieškinio institutu galėtų pasinaudoti neapibrėžtas ratas asmenų.

LR CK 6.2 straipsnyje nustatyta, kad prievolės atsiranda iš sandorių arba kitokių juridinių faktų, kurie pagal galiojančius įstatymus, sukuria prievolinius santykius. Lietuvos teisės doktrinoje pažymima, kad „sisteminė CK analizė leidžia daryti išvadą esant penkis prievolių atsiradimo pagrindus: tai vienašaliai sandoriai, daugiašaliai sandoriai (sutartys), deliktai, kvazisutartys ir įstatymai”¹⁶³. Teigtina, jog norint pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu nėra svarbu, koks yra prievolės, siejančios kreditorių ir skolininką, atsiradimo pagrindas. Netiesioginio ieškinio instituto taikymo atveju svarbesnis dalykas yra prievolei taikomi kokybiniai reikalavimai.

LR CK 6.68 straipsnio 1 dalyje įstatymų leidėjas *expressis verbis* įtvirtino reikalavimą, jog kreditorius, norėdamas pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu, privalo turėti neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę, t.y. kiekvienoje civilinėje byloje ginčą nagrinėjantis teismas privalo nustatyti ar kreditorius turi neabejotiną bei vykdytiną reikalavimo teisę. Prancūzijoje pagal kasacinio teismo išaiškinimą reikalaujama iš esmės analogiškos sąlygos, t.y. ieškovo reikalavimo teisė turi būti tikra, likvidi ir vykdytina¹⁶⁴, analogiškas reikalavimas yra įtvirtintas Kvedeko CK bei Luizianos CK.

Kreditoriaus reikalavimo teisės neabejotinumą reiškia tai, kad netiesioginio ieškinio pareiškimo momentu kreditoriaus reikalavimo teisė turi būti galiojanti, t.y. skolininkas kreditoriaus kreipimosi į teismą metu nėra įvykdęs dalies ar visos prievolės kreditoriui arba yra įvykdęs ją netinkamai. Prievoliniai teisiniai santykiai egzistuoja iki to laiko, kol prievolė nepasibaigia dėl tinkamo įvykdymo (LR CK 6.123 str. 1 d.); kol nesuėjęs naikinamasis terminas, kuris yra prievolės pabaigos sąlyga (LR CK 6.124 str.); kreditorius ir skolininkas nėra sudarę susitarimo dėl prievolės pabaigos ar nėra kreditoriaus pareiškimo dėl prievolės atsisakymo (LR CK 6.125 str.); iki kreditoriaus ir skolininko asmenų sutapimo (LR CK 6.126 str.) ir kt. įstatyme nustatytais pagrindais¹⁶⁵.

Lietuvos teisės doktrinoje atkreipiamas dėmesys, jog LR CK 6.68 straipsnyje nėra nustatyto reikalavimo, jog kreditoriaus reikalavimo teisės neabejotinumą būtų patvirtintas teismo procesiniu sprendimu, bet prievolės egzistavimas neturi būti ginčijamas teisme¹⁶⁶, t.y. iki

¹⁶³ *Ibid.*, p. 60.

¹⁶⁴ Gregory Grimsal, A. *supra* note 9, p. 705. (cituota iš Decision of Mar. 25, 1924, Cour de cassation [1924] Recueil Dalloz Hebdomadaire [D.H. Jur.] 282 (Fr.)).

¹⁶⁵ pvz. prievolės neįmanoma įvykdyti dėl nuo skolininko nepriklausančių priežasčių (CK 6.127 str.), fiziniam asmeniui (skolininkui) mirus, jeigu prievolė negali būti įvykdyta nedalyvaujant skolininkui arba kitokiu būdu yra neatsiejamai susijusi su skolininko asmeniu (CK 6.128 str. 1 d.), fiziniam asmeniui (kreditoriui) mirus, jeigu prievolė turėjo būti įvykdyta asmeniškai kreditoriui arba kitokiu būdu prievolei esant neatsiejamai susijusiai su kreditoriaus asmeniu (CK 6.128 str. 2 d.), atlikus priešpriešinį vienaarūšį reikalavimo įskaitymą (CK 6.130 str.) ir t.t.

¹⁶⁶ Pakalniškis, V., *et. al.*, *supra* note 7, p. 763.

netiesioginio ieškinio priėmimo teisme momento teismuose neturi būti nagrinėjama civilinė byla, kurios dalykas būtų kreditorių ir skolininką siejančio prievolinio teisinio santykio galiojimas, o jeigu buvo ginčijamas prievolinio teisinio santykio egzistavimas, tuomet turėtų būti įsiteisėjęs teismo procesinis sprendimas, kuriuo patvirtintas šios prievolės galiojimas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje išaiškinta, kad „pagal CK 6.68 straipsnio 1 dalį netiesioginį ieškinį galima pareikšti tuo atveju, jeigu kreditoriaus reikalavimas skolininkui yra neabejotinas ir vykdytinas, o tai reiškia, jog kreditoriaus reikalavimas negali kelti abejonų ir negali būti ginčijamas tokio netiesioginio ieškinio pareiškimo metu”¹⁶⁷. Žvelgiant iš civilinio proceso teisės perspektyvos, esant atvejui, kuomet civilinė byla jau iškelta netiesioginio ieškinio pagrindu, tačiau skolininkas pareiškia ieškinį bei iškelia kitą civilinę bylą, ginčydamas prievolės tarp kreditoriaus ir skolininko egzistavimą, tokia situacija galimai sudarytų pagrindą teismui sustabdyti civilinę bylą, kuri iškelta netiesioginio ieškinio pagrindu, remiantis LR CPK 163 straipsnio 1 dalies 3 punktu, tačiau ne pagrindą teismui atmesti ieškinį, paduotą LR CK 6.68 straipsnio pagrindu.

Kvebeko teisės doktrinoje bei teismų praktikoje pažymima, jog kreditoriaus reikalavimo neabejotinumo sąlyga laikytina patenkinta, jeigu skolininkas kreditoriaus reikalavimo neginčija remdamasis rimtais argumentais¹⁶⁸, t.y. vien faktas, jog skolininkas ginčija kreditoriaus reikalavimo teisės egzistavimą, nepaneigia kreditoriaus reikalavimo neabejotinumo.

Kitas su kreditoriaus reikalavimo teisės neabejotinumu susijęs aspektas yra tai, o kaip turėtų būti vertinama tokia faktinė aplinkybė, kuomet kreditoriaus reikalavimo teisės galiojimas nėra ginčijamas, tačiau ginčijamas jos dydis, t.y. yra žinomas ir pripažįstamas faktas, jog reikalavimo teisė egzistuoja, tačiau neaiškus jos dydis ir ginčas vyksta būtent dėl dydžio? Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika leidžia manyti, jog netiesioginio ieškinio taikymo atveju aplinkybės, susijusios su kreditoriaus reikalavimo teisės apimtimi, nėra svarbios. Tokiu atveju svarbus tik faktas, jog kreditoriaus reikalavimo teisė yra ir dėl jos galiojimo nevyksta ginčo teisme. Vienoje byloje atsakovas atsiliepime į kasacinį skundą iškėlė klausimą, jog kreditorius neturėjo galiojančios prievolės, nes išlaikymas konkrečia pinigų suma jai priteistas 2012 m. gruodžio 12 d. sprendimu, t.y. po to, kai teismui buvo paduotas netiesioginis ieškinys. Kasacinis teismas pažymėjo, kad „netiesioginio ieškinio sąlyga dėl kreditoriaus teisės galiojimo reiškia, kad skolininko prievolė kreditoriui galiojanti, neginčijama teisme, nesuėjęs prievolės naikinamasis terminas, ji nepasibaigusi kitais prievolių pasibaigimo pagrindais, suėjęs prievolės

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. Z. ir kt. v. U. G. (globėja V. J.)* (bylos Nr. 3K-3-312/2008).

¹⁶⁸ Morin, L. Michaud, G. P., supra note 10, p. 15/15 (cituota iš *Messier c. Peters*, J.E. 2003-1283, REJB 2003-43142, [2003] J.Q. no 6600 (C.S.); *Industries Remac inc. c. Contructions CLD (1985) inc.*, 2007 QCCS 3353, AZ-50441984, par. 80, [2007] J.Q. no 7358; Baudouin, J., L., Jobin, P., G., *Les obligations*, 6^e ed., Cowansville, Editions Yvon Blais, 2005, No. 732).

įvykdymo terminas. Įstatyme nereikalaujama, kad tokia kreditoriaus teisė turi būti patvirtinta teismo tvarka. LR CK 3.192 straipsnio 1 dalyje nustatyta pareiga tėvams materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus [...] Tai, kad vykstant procesui dėl netiesioginio ieškinio pateikimo teismo sprendimu buvo patvirtintas konkretus išlaikymo dydis kasatorei, nepaneigia šios netiesioginio ieškinio sąlygos”¹⁶⁹.

Be to, kyla klausimas, kaip turėtų būti vertinama tokia faktinė situacija, kuomet kreditorius savo reikalavimą į skolininką kildina iš pastarojo įvykdyto delikto? Kaip žinia, deliktinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesujusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais (LR CK 6.245 str. 4 d.). Žala atlyginama nuo jos padarymo dienos, o jeigu žala atsirado vėliau, – nuo žalos atsiradimo dienos (LR CK 6.228 str. 1 d.). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje vienareikšmiškai laikomasi nuomonės, jog „nėra jokio teisinio pagrindo išvadai, kad žalos atlyginimo prievolė skolininkui atsiranda tik nuo jos konstatavimo teismo sprendimu momento. Teismo sprendimas priteisti žalos atlyginimą – tai tik kreditoriaus teisės apgynimas, o ne reikalavimo teisės, kaip tokios, atsiradimo pagrindas”¹⁷⁰. Matomai galima daryti išvadą, kad kreditoriaus reikalavimo teisės pobūdis, t.y. kilimas iš skolininko įvykdyto delikto neturėtų būti kliūtis kreditoriui pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu. Šią išvadą, dar labiau sustiprina tas faktas, jog kreditorius įgyvendina skolininko teisę, t.y. įgyvendinus skolininkui priklausančią teisę, tiesioginis naudos gavėjas yra skolininkas, o ne kreditorius.

Įstatymo reikalavimas, kad kreditoriaus reikalavimo teisė turi būti vykdytina, iš esmės gali būti paaiškinamas paanalizavus, kokios rūšies prievolė sieja kreditorių bei skolininką. Jei kreditoriaus ir skolininko prievolės vykdymas yra susietas su tam tikra atidedamąja sąlyga, būtina nustatyti ar atidedamoji sąlyga įvykdyta (LR CK 6.30 – 6.32 str.). Atitinkamai, jeigu kreditorių ir skolininką sieja terminuota prievolė, būtina nustatyti, ar kreipimosi į teismą metu terminuotos prievolės terminas yra suėjęs (LR CK 6.33 – 6.35 str.) arba ar egzistuoja faktinės aplinkybės, kurioms esant skolininkas praranda su terminu susijusias lengvatas (CK 6.35 str. 4 d.).

Lietuvos teisės doktrinoje teigiama, kad „įstatymo reikalavimas, jog kreditoriaus reikalavimo teisė būtų neabejotina ir vykdytina skiria netiesioginio ieškinio institutą nuo *actio Pauliana*, kurią taikant kreditoriaus reikalavimo teisė neturi būti vykdytina”¹⁷¹. Šiuo atveju reiktų

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje S. V. (atstovaujamos G. V. ir Ž. V.) v. V. J. ir Ž. V. (bylos Nr. 3K-3-318/2014).

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos draudimas“ v. J. B., A. B. ir R. Š. (bylos Nr. 3K-3-392/2011).

¹⁷¹ Jakutytė, A., *supra* note 5, p. 52.

papildomai nurodyti, jog ne tik tai skiria *actio Pauliana* ir netiesioginio ieškinio instituto pirmąsias būtinąsias taikymo sąlygas. Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, jog „*actio Pauliana* ieškinį kreditorius gali pareikšti per visą savo reikalavimo teisės galiojimo laikotarpį, t.y. nuo to momento, kuomet subjektas tapo kreditoriumi, iki visiško prievolės įvykdymo”¹⁷² arba „prievolės pasibaigimo kitais įstatyme įtvirtintais pagrindais (CK 6.124–6.129 straipsniai)”¹⁷³. Reikalaujama, jog „kreditoriaus reikalavimo teisė būtų atsiradusi iki ginčijamo sandorio sudarymo”¹⁷⁴. Šią poziciją, jog tik tie skolininko sandoriai, kurie sudaryti po kreditorių ir skolininką siejančios prievolės atsiradimo momento, gali pažeisti kreditoriaus teises ir interesus, teismų praktika grindžia išaiškinimu, jog „skolininkas negali pažeisti būsimos prievolės, priešingu atveju neteiktų prasmės įstatymo nustatyta sąlyga dėl skolininko žinojimo apie kreditoriaus teisių pažeidimą”¹⁷⁵. Netiesioginio ieškinio instituto taikymo atveju nėra svarbus kreditoriaus ir skolininko prievolės atsiradimo momentas, t.y. prieš ar po tos teisės, kurią už skolininką siekia įgyvendinti kreditorius, atsirado kreditorių ir skolininką siejanti prievolė. Priešingas aiškinimas iš esmės apribotų netiesioginio ieškinio instituto taikymą, todėl tai yra dar vienas aspektas, kuris skiria abi šias specialiąsias kreditoriaus interesų gynybos priemones. Analogiškos pozicijos laikomasi Prancūzijos teisėje bei teismų praktikoje¹⁷⁶.

Pažymėtina, kad Prancūzijoje iš kreditoriaus reikalaujama teisinio veiksnio, tačiau skolininko teisinis neveiksnumas¹⁷⁷ neužkerta kelio kreditoriui pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu, todėl iš kreditoriaus nereikalaujama laikytis teisinių formalumų, paprastai taikomų tais atvejais, kai asmuo yra neveiksnus¹⁷⁸. Ši teisinė situacija, anot G. Cornu ir J. Foyer, ypatingai išryškina skirtumą tarp skolininko materialinės teisės, kurią įgyvendina kreditorius, ir kreditoriaus teisės, kuri iš esmės laikytina tik procesine teise¹⁷⁹.

Vėlgi, žvilgtelėjus iš civilinio proceso teisės pusės perspektyvų, teisė į ieškinį (teisė pareikšti ieškinį) procesine teisine prasme suprantama kaip teisė kreiptis į teismą su ieškiniu, kad teismas jį išnagrinėtų ir dėl jame pareikštų reikalavimų priimtų procesinį sprendimą

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *E. N. v. I. D., R. D.* (bylos Nr. 3K-3-575/2004); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.* (bylos Nr. 3K-3-362/2011) ir kt.

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB Nord bankas v. A. M., D. M. ir D. K.* (bylos Nr. 3K-P-311/2012).

¹⁷⁴ Daubarienė, I. *Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymas: kreditoriaus perspektyva. *Societal Innovations for Global Growth*. 2012, No. 1(1) p. 146.

¹⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-362/2011.

¹⁷⁶ Gregory Grimsal, A. *supra* note 9, p. 704 psl. (cituota iš Decision of July. 4, 1854, Cour de cassation, [1854] D.P. I 403)

¹⁷⁷ *Ibid.* p. 705 (cituota iš 4 Carbonnier, J. *Droit civil: les obligations*, no. 133, at 521 (1956)).

¹⁷⁸ *Ibid.* (cituota iš 7 Planiol, M. & Ripert, G. *Traite pratique de droit civil francais*, no. 912 (2e 6d. 1954) (author's trans.))

¹⁷⁹ *Ibid.* (cituota iš G. Cornu & J. Foyer, *Précis de procédure civile* 269 (1958)).

(nepriklausomai nuo to, ieškinys tenkinamas ar atmetamas bylą išnagrinėjus iš esmės)¹⁸⁰. Teisė kreiptis į teismą (procesine teisine prasme), kaip asmens procesinio teismo elementas, atsiranda ir priklauso nuo procesinio teisinio pobūdžio aplinkybių – teisė kreiptis į teismą (teisės pareikšti ieškinį) prielaidų, kurios, nors vienos nesant, ieškinį teismas turi atsisakyti priimti atitinkamu LR CPK 137 straipsnio 2 dalies punkto pagrindu dar civilinės bylos iškėlimo stadijoje, sprendžiamas ieškinio priėmimo klausimą¹⁸¹. Teisė pareikšti ieškinį, būdama iš esmės procesine teise, priklauso nuo materialiojo pobūdžio aplinkybių, pvz. reikalavimo teisės (ne)turėjimo¹⁸². Materialiojo pobūdžio aplinkybės ir faktai turi būti nustatinėjami ir vertinami ne ieškinio priėmimo stadijoje, o bylos nagrinėjimo iš esmės stadijoje ir nuo jų (materialinio pobūdžio aplinkybių) priklauso galutinis procesinis sprendimas, t.y. ieškinys bus tenkinamas ir, jeigu taip, kokia apimtimi, ar atmetamas¹⁸³. Atsižvelgiant į tai, galime daryti išvadą, jog faktinės aplinkybės, susijusios su kreditoriumi bei jo reikalavimo teisės neabejotinumu bei vykdytinumu, turėtų būti priskirtinos prie teisės kreiptis į teismą prielaidų, todėl šios aplinkybės turėtų būti vertinamos civilinės bylos iškėlimo stadijoje.

Sprendžiant iš kelių teismų praktikos pavyzdžių, teismai laikosi aukščiau išdėstytos pozicijos bei sąlygą, susijusią su kreditoriumi ir jo turimos reikalavimo teisės neabejotinumu bei vykdytinumu, vertina civilinės bylos iškėlimo stadijoje. Paminėtina Lietuvos apeliacinio teismo nutartis¹⁸⁴, kurioje buvo sprendžiamas ieškinio priimtumo klausimas. Ieškovas kreipėsi į teismą, pareikšdamas skolininko vardu netiesioginį ieškinį dėl įvairių sandorių nugincijimo ir restitucijos taikymo. Pirmosios instancijos teismas atsisakė priimti ieškovo netiesioginį ieškinį. Teismas akcentavo aplinkybę, jog ieškovo reikalavimo teisė į skolininką kildinama iš kitoje byloje ieškovo pareikšto ieškinio dėl žalos atlyginimo. Pirmosios instancijos teismas pastarąją aplinkybę laikė kreditoriaus (ieškovo) reikalavimo teisės trečiajam asmeniui (kaip skolininkui) ginčijimo faktu, todėl sprendė, kad ieškovas neturi teisės trečiojo asmens vardu reikšti netiesioginio ieškinio. Ieškovas (kreditorius), pateikdamas atskirąjį skundą, iš esmės iškėlė itin aktualų klausimą, t.y. ar netiesioginio ieškinio sąlyga, pagal kurią netiesioginį ieškinį gali pareikšti tik kreditorius, turintis neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę skolininkui, turi būti vertinama ieškinio priėmimo stadijoje, ar tokį ieškinį nagrinėjant bylą iš esmės. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad lingvistinė LR CK 6.68 straipsnyje įtvirtintos norminės taisyklės

¹⁸⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Z.V. v. UAB „Admivita“ ir kt. (bylos Nr. 2-823-180/2015).

¹⁸¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Z.V. v. UAB „Admivita“ ir kt. (bylos Nr. 2-823-180/2015).

¹⁸² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Z.V. v. UAB „Admivita“ ir kt. (bylos Nr. 2-823-180/2015).

¹⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Z.V. v. UAB „Admivita“ ir kt. (bylos Nr. 2-823-180/2015).

¹⁸⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje BUAB „SLOBOD INVEST“ v. „LITBALTA“ ir kt. (bylos Nr. 2-265-330/2015).

analizė įgalina daryti išvadą, jog kreditoriaus specifinio subjektiškumo problema spręstina ieškinio priėmimo metu. Kreditoriaus reikalavimo teisė skolininkui nebūtinai turi būti patvirtinta teismo sprendimu, kas taip pat akcentuota ir apskūstoje nutartyje, tačiau ta aplinkybė, jog ieškinio pareiškimo metu ši reikalavimo teisė ginčijama kitoje civilinėje byloje, leidžia padaryti išvadą, kad ieškovo (kreditoriaus) reikalavimo teisė skolininkui yra abejotina, o esant tokiai išvadai, ieškovas neturi teisės pareikšti ieškinio skolininko vardu.

Be kita ko, paminėtina Lietuvos apeliacinio teismo nutartis¹⁸⁵, kurioje pirmosios instancijos teismas taip pat atsisakė priimti ieškovo (kreditoriaus) ieškinį, kadangi ieškovas nepateikė jokių įrodymų, kurie pagrįstų kreditoriaus reikalavimo neabejotinumą bei vykdytinumą. Apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas ieškovo (kreditoriaus) atskirąjį skundą, beje, su atskiruoju skundu teismui buvo pateiktas teismo įsakymas, nurodė, kad vien šis dokumentas (aut. teismo įsakymas), nesant įrodymų, kuriais ieškovas įrodinėja kitas reikšmingas su šiuo teismo įsakymu susijusias aplinkybes, pavyzdžiui, ar šis įsakymas yra įsiteisėjęs, ar jis nėra įvykdytas ir pan., neduoda pagrindo išvadai, kad pareikštas ieškinys atitinka LR CPK 135 straipsnio bei LR CK 6.68 straipsnio reikalavimus. Papildomai apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad šis klausimas turi būti išspręstas priimant ar atsisakant priimti ieškovo (kreditoriaus) netiesioginį ieškinį, tuo tarpu klausimas, susijęs su kreditoriaus skolininko materialiosios reikalavimo teisės atsakovų atžvilgiu egzistavimu, spręstinas nagrinėjant bylą iš esmės.

Taigi apibendrinant galime konstatuoti, jog pirmoji netiesioginio ieškinio sąlyga, leidžianti skolininko kreditoriui pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu, yra kreditoriaus reikalavimo teisės į skolininką neabejotinumas ir vykdytinumas. Iš esmės ši sąlyga laikytina viena iš teisės pareikšti ieškinį prielaidų, todėl jos egzistavimo klausimas visuomet turėtų būti sprendžiamas civilinės bylos iškėlimo stadijoje, t.y. teismas, priimdamas ieškinį, privalo nustatyti faktinę aplinkybę, kad kreditoriaus reikalavimo teisė į skolininką yra galiojanti, neabejotina bei vykdytina jau kreipimosi į teismą momentu, tačiau nesiaiškinant, kuomet ši reikalavimo teisė atsirado ar tapo vykdytina. Iš esmės šios sąlygos egzistavimą padeda paaiškinti užsienio teisės reguliavimas bei doktrinoje esantys išaiškinimai apie pagrindinę idėją, kuria remiasi netiesioginio ieškinio institutas – jog skolininko turtas bendra prasme yra įkeistas jo kreditoriams, t.y. skolininko turtas yra suvaržytas jo pareiga įvykdyti prisiimtas prievolės. Būtent dėl to kreditorius tik kreditoriaus ir skolininko prievolei tapus vykdytinai įgyja prielaidą kištis į skolininko dispozicijos sferą, tačiau tai tėra procesinė teisinė prielaida. Todėl rekomenduotina, jog teismai civilinės bylos iškėlimo stadijoje iš ieškovų reikalautų kartu su ieškiniu pateikti įrodymus, pagrindžiančius pirmosios sąlygos egzistavimą.

¹⁸⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penki kontinentai“ ir kt. (bylos Nr. 2-270/2007).

2.2. Netiesioginio ieškinio taikymo sąlygos, susijusios su skolininku

LR CK 6.68 straipsnio 1 bei 2 dalyse eksplicitiškai nurodyta, kad be su kreditoriumi susijusių aplinkybių, norint pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu būtinas tam tikras aplinkybių visetas, kuris susijęs su skolininku, t.y. skolininko neveikimas bei būtinumas kreditoriui apsaugoti savo teises. Prancūzijos teisės doktrinoje nurodoma, kad „netiesioginis ieškinys yra galimas tik tada, kai skolininkas nemokus ir neveikia arba atsisako veikti pats“¹⁸⁶. Anot A. Gregory Grimsal, šių sąlygų egzistavimas savaime kyla iš netiesioginio ieškinio paskirties, t.y. teisiniu reguliavimu kreditoriui suteiktos skolininko turto „priežiūros teisės“¹⁸⁷, kadangi skolininkas psichologiškai nėra suinteresuotas veikti¹⁸⁸, tokiu būdu išsaugant skolininko turto vertę¹⁸⁹.

Lietuvos teisės doktrinoje teigiama, jog „norint pareikšti netiesioginį ieškinį viena iš būtinųjų faktinių aplinkybių yra ta, kad visų pirma, skolininkas turėtų turėti tam tikrą turtinę teisę, kurią galima priešinti kitų asmenų pareigai veikti skolininko atžvilgiu“¹⁹⁰, antra, „skolininkas neįgyvendina savo turtinės teisės ir šitai pažeidžia kreditoriaus interesus“¹⁹¹, t.y. skolininkas neįgyvendina savo teisių arba atsisako tai daryti¹⁹².

Taigi tam, kad kreditorius galėtų naudotis netiesioginio ieškinio institutu, pirmiausia, reiktų nustatyti ir identifikuoti skolininko neveikimo faktą. Kvebeko teisės doktrina, remdamasi teismų praktika, pabrėžia, jog skolininko neveikimas dažniausiai pasireiškia dvejomis formomis – „Viena iš formų pasireiškia skolininko aplaidumu ginant savo teises kai skolininkas pareiškia reikalavimus savo skolininkams, tačiau pasirinktos priemonės yra netinkamos“¹⁹³, antra, „skolininkas apskritai nesiima jokių veiksmų įgyvendinant ir/ar ginant savo teises“¹⁹⁴. Galima pritarti Lietuvos teisės doktrinoje išsakytai nuomonei, kad „skolininko neveikimas gali pasireikšti įvairiai – skolininkas gali delsti įgyvendinti savo teises, tai gali pasireikšti skolininko iniciatyvumo trūkumu, įgyvendinant savo teises ir teisėtus interesus, skolininkas gali piktybiškai vengti įgyvendinti savo teises arba gali pasirinkti ir taikyti netinkamas priemones savo teisėms įgyvendinti“¹⁹⁵. Anot D. Ambrasienės ir S. Cirtautienės, „kreditoriui pareikšti ieškinį užtenka

¹⁸⁶ Gregory Grimsal, A. *supra note* 9, p. 705.

¹⁸⁷ *Ibid.* p. 703 (cituota iš J. Baudouin, Les obligations, nos. 437-38 (1970) (construing C. Civ. art. 1031 (Que.)).

¹⁸⁸ Gregory Grimsal, A. *supra note* 9, p. 703. (cituota iš 4 J. Carbonnier, Droit civil: les obligations, no. 133, at 521 (1956)).

¹⁸⁹ *Ibid.* (cituota iš J. Baudouin, Les obligations, nos. 439 (1970) (construing C. Civ. art. 1031 (Que.))

¹⁹⁰ Jakutyė, A., *supra note* 5, p. 53.

¹⁹¹ Mikelėnas, V., *supra note* 74, p. 111.

¹⁹² Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S., *supra note* 4, p. 54.

¹⁹³ Morin, L. Michaud, G. P., *supra note* 10, p. 15/10 (cituota iš Caisse populaire Desjardins de Sept-Iles c. 3099-0238 Quebec inc., B.E. 99BE-335, AZ-99026171 (C.S.); Entreprises Andre Boisvert inc. c. Groupe Batek inc., 2006 QCCQ 6828, AZ-50383770, par. 23-24)

¹⁹⁴ *Ibid.* (cituota iš Henri Labbe & Fils, inc. c. 9057-0045 Quebec inc., J.E. 2004-1579, AZ-50256718, par. 65-65)

¹⁹⁵ Jakutyė, A., *supra note* 5, p. 53.

fakto, kad skolininko teisės nėra įgyvendinamos, o koku laipsniu turėtų pasireikšti skolininko neveikimas, priklauso nuo konkrečių aplinkybių”¹⁹⁶.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos apžvalgoje nurodoma, kad „skolininkas turi turėti tam tikrą turtinę teisę, kurios neįgyvendina ar atsisako įgyvendinti, o tai reiškia, kad skolininkas turi turtinį reikalavimą į trečiąjį asmenį – savo skolininką, tačiau delsia įgyvendinti šią savo teisę, nerodo iniciatyvos, piktybiškai vengia tai daryti, pasirenka netinkamus savo teisės įgyvendinimo būdus ir pan.”¹⁹⁷. „Reiškiant netiesioginį ieškinį užtenka nustatyti, kad skolininko reikalavimo teisė neįgyvendinama, o kaip reiškiasi jo neveikimas, tai jau fakto klausimas, sprendžiamas pagal byloje nustatytas faktines aplinkybes”¹⁹⁸.

Deja, Lietuvos teismų praktikoje nebuvo sprendžiami probleminiai klausimai, susiję su tuo, ar skolininko neveikimas tam tikru atveju vertintinas kaip pakankamas neveikimas leidžiant kreditoriui veikti skolininko vardu. Nėra aiškių kriterijų, kurie atsakytų į klausimą, koks skolininko elgesys vertintinas kaip pakankamas neveikimo laipsnis, o kas vertintina kaip nepakankamas neveikimas arba pateisinamas neveikimas. Iš esmės teismai formaliai, be didesnės analizės konstatuoja esant šį netiesioginio ieškinio instituto taikymo aspektą, plačiau nepasisakydami, kas lemia, jog šis kriterijus konkrečioje situacijoje yra patenkinamas ir kodėl konkrečiu atveju skolininko neveikimas laikytinas pakankamu. Lietuvos teismų praktikoje nebuvo priimtas procesinis sprendimas, kuriuo netiesioginis ieškinys būtų atmetas dėl to, jog skolininko neveikimas tam tikru konkrečiu atveju pripažintas nepakankamo laipsnio.

Paminėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 29 d. nutartis¹⁹⁹, šioje byloje kreditoriai kreipėsi į teismą siekdami įgyvendinti skolininko teisę priimti palikimą. Kreditorių skolininkas 2005 m. vasario 28 d. įvykdė nusikaltimą, iš šio delikto skolininkui kilo pareiga atlyginti žalą. Neužilgo mirė skolininko motina, todėl skolininkas kartu su savo sese įgijo teisę paveldėti motinos turtą pagal įstatymą. 2006 m. vasario 14 d. skolininko sesė priėmė palikimą. Pažymėtina, kad *skolininkas nuo 2005 m. kovo 16 d. buvo sulaikytas iki 2007 m. vasario 20 d.*, kuomet Lietuvos Aukščiausiasis Teismas galutine ir neskundžiama nutartimi skolininkui paskyrė subendrintą aštuoniolikos metų laisvės atėmimo bausmę. Teismų konstatuota ir pripažinta faktinė aplinkybė, jog *skolininkas būdamas kardomajame kalinime, neturėjo objektyvios galimybės savarankiškai įgyvendinti savo teisės kreiptis į notarų biurą dėl palikimo priėmimo paduodant notarui pareiškimą arba priimti palikimą pradedant jį valdyti.* Nepaisant tokių bylos faktinių aplinkybių visumos, teismai be didesnės analizės konstatavo, jog

¹⁹⁶ Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S., *supra note 4*, p. 54.

¹⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, *supra note 40*.

¹⁹⁸ *Ibid.*

¹⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. Z. ir kt. v. U. G. (globėja V. J.)* (bylos Nr. 3K-3-312/2008).

skolininkas vengė priimti palikimą, palikimo priėmimo veiksmų neatliko piktnaudžiaudamas savo teise, nes, žinodamas apie padarytą žalą kreditoriams, sąmoningai atsisakė palikimo savo sesers naudai. Tenka apgailestauti, jog šioje civilinėje byloje kasacinės instancijos teismas nenustatė bent jau orientacinių kriterijų, kuriais remiantis būtų galima konstatuoti skolininko neveikimo pakankamumo ir nepakankamumo požymį.

Kvebeko teisės doktrinoje pateikiami teismų praktikos pavyzdžiai, kuomet netiesioginiai ieškiniai yra atmetami dėl tos priežasties, jog neįrodomos aplinkybės, kurios patvirtintų pakankamą skolininko neveikimo faktą²⁰⁰. Be to, nurodoma, kad jei „priežastys pagrindžiančios neveikimą nėra esminės, tai telieka tik paprastas tvirtinimas apie neveikimą, kurio nepakanka“²⁰¹. Manoma, kad „tol, kol skolininkas gina savo teises, kreditorius neturi teisės kreiptis į teismą skolininko vardu, nesvarbu, kad jis gali nukentėti“²⁰². Šiuo atveju „neturi teisinės reikšmės ta aplinkybė, jog kreditoriaus nuomone pasirinkti gynybos būdai ir/ar strategija yra netinkama“²⁰³. Tuo pačiu Kvebeko teisės doktrinos atstovai pabrėžia, jog „skolininko neveikimas pats iš savęs nesuteikia kreditoriui teisės pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu“²⁰⁴.

Prancūzijoje, vertinant skolininko neveikimo kriterijų, išskirtina tokia teismų praktikoje pripažįstama ypatybė, kad „jeigu skolininkas pareiškia ieškinį, siekdamas įgyvendinti savo teisę, tai automatiškai leidžia teismams priimti procesinį sprendimą, kuriuo netiesioginis ieškinys yra atmetamas“²⁰⁵. Prancūzijos doktrinoje netgi nurodoma, kad „tokios pozicijos laikomasi net tuomet, kai skolininkas veikia siekdamas neteisėtų tikslų ir jo pozicija yra akivaizdžiai netinkama“²⁰⁶. Tačiau „kreditoriai gali įstoti į bylą ir nukreipti reikalavimus į apgaulingą susitarimą tarp skolininko ir trečiojo asmens“²⁰⁷. Be to, Prancūzijos teismų praktikoje pripažįstama, kad „jeigu skolininkas nusprendžia pasinaudoti (aut. imtis veiksmų) kreditoriaus įgyvendinama jo teise, tokie skolininko veiksmai sąlygoja, jog kreditoriaus pradėtos procedūros nebevykdomos“²⁰⁸. Prancūzijoje, be kita ko, taip pat kaip ir Kvebeke yra pasitaikę atvejų, kuomet netiesioginiai ieškiniai yra atmetami dėl tos priežasties, kad kreditorius tinkamai neįrodė skolininko neveikimo, todėl teismas konstatavo, jog skolininkas gali veikti pats²⁰⁹.

²⁰⁰ Morin, L. Michaud, G. P., *supra note* 10, p. 15/11.

²⁰¹ Morin, L. Michaud, G. P., *supra note* 10, p. 15/10.

²⁰² *Ibid.* p. 15/11.

²⁰³ *Ibid.* (cituota iš *Industries Remax inc. c. Constructions CLD (1985) inc.*, 2007 QCCS 3353, AZ-50441984, par. 92, [2007] J.Q. no 7358).

²⁰⁴ *Ibid.*

²⁰⁵ Gregory Grimsal, A. *supra note* 8, p. 706. (cituota iš Decision of July 13, 1915, Cour de cassation, [1921] D.P. I 29 (Fr.))

²⁰⁶ *Ibid.* (cituota iš J. Baudouin, *Les obligations*, nos. 444 (1970) (construing C. Civ. art. 1031 (Que.)).

²⁰⁷ *Ibid.* (cituota iš Decision of July 30, 1900, Cour de cassation, [1902] Recueil Sirey, *Jurisprudence* [S. Jur.] I 225 (Fr.)).

²⁰⁸ *Ibid.* (cituota iš Decision of Aug. 6, 1901, Cour d'appel, Amiens, [1903] D.P. II 21.).

²⁰⁹ *Ibid.* (cituota iš Decision of Aug 23, 1852, Cour d'appel, Paris [1852] S. Jur II 632).

Kita itin svarbi faktinė aplinkybė, kurią bylą nagrinėjantis teismas privalo nustatyti, ir kuri betarpiškai susijusi su skolininko neveikimu bei išplaukia iš skolininko neveikimo – ne bet koks skolininko neveikimas įgalina kreditorių pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu, o tik toks neveikimas, kuris pažeidžia kreditoriaus teises. Iš esmės ši netiesioginio ieškinio instituto taikymo sąlyga yra esminė, kadangi tik nustačius šią aplinkybę, kreditorius įgauna veikti skolininko vardu, vietoj skolininko ir pastarojo sąskaita. Prie tokios išvados galima prieiti žvilgtelėjus į LR CK 6.68 straipsnio 2 dalį, kurioje nustatyta, jog pareikšti netiesioginį galima *tik tais atvejais*, kai kreditoriui būtina apsaugoti savo teises. Iš šios normos struktūros matyti, jog ji yra imperatyvaus pobūdžio.

Vien savo teisių *į trečiąją asmenį* neįgyvendinimas savaime negali būti pagrindas netiesioginiam ieškiniumi pareikšti, būtina, kad tuo būtų pažeidžiami kreditoriaus interesai²¹⁰. Ši teisiškai reikšminga faktinė aplinkybė yra itin reikšminga bei svarbi. Visiškai pritartina Astos Jakutytės išsakytai nuomonei, kad „tokio skolininko neveikimo, kuris pažeidžia kreditoriaus interesus, nustatymas yra itin svarbus siekiant teisingai pritaikyti netiesioginio ieškinio institutą, bet kartu ir itin sudėtingas vertinamasis požymis“²¹¹. LR CK komentaro autoriai nurodo, jog „tokia padėtis (aut. kreditoriaus interesų pažeidimas) galima, kai skolininkas negali įvykdyti savo prievolės kreditoriui, nes yra nemokus, o įgyvendinus jo turtinę teisę, jis taptų mokus arba jo turtas padidėtų“²¹².

Pažymėtina, kad LR CK 6.68 straipsnio 2 dalyje pateikto atvejų sąrašo jokių būdu negalima laikyti baigtiniu. Kyla klausimas, koks buvo tikrasis įstatymų leidėjo ketinimas, nurodant, kad skolininkas turi būti nemokus. Lietuvos teisėje nerasime pateiktos vienos nemokumo sąvokos. Įstatyminė įmonės nemokumo sąvoka yra pateikta LR ĮBĮ²¹³ 2 straipsnio 8 dalyje įtvirtinant, jog įmonės nemokumas – įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės, tuo tarpu fizinio asmens nemokumas apibrėžiamas Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo²¹⁴ 2 straipsnio 2 dalyje nurodant, jog fizinio asmens nemokumas - fizinio asmens būklė, kai jis negali įvykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai suėję ir kurių suma viršija 25 Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas minimaliąsias mėnesines algas. Manytina, kad įstatymų leidėjas LR CK 6.68 straipsnio 2 dalyje įtvirtino faktinio nemokumą sąvoką, kuri reiškia skolininko nesugebėjimą vykdyti piniginių prievolių, kurių mokėjimo terminai suėję.

²¹⁰ Adomavičiūtė, G., supra note 100, p. 5.

²¹¹ Jakutytė, A., supra note 5, p. 53.

²¹² Mikelėnas, V., supra note 74, p. 112.

²¹³ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010.

²¹⁴ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas. Valstybės žinios 2012, Nr. 57-2823.

Priešingas aiškinimas, t.y. kad įstatymo leidėjas, įtvirtindamas skolininko nemokumo požymį, turėjo omenyje specialiuose teisės aktuose nustatytą nemokumą sąvoką, itin apribotą netiesioginio ieškinio institutą. Atkreiptinas dėmesys, jog analogiška sąlyga yra nustatyta LR CK 6.66 straipsnio 1 dalyje, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo jurisprudencijoje aiškindamas šios *actio Pauliana* taikymo sąlygos esmę nurodė, kad „nustatinėjant šią *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygą, būtina turėti omenyje tai, kad kreditoriaus teisės gali būti pažeistos skolininko sudarytais sandoriais, kurie, nors ir nesukėlė bendro skolininko nemokumo, bet sumažino turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, vertę ir to sumažėjusios vertės turto neužtenka kreditoriniams reikalavimams patenkinti. Be to, kreditoriaus teisės gali būti pažeistos ir kitais būdais, pavyzdžiui, tam tikrais atvejais, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes, kreditorių teises pažeidžiančiu sandoriu gali būti pripažintas toks, dėl kurio atsiskaitymas su kreditoriais užtrunka gerokai ilgiau”²¹⁵.

Kvebeko teisės doktrinoje laikomasi pozicijos, jog „kreditorius privalo pagrįsti būtinybę naudotis netiesioginiu ieškiniu, kreditorius turi įrodyti, kad gali kilti žala dėl skolininko veiksmų (aut. neveikimo), dažniausiai tai yra atvejai, kuomet skolininkas yra nemokus”²¹⁶. Aplaidus savo turto masės tvarkymas nėra pakankamas pagrindas kreditoriui kištis, tokiu atveju kreditorius negali pareikšti netiesioginio ieškinio skolininko vardu²¹⁷. Kai kurie autoriai teigia, kad „nemokumas nėra būtina sąlyga tais atvejais, kai skolininko mokumas negali kompensuoti jo neveikimu daromą žalą”²¹⁸. Kvebeko CK 1627 straipsnyje nėra nurodyta, tačiau teisės doktrinoje pripažįstama, kad „kreditorius, siekiantis pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu, privalo pagrįsti savo interesą”²¹⁹. Kreditorius, norėdamas kreiptis į teismą, privalo aiškiai suformuluoti kuo pasireiškia šis interesas²²⁰. Autoriai Didier Lluelles bei Benoit Moore šį klausimą analizuoja iš dviejų kriterijų perspektyvos „visų pirma iš netiesioginio ieškinio būtinumo pusės ir naudingumo perspektyvos”²²¹. Iš esmės viena iš svarbiausių aplinkybių šiuo atveju yra dėl skolininko neveikimo kreditoriaus patiriama žala. Pasak Kvebeko teisės doktrinos atstovų, „kreditoriaus patiriamos žalos aplinkybė iš esmės yra susijusi su skolininko neveikimu, kreditorius privalo įrodyti, jog skolininko neveikimas mažina jo turto masę, todėl kyla rizika, jog

²¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 15 d. nutartis civilinės bylos Nr. 3K-3-191/2006.

²¹⁶ Jean-Louis Baudouin, Pierre-Gabriel Jobin & Nathalie Vézina, *Les obligations*, 7th ed (Cowansville, Que: Yvon Blais, 2013), p. 882.

²¹⁷ *Ibid.*

²¹⁸ *Ibid.*, p. 881

²¹⁹ Morin, L. Michaud, G. P., *supra note 10*, p. 15/12. (cituota iš Code de procedure civile, L.R.Q., c. C-25, art. 55 (ci-apres <<C.p.c.>>); *Industries Remax inc. c. Constructions CLD (1985) inc.*, 2007 QCCS 3353, AZ-50441984, par. 92, [2007] J.Q. no 7358 ir kt.)

²²⁰ *Ibid.* (cituota iš Murphy c. Benoit, AZ-50319180, par. 45, 48, [2005] J.Q. no 8245 (C.Q.); Lluelles, D., et. Moore, B., *Droit des obligations*, Montreal, Editions Themis, 2006, No 2820)

²²¹ *Ibid.* (cituota iš Lluelles, D., et. Moore, B., *Droit des obligations*, Montreal, Editions Themis, 2006, No 2819-2820)

kreditoriaus reikalavimo patenkinimui gali kilti grėsmė²²². Jeigu dėl skolininko neveikimo kreditoriaus reikalavimo patenkinimui nekyla jokios grėsmės, pvz. skolininkas turi pakankamai turto, tokiu atveju kreditorius neturi teisės naudotis netiesioginio ieškinio institutu, kreditorius traktuotinas kaip neturintis teisinio intereso. Vien tik „kreditoriaus baimė, kad jo mokaus skolininko atsisakymas vykdyti tam tikras savo teises gali paveikti jo mokumą laikoma nepakankama aplinkybe, daranti kreditoriui žalą, o tuo pačiu sukurianti kreditoriaus teisinį interesą²²³”.

Prancūzijoje taip pat laikomasi pozicijos, jog kreditorius neturi teisės įsikišti į skolininko dispozicijos ribas, nebent kreditoriaus teisės yra pažeidžiamos – Prancūzijoje tai apibrėžiama sąvoka *pas d'intérêt, pas d'action*²²⁴. „Kreditorius negali pasinaudoti netiesioginiu ieškiniu, jei jis žino, jog skolininkas yra mokus²²⁵. Kita vertus, „netiesioginis ieškinys yra priimtinas, kuomet skolininko nemokumas visiems gerai žinomas, tokiu atveju skolininko priskyrimas prie asmenų, nevykdančių įsipareigojimų, konstatuojamas kaip nebūtinus²²⁶. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog „kreditorius neturės teisės reikšti netiesioginį ieškinį, jei skolininkas turi pakankamai turto reikalavimui patenkinti²²⁷”.

Atkreiptinas dėmesys, jog vienas iš LR CK 6.68 straipsnio 2 dalyje numatytų atvejų, kuomet kreditoriui yra būtina apsaugoti savo teises, yra atvejis, kuomet skolininkui iškelta bankroto byla. Šio darbo 1.4.1. poskyriuje buvo minėta, jog teismų praktikoje yra labai daug atvejų, kai bankrutuojančios įmonės kreditorius kreipiasi į teismą su „netiesioginiu ieškiniu”, kuriuo ginčija bankrutuojančios įmonės sandorius tiek specialiaisiais, tiek bendraisiais pagrindais, dažniausiai tokio pobūdžio ieškiniai nukreipiami į kitų kreditorių sandorius, kuriuos jie sudarė su bankrutuojančia įmone, t.y. iš esmės bandoma šalinti kitus kreditorius iš kreditorių sąrašo. Manytina, kad būtent LR CK 6.68 straipsnio 2 dalyje pateikto pavyzdžio, jog kreditoriui būtina apsaugoti savo teises, kuomet skolininkui iškeliama bankroto byla, netinkamas interpretavimas yra viena iš priežasčių, kuri sąlygoja netinkamą netiesioginio ieškinio instituto naudojimą.

Taigi, apibendrinant konstatuotina, jog kreditorius įgauna teisę naudotis netiesioginio ieškinio institutu tik tuomet, kai skolininkas neveikia ir dėl šio neveikimo kreditorius patiria tam tikros žalos. Šias faktines aplinkybes kreditorius privalo įrodyti, kadangi ne bet koks skolininko

²²² *Ibid.*

²²³ *Ibid.* (cituota iš 9088-9635 Quebec Inc. c. Entreprise d'integration de liens ouverts DNS Inc., AZ-50229626, par. 15, [2004] J.Q. no 3472 (C.S))

²²⁴ Gregory Grimsal, A. *supra* note 9, p. 705-706.

²²⁵ *Ibid.* p. 706 (cituota iš Decision of Jan. 13, 1873, Cour de cassation, [1873] D.P. I 151 (Fr.)).

²²⁶ *Ibid.* (cituota iš 2 G. Marty & P. Raynaud, Droit civil, no. 688 (1962)).

²²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. Z. ir kt. v. U. G. (globėja V. J.)* (bylos Nr. 3K-3-312/2008); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-520/2012.

neveikimas įgalina kreditorių kištis į skolininko dispozicijos ribas. Tuo pačiu, būtina turėti omenyje, jog LR CK 6.68 straipsnio 2 dalyje pateiktas pavyzdžių sąrašas nėra baigtinis. Darytina išvada, jog nei Lietuvos teismų praktikoje, nei teisės doktrinoje nėra iškristalizuotų aiškių kriterijų, kurie padėtų identifikuoti šių sąlygų taikymo ribas.

2.3. Netiesioginio ieškinio taikymo sąlygos, susijusios įgyvendinamomis teisėmis

LR CK 6.68 straipsnio 3 dalyje *expressis verbis* yra nustatyta, jog kreditorius neturi teisės reikalauti įgyvendinti tas skolininko teises, kurios išimtinai susijusios su skolininko asmeniu. Ši teisės norma yra imperatyvi. LR CK komentaro autoriai nurodo, jog vadovaujantis šia teisės norma „draudžiama reikšti netiesioginį ieškinį, jeigu skolininko turtinė teisė yra grynai asmeninė. Pavyzdžiui, kreditorius negali priverstinai įgyvendinti skolininko teisės į neturtinės žalos atlyginimą, į žalos, padarytos sveikatos sužalojimu, atlyginimą, teisės į išlaikymą ir panašiai. Įgyvendinti ar ne tokiais teises, priklauso tik nuo skolininko valios, todėl tokiais atvejais kreditorius negali reikšti netiesioginio ieškinio”²²⁸. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog „kreditorius gali priverstinai įgyvendinti ne visas skolininko teises, kreditorius neturi teisės reikalauti įgyvendinti tų skolininko teisių, kurios išimtinai susijusios su skolininko asmeniu”²²⁹. Identiškas teisinis reguliavimas aptinkamas Kvebeko CK 1627 straipsnio 2 dalyje, Luizianos CK 2044 straipsnio 1 dalyje bei Prancūzijos CK 1166 straipsnyje. Lietuvos teisės doktrinoje išsakyta nuomonė, kad tokio „ribojimo priežastis yra ta, kad asmeninės neturtinės teisės ir kitos išimtinės teisės, susijusios su skolininko asmeniu, yra ypatingo pobūdžio bei pasižymi ginamo objekto specifika, pavyzdžiui, asmens garbė ir orumas”²³⁰. Tačiau nei teismų praktikoje, nei teisės doktrinoje nėra išsamaus paaiškinimo, kokios teisės patenka į LR CK 6.68 straipsnio 3 dalyje numatytą imperatyvų apribojimą bei koks šios teisės normos tikslas, todėl galime sakyti, jog egzistuoja tam tikras neapibrėžtumas šioje srityje.

Reiktų atkreipti dėmesį, jog prievolės skirstomos į turtines ir neturtines. Anot Valentino Mikelėno, „ne visos turtinės prievolės yra lygiavertės, kai kurios iš jų yra neatskiriamai susijusios su asmeniu”²³¹. Pasak autoriaus, „asmeninė turtinė yra su konkrečiu daiktu nesusijusi prievolė, kurios šalių teisės ir pareigos yra susijusios atitinkamai su kreditoriumi ir skolininku”²³². Savo ruožtu „asmeninės turtinės prievolės taip pat nėra viena rūšis, atsižvelgiant į tai, teisės ir pareigos yra neatskiriamai susijusios su kreditoriaus ar su skolininko asmeniu,

²²⁸ Mikelėnas, V., *supra note* 74, p. 112.

²²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje S. V. (atstovaujamos G. V. ir Ž. V.) v. V. J. ir Ž. V. (bylos Nr. 3K-3-318/2014).

²³⁰ Jakutytė, A., *supra note* 5, p. 50.

²³¹ Mikelėnas, V., *supra note* 162, p. 75-76 psl.

²³² *Ibid.*, 79 psl.

skiriamos dviejų rūšių asmeninės prievolės: paveldimos ir nepaveldimos (grynai asmeninės)²³³. LR CK 5.3 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad nepaveldimos asmeninės neturtinės ir turtinės teisės, neatskiriama susijusios su palikėjo asmeniu (teisė į garbę ir orumą, autorystė, teisė į autorinį vardą, į kūrinio neliečiamybę, į atlikėjo vardą ir atlikimo neliečiamybę), teisė į alimentus ir pašalpas, mokamas palikėjui išlaikyti, teisė į pensiją, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Pasak Alfonso Vileitos²³⁴, „įpėdiniam nepereina asmeninės šeimos santykių teisės ir pareigos“²³⁵, taip pat „šeimos narių alimentinės teisės ir pareigos, asmeninės neperleidžiamos kitiems asmenims palikėjo teisės ir pareigos, t.y. tokios, kurios neatskiriama susijusios su palikėjo asmeniu“²³⁶, palikėjo teisė gauti išlaikymą iš kitų asmenų, teisė gauti žalos, padarytos sužalojimu, atlyginimą irgi nepereina įpėdiniam.

Be viso to, pažymėtina, kad LR CPK 739 straipsnyje yra nustatytas imperatyvusis sąrašas lėšų, iš kurių išieškoti negalima. Todėl galime daryti išvadą, jog skolininkui priklausančių teisių, iš kurių gautinos piniginės lėšos numatytos LR CPK 739 straipsnyje, kreditorius taip pat neturėtų teisės įgyvendinti vadovaujantis LR CK 6.68 straipsnio 3 dalimi.

Prancūzijos teismai taikydami netiesioginio ieškinio institutą „vertina ar skolininkui priklausanči teisė, kurią įgyvendina kreditorius atitinka neįgyvendinamų teisių požymį, tam yra dvi šių teisių kategorijos“²³⁷. „Pirmajai kategorijai priskiriamos teisės liečiančios skolininko civilinį ar šeimyninį statutą, kaip antai tėvų valdžios teisė, reikalavimas dėl emancipacijos ar vaiko pripažinimas, teisės priklausančios kitam subjektui, nors skolininkas galėtų jas įgyvendinti, kadangi yra įgaliotas ar turi depozite kitam asmeniui priklausančių pinigų, bet kokios kitos teisės, iš kurių gavus lėšų jų nebus galima areštuoti, kuomet jos pateks į skolininko nuosavybės masę, pvz., tam tikros pensijos, alimentai saugoti pagal įstatymą“²³⁸. Antrosios kategorijos egzistavimas tiesiogiai kyla iš Prancūzijos CK 1166 straipsnio normos dalies „...išskyrus tas, kurios priklauso asmeniui“. Prancūzijos teisės doktrinoje pažymima, kad „ši teisės norma parodo, kad tokios teisės egzistuoja, tačiau konkrečiai jų nenurodo, išsamaus jų sąrašo net nebuvo bandoma surašyti nei teisės doktrinoje, nei teismų praktikoje, kadangi jų nurodymas būtų bergždžias“²³⁹. Bet kuriuo atveju, dviprasmiška teisės normos konstrukcija, sąlygojo nuoseklią tiek teismų praktikos, tiek doktrinos poziciją, kad „kreditorius neturi teisės

²³³ *Ibid.*

²³⁴ Vileita, A. Paveldėjimo teisė. Vilnius: Justitia. 2011, p. 17-18.

²³⁵ Pasak, A. Vileitos šios teisių bei pareigų pvz. galėtų būti laikoma sutuoktinio, tėvo, vaiko, brolio, sesers, senolio, vaikaičio teisės ir pareigos

²³⁶ A. Vileita pateikia tokius neatskiriama susijusių su palikėjo asmeniu teisių pavyzdžius: autoriaus asmeninės neturtinės teisės, atlikėjo asmeninės neturtinės teisės, autoriaus ir atlikėjo asmeninės pareigos pagal autorinę sutartį ar kitokią kūrybinę sutartį.

²³⁷ Gregory Grimsal, A. *supra* note 9, p. 707. (cituota iš Decision of June 29, 1948, Cour de cassation, [1949] D. Jur. 129, 130).

²³⁸ *Ibid.* p. 707-708.

²³⁹ *Ibid.*, p. 708. (cituota iš Decision of June 29, 1948, Cour de cassation, [1949] D. Jur. 129, 130 note A. Ponsard (Fr.))

vietoje skolininko savarankiškai imti administruoti jo turtą²⁴⁰ arba „įgyvendinti tas teises, kurios nors ir turi pinigine išraišką, tačiau yra per daug asmenišką ar moralios ir kurių vienintelis vertintojas gali būti pats skolininkas“²⁴¹. Taigi, „skolininkas negali būti nušalinamas nuo savo turto administravimo, kreditorius neturi teisės, motyvuodamas tuo, jog pageidautinas sandoris yra naudingas skolininkui, vietoje jo sudaryti bet kokį sandorį“²⁴². Be to, „kreditorius neturi teisės kurti skolininkui naujų teisių arba naujus teisinius santykius, pvz., atsisakydamas ar priimdamas ofertas, paskelbdamas meno kūrinį, sudarydamas sutartis su trečiaisiais asmenimis skolininko naudai, ar netgi priimti iš kitų asmenų skolininkui skirtas dovanas“²⁴³. Iš esmės analogiškos nuostatų bei pozicijos laikomasi Kanados Kvebeko provincijos teisinėje doktrinoje²⁴⁴. Kvebeko teisės doktrinoje, aiškinant minėto teisinio reglamentavimo būtinybę, pažymima, kad „šia sąlyga siekiama išvengti tokių situacijų, kuomet asmeniniai ar moraliniai sprendimai, galėtų būti priimami kreditoriaus ekonominių motyvų pagrindu“²⁴⁵.

Kitas aspektas, susijęs su kreditoriaus įgyvendinama skolininko teise, nurodomas LR CK šeštosios knygos komentare, „kreditorius pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu gali tuomet, kai skolininkas turi tam tikrą turtinę teisę, kurią gali priešinti kitų asmenų pareigai“²⁴⁶, be to, „kreditorius gali įgyvendinti skolininko turtinę teisę tik jeigu ji yra įgyvendinama, t.y. skolininko skolininkai jau privalo vykdyti jam savo *prievoles*“²⁴⁷. Senesnėje teismų praktikoje aptinkama pozicija, jog pagal LR CK 6.68 straipsnio nuostatų prasmę nereikalaujama, kad neabejotiną *reikalavimo teisę* skolininkas turėtų tariamam skolininkui²⁴⁸. Šiandieninėje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nuosekliai pritariama teisės doktrinoje išsakytai nuomonei bei laikomasi pozicijos, jog „skolininkas privalo turėti tam tikrą turtinę teisę, tačiau papildomai reikalaujama, jog skolininko turtinė teisė, kurios jis neįgyvendina, taip pat turi būti neabejotina, galiojanti ir vykdytina, t. y. kreditoriaus *skolininko skolininkas* turi pareigą vykdyti savo *prievoles*“²⁴⁹. Taigi, tiek Lietuvos teisės doktrina, tiek teismų praktika vieningai laikosi nuomonės, jog būtina, kad kreditoriaus skolininką su trečiuoju asmeniu sietų *prievoliniai*

²⁴⁰ *Ibid.* (cituota iš Decision of Jan. 10, 1977, Cour de cassation, [1977] Bulletin des arrêts de la Cour de cassation, chambres civiles [Bull. Civ.] I 21 (Fr.)).

²⁴¹ *Ibid.* (cituota iš A. Colin & H. Capitant, Traité de droit civil français, no. 1355 (1959)).

²⁴² *Ibid.* (cituota iš M. Planiol & G. Ripert, Traité pratique de droit civil français, no. 900, p.232 (2e éd. 1954)).

²⁴³ *Ibid.*, p. 709. (cituota iš M. Planiol & G. Ripert, Traité pratique de droit civil français, no. 900, p.233 (2e éd. 1954)).

²⁴⁴ Morin, L. Michaud, G. P., *supra note* 10, p. 15/19–15/20.

²⁴⁵ *Ibid.*, p. 15/20 (cituota iš Syndic de Malenfant, [1998] R.J.Q. 1,9, J.E. 98-41, [1997] J.Q. no 3716 (C.A.); Lluelles, D., et. Moore, B., Droit des obligations, Montreal, Editions Themis, 2006, No 2826).

²⁴⁶ Mikelėnas, V., *supra note* 74, p. 111.

²⁴⁷ *Ibid.*, p. 112.

²⁴⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB Turto bankas v. UAB „Įmonių bankroto administravimo ir teisinių paslaugų biuras“* (bylos Nr. 2-876/2008);

²⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“*, bylos Nr. 3K-3-146/2007; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. Z. ir kt. v. U. G.*, bylos Nr. 3K-3-312/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Trinapolis“ ir kt. v. Nordea Bank Finland Plc*, bylos Nr. 3K-3-520/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-50-686/2015.

teisiniai santykiai, be to, kreditoriaus skolininko ir trečiąjį asmenį siejančiai prievolei taikomi analogiški reikalavimai kaip ir kreditorių ir skolininką siejančiai prievolei. Išvada, kad netiesioginio ieškinio instituto panaudojimo atveju reikalaujama, jog kreditoriaus skolininką ir trečiąjį asmenį sieja prievoliniai teisiniai santykiai pagrindžia Lietuvos teismų praktikoje nuosekliai palaikoma pozicija, jog „viena iš būtinųjų sąlygų naudojantis netiesioginiu institutu yra ta, jog skolininko turtinė teisė, kurios jis neįgyvendina, taip pat turi būti neabejotina, galiojanti ir vykdytina, t.y. *skolininko, kaip kito asmens kreditoriaus, reikalavimas* negali kelti abejonių ir negali būti ginčijamas netiesioginio ieškinio pareiškimo metu”²⁵⁰, „pagal šią įstatymo normą (aut. LR CK 6.68 str.) kreditorius turi teisę pareikšti netiesioginį ieškinį ne bet kuriuo, bet tik šiais išvardytais atvejais, ir *tik tada dėl tokių prievolių, kurias kitas asmuo turi vykdyti kreditoriaus skolininkui*”²⁵¹. Vienoje iš kasacine instancija nagrinėtų bylų kasatorius kasaciniame skunde iškėlė klausimą, kad netiesioginio ieškinio pareiškimo atveju kasatoriaus reikalavimo teisė į skolininką ir skolininko reikalavimo teisė į trečiąjį asmenį negali būti tapatinamos ir joms negali būti taikomi tie patys neabejotinumo, galiojimo ir vykdytinumo reikalavimai. Šiuo aspektu atmesdama kasatoriaus argumentus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija savo nutartyje pažymėjo, kad „teisės doktrinoje ir teismų praktikoje nurodoma, kad pagal CK 6.68 straipsnio 1 dalį viena iš sąlygų reikšti netiesioginį ieškinį yra tiek kreditoriaus, tiek skolininko, kurio vardu kreditorius reiškia ieškinį, galiojančios ir vykdytinos reikalavimo teisės turėjimas; skolininko, kaip kito asmens kreditoriaus, reikalavimas negali kelti abejonių ir negali būti ginčijamas netiesioginio ieškinio pareiškimo metu”²⁵².

Šiuo atveju paminėtina Kauno apygardos teismo nutartis²⁵³, kurioje kreditorius prašė teismo suteikti jam teisę kreiptis į VĮ „Registrų centras” dėl gyvenamojo namo ir kt. pastatų nuosavybės įregistravimo skolininko vardu. Pirmosios instancijos teismas atmetė kreditoriaus netiesioginį ieškinį, nurodydamas, jog kreditorius pareiškė netiesioginį ieškinį VĮ „Registrų centras”, kuris iš tikrųjų nėra *skolininko skolininkas*, tuo pačiu kreditoriaus skolininkas neturi jokios turtinės teisės, kurios jis neįgyvendina. Apeliacinės instancijos teismas, patenkindamas

²⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. Z. ir kt. v. U. G. (globėja V. J.), bylos Nr. 3K-3-312/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Trinapolis“ ir kt. v. Nordea Bank Finland Plc, bylos Nr. 3K-3-520/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-254/2014; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-370-464/2015; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1049/2014 ir kt.

²⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. Z. ir kt. v. U. G. (globėja V. J.) (bylos Nr. 3K-3-312/2008); Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje „Nona mix“ v. AB „Swedbank“ (bylos Nr. 2A-887/2014);

²⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *A. I. v. Nordea Bank Finland Plc* (bylos Nr. 3K-3-254/2014).

²⁵³ Kauno apygardos teismo 2009 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *AB Turto bankas v. VĮ Registrų centras* (bylos Nr. 2A-233-259/2009).

kreditoriaus ieškinį, nurodė, jog kitos galimybės įgyvendinti savo teisę, kaip kreiptis į teismą su netiesioginiu ieškiniu, kreditorius šioje situacijoje neturi bei konstatavo, jog skolininkas savo turimos turtinės teisės įregistruoti jam priklausantį turtą nevykdo. Tačiau, vadovaujantis vyraujančia teismų praktika, teisės doktrinos išaiškinimais kreditoriaus netiesioginis ieškiny turėjo būti atmestas – kadangi kreditorius nesiekė įgyvendinti turtinės skolininko teisės, be kita ko, akivaizdu, jog tarp kreditoriaus skolininko bei trečiojo asmens, šiuo atveju VĮ „Registru centras”, nebuvo *prievoliųjų teisinių santykių*. Ginčo metu galiojusioje LR Nekilnojamojo turto registro įstatymo 23 straipsnio 1 dalies redakcijoje buvo nustatyta, jog prašymą įregistruoti nuosavybės teisę į nekilnojamąjį daiktą paduoda jį įgijęs asmuo, o kai registruojamos kitos daiktinės teisės, taip pat šių teisių į nekilnojamuosius daiktus suvaržymai, - šių teisių turėtojas arba asmuo, suinteresuotas jų įregistravimu.

Kitoje civilinėje byloje Kauno apygardos teismas²⁵⁴ patenkino netiesioginį ieškinį, kuriuo kreditorius prašė teismo pripažinti pirkimo-pardavimo sutartį sudaryta. Apelianto teigimu, netiesioginį ieškinį reglamentuojančių teisės normų nuostatos siejamos su jau egzistuojančios prievolės įgyvendinimo reikalavimu, esant suėjusiam jos vykdymo terminui, o byloje pareikštas reikalavimas nesusijęs su prievolintais teisiniais santykiais, kadangi tokių nebuvo, tik teismas sprendimu sukūrė prievolę. Teismas, atmesdamas apelianto argumentus, pažymėjo, kad apeliantas neatriboja dviejų skirtingų netiesioginio ieškinio reiškimo sąlygų, o būtent, kreditorius, reikšdamas netiesioginį ieškinį, turi turėti neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę skolininkui ir kad skolininkas turi turėti tam tikrą turtinę teisę, kurios neįgyvendina ar atsisako ją įgyvendinti²⁵⁵. Dar viename procesiniame sprendime Kauno apygardos teismas²⁵⁶ nurodė, jog kitų asmenų, kurių teises pažeidžia įkeitimo sandorio šalių neatliekamas hipotekos išregistravimas, teisių gynimą reglamentuoja LR CK 6.68 straipsnis.

Tokių teismų procesiniuose sprendimuose pateikiamų išaiškinimų pagrindumas, atsižvelgiant į aukščiau nurodytą teisės doktrinos ir teismų praktikos palaikomą poziciją, be jokios abejonės, mažų mažiausiai diskutuotinas. Ar daiktinės teisės įregistravimas/išregistravimas gali būti laikomas turtine teise, be kita ko, reikalavimo teise (prievole)? Manytina, kad ne, kadangi Lietuvos teisės doktrinoje pažymima, jog „Lietuvoje nuosavybės teisės atžvilgiu yra įtvirtintas deklaratyvinis registracijos modelis, t.y., kai daiktinės

²⁵⁴ Kauno apygardos teismo 2010 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Baltijos kontaktų grupė“ v. A. L.* (bylos Nr. 2S-792-324/2010).

²⁵⁵ Toliau teismas nurodė, kad „akivaizdu, kad apeliantas turi omenyje skolininko – atsakovo turtinę teisę, siekiant nuosavybės teise įgyti ginčo žemės sklypą, tačiau nepagrįstai tvirtina, kad ši atsakovo teisė neegzistuoja ir ji atsiranda tik teismo sprendimu pripažinus sandorį sudarytu. Kolegija sutinka su pirmosios instancijos teismo išvada, kad atsakovui atlikus visus būtinus žemės sklypo pirkimo-pardavimo sandoriui sudaryti veiksmus, tik jo tinkamai neįforminus, jis vengia įgyvendinti savo turtinę teisę, t.y. sudarius sutartį, įgyti turtinę teisę – žemės sklypo nuosavybę, į kurią galėtų būti nukreiptas išieškojimas, tenkinant atsakovės bankrutavusios individualios įmonės kreditorių reikalavimus”

²⁵⁶ Kauno apygardos teismo 2010 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Baltijos kontaktų grupė“ v. A. L.* (bylos Nr. 2S-792-324/2010).

teisės sukuriama šalių susitarimu ar kitais įstatyme nustatytais pagrindais, o teisių registracija tik išviešina jau egzistuojančias daiktines teises²⁵⁷. Lietuvos teismų praktikoje laikomasi nuomonės, jog „asmens teisių registracija viešame registre atlieka ne teisės nustatančią, o teisių išviešinimo funkciją, nuosavybės teisės į konkretų daiktą teisinė registracija yra išvestinis veiksmas, kurį lemia nuosavybės teisės į tą registruotą daiktą atsiradimo pagrindas²⁵⁸, o „pagal savo teisinę reikšmę ji nesukuria teisės ir negali paneigti kitais pagrindais atsirandančios teisės²⁵⁹“.

Atkreiptinas dėmesys, kad teismų praktikoje nurodoma, jog „pagal šią įstatymo normą (aut. LR CK 6.68 str.), skirtingai nuo teisės pareikšti ieškinį tiesiogiai skolininkui, netiesioginiu ieškiniu kreditoriui suteikiama teisė pareikšti ieškinį asmeniui, su kuriuo jo nesieja kreditoriniai santykiai, t. y. *skolininko skolininkui*²⁶⁰ „netiesioginį ieškinį pareikšti galima tik esant visoms būtinioms *įstatymo* nustatytioms sąlygoms²⁶¹, tačiau įstatyme, t.y. LR CK 6.68 straipsnyje *expressis verbis* nėra nustatyta, jog kreditoriaus skolininką bei trečiąjį asmenį būtinai turi sieti prievolinis teisinis santykis.

Pažymėtina, kad toks aiškinimas, koks yra pateikiamas Lietuvos teisės doktrinoje bei teismų praktikoje, yra priešingas tiek Prancūzijoje, tiek Kvebeke pateikiamam šios sąlygos aiškinimui bei supratimui. Šiose valstybėse nėra *expressis verbis* jokių nuorodų apie būtinios sąlygos – kreditoriaus skolininką ir trečiąjį asmenį siejančio prievolinio teisinio santykio egzistavimą. Atkreiptinas dėmesys, jog abiejų užsienio valstybių teisiniame reguliavime yra nurodomos dvi sąvokos „teisė“ (angl. *right*) ir „ieškinys“ (angl. *action*). Vieni Prancūzijos teisės doktrinos atstovai laikėsi nuomonės, jog abu žodžiai yra pleonazmiški, t.y. tik ieškiniai (angl. *action*) pagal įstatymą gali būti įgyvendinami netiesiogiai²⁶². Šis požiūris nesulaukė pritarimo, kadangi terminai „teisė“ (angl. *right*) ir „ieškinys“ (angl. *action*) nėra sinonimai, todėl kreditoriai panaudoti netiesioginio ieškinio institutą gali netgi įgyvendinant ne teismines (angl. *judicial*)

²⁵⁷ Birštonas, R., Budreckienė, V. Nuosavybės teisės į nekilnojamąjį daiktą registravimo teisinės pasekmės. *Jurisprudencija*. 2012, 19(4), p. 1482.

²⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje *L. G. v. VĮ Valstybės turto fondas, VĮ „Varėnos miškų urėdija“* (bylos Nr. 3K-3-399/2010).

²⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir Klaipėdos miesto savivaldybei* (bylos Nr. 3K-7-67/2011);

²⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. Z. ir kt. v. U. G. (globėja V. J.)* (bylos Nr. 3K-3-312/2008).

²⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“, bylos Nr. 3K-3-146/2007; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. Z. ir kt. v. U. G.*, bylos Nr. 3K-3-312/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Trinapolis“ ir kt. v. Nordea Bank Finland Plc, bylos Nr. 3K-3-520/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-50-686/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-245-219/2015

²⁶² Gregory Grimsal, A. *supra* note 9, p. 707. (cituota iš M. Planiol & G. Ripert, *Traite pratique de droit civil francais*, no. 900 (2e 6d. 1954) (author's trans.)).

skolininko teisės²⁶³. Neabejojama, kad kreditorius gali imtis aktyvių veiksmų įgyvendindamas tokias skolininko teises kaip, pvz., įregistruoti teisių subjektą į viešuosius registrus (hipotekos arba nekilnojamojo turto)²⁶⁴; pateikdamas prašymus bei įrodinėdamas suėjus senatį (įgyjamąją ar naikinamąją)²⁶⁵; už skolininką užpildant avarijos ataskaitą, kurią pastarasis privalo pateikti savo draudikui, jei draudimo sutartis reikalauja tokio pranešimo dėl draudimo išmokos išmokėjimo²⁶⁶.

Kvebeko teisės doktrinoje teigiama, jog netiesioginio ieškinio institutu neapsiribojama tik teisiniu (pranc. *contentieuse*) nagrinėjimu, bet taip pat kreditoriui leidžiama vietoj skolininko imtis visos serijos neteisminių (pranc. *non contentieuse*) veiksmų²⁶⁷. Taigi, kreditorius, pasinaudodamas netiesioginio ieškinio institutu, gali įgyvendinti tiek teismines (pranc. *contentieuse*), tiek neteismines (pranc. *non contentieuse*) teises²⁶⁸. Šios išvados Kvebeko teisės doktrinoje prieinama dėl to, jog Kvebeko CK 1627 straipsnyje taip pat kaip ir Prancūzijoje yra nurodytos dvi sąvokos – teisės (pranc. *droits*) ir ieškinys (pranc. *actions*)²⁶⁹. Visgi reikėtų pažymėti, jog kreditorius, kaip ir Prancūzijoje, neturi teisės sukurti skolininkui naujų teisių ar siekti administruoti skolininko nuosavybę²⁷⁰. Dar daugiau, Kvebeko teismai pripažįsta, jog netiesioginio ieškinio institutas, kaip kreditoriaus interesų apsaugos priemonė, naudingiausia situacijose, kuomet nesibylinėjama, t.y. kas liečia prašymus, susijusius su skolininko teisės išviešinimu, paveldėjimo priėmimu arba atsisakymu priimti, prašant paveldimo turto dalybų ir kt. atvejais²⁷¹.

Apskritai kyla klausimas, ar Lietuvos teismai nepainioja netiesioginio ieškinio pareiškimo sąlygos, susijusios su tuo, kad kreditorius turi turėti neabejotiną bei vykdytiną reikalavimo teisę į skolininką, su kita netiesioginio ieškinio pareiškimo sąlyga – kreditoriaus skolininko įgyvendinama teise, pvz., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas²⁷² savo jurisprudencijoje pažymi, kad „netiesioginis ieškinys gali būti taikomas esant šioms sąlygoms: 1) *skolininkas* turi neabejotiną, galiojančią ir vykdytiną turtinę teisę [...] teisės doktrinoje ir teismų praktikoje vienareikšmiškai nurodoma, kad pagal LR CK 6.68 straipsnio 1 dalį *kreditoriaus* reikalavimas negali kelti abejonių ir negali būti ginčijamas tokio netiesioginio ieškinio pareiškimo metu. Šis reikalavimas turi būti vykdytinas. Taigi viena iš sąlygų reikšti netiesioginį ieškinį yra *skolininko*, kurio vardu yra reiškiamas ieškinys, galiojančios ir vykdytinios reikalavimo teisės turėjimas”.

²⁶³ *Ibid.* (cituota iš 2 H. Mazeaud, L. Mazeaud & J. Mazeaud, *Legons de droit civil*, no. 961, at 883-84. (4e ed. 1969) [hereinafter cited as H. Mazeaud]).

²⁶⁴ *Ibid.* (cituota iš Code de procedure civile art. 775 (Fr.)).

²⁶⁵ Gregory Grimsal, A. *supra* note 9, p. 707. (cituota iš Code de procedure civile art. 2225 (Fr.)).

²⁶⁶ *Ibid.* (cituota iš Decision of Nov. 30, 1926, Cour de cassation, [1928] D.P. 149).

²⁶⁷ Morin, L. Michaud, G. P., *supra* note 10, 15/6.

²⁶⁸ *Ibid.*

²⁶⁹ *Ibid.* (cituota iš Lluelles, D., et. Moore, B., *Droit des obligations*, Montreal, Editions Themis, 2006, No 2825).

²⁷⁰ *Ibid.* (cituota iš Lluelles, D., et. Moore, B., *Droit des obligations*, Montreal, Editions Themis, 2006, No 2825-2826).

²⁷¹ *Ibid.* p. 15/18.

²⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Trinapolis“ ir kt. v. Nordea Bank Finland Plc (bylos Nr. 3K-3-520/2012).

Taigi, kaip matyti, Lietuvos teisės doktrinoje bei teismų praktikoje viena iš būtinųjų sąlygų norint pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu aiškinama bei suprantama per siauriai ir neatitinka tikrosios netiesioginio ieškinio instituto paskirties, tokiu būdu teismų praktika siaurina kreditoriaus, kuris siekia apginti savo pažeidžiamus interesus, galimų teisinių veiksmų spektrą. Iš kitos pusės, pritartina aukščiau minėtų Kauno apygardos teismų procesiniams sprendimams, kurie nors ir prieštarauja Lietuvos teisės doktrinai bei teismų praktikai, bet iš esmės atitinka užsienio valstybių netiesioginio ieškinio instituto aiškinimo bei taikymo praktiką. Atsižvelgiant į užsienio valstybių teismų praktiką ir teisės doktrinos netiesioginio ieškinio instituto aiškinimą bei į tai, jog LR CK 6.68 straipsnyje nėra *expressis verbis* įtvirtinta, jog kreditoriaus skolininką ir trečiąjį asmenį privalomai turi sieti prievoliniai teisiniai santykiai, keistinas Lietuvos teismų praktikoje nusistovėjęs aukščiau nurodytas trečiosios būtiniosios sąlygos aiškinimas – skolininko turtinė teisė, kurios jis neįgyvendina, taip pat turi būti neabejotina, galiojanti ir vykdytina, t.y. trečiasis asmuo (aut. *atsakovas pagal netiesioginį ieškinį*) turi pareigą įvykdyti prievolę kreditoriaus skolininkui; *skolininko, kaip kito asmens kreditoriaus, reikalavimas* negali kelti abejonių ir negali būti ginčijamas netiesioginio ieškinio pareiškimo metu²⁷³, kadangi pastarasis aiškinimas apriboja netiesioginio ieškinio taikymo bei galimo panaudojimo apimtį.

²⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. Z. ir kt. v. U. G. (globėja V. J.), bylos Nr. 3K-3-312/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Trinapolis“ ir kt. v. Nordea Bank Finland Plc, bylos Nr. 3K-3-520/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-254/2014; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-370-464/2015; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1049/2014.

IŠVADOS

Remiantis šiame darbe atliktos Lietuvos bei užsienio teisės doktrinos, teisinio reguliavimo bei Lietuvos teismų praktikos analize, galime konstatuoti, jog tyrimo pradžioje iškeltas ginamasis teiginys, jog netiesioginio ieškinio institutas Lietuvos teisės doktrinoje ir teismų praktikoje suprantamas bei aiškinamas per siauriai, dažnu atveju naudojamas ne pagal tikrąją šio instituto paskirtį, o tai sąlygoja netinkamą šio teisės instituto taikymą teismų praktikoje ir nepopuliarumą tarp civilinės apyvartos dalyvių, iš esmės pasitvirtino. Atsižvelgiant į tai daromos tokios išvados:

1. Netiesioginio ieškinio institutas yra iš Romos teisės sistemos kilęs, tačiau Prancūzijos teisės doktrinos atstovų galutinai suformuotas specifinis kreditoriaus interesų apsaugos būdas. LR CK įtvirtintas netiesioginio ieškinio instituto teisinis reguliavimas iš esmės yra identiškas Kanados Kvebeko provincijos CK nustatytam teisiniam reglamentavimui.
2. Netiesioginio ieškinio institutas yra įstatymų leidėjo kreditoriui suteikta speciali pastarojo teisėtų interesų apsaugos priemonė, kurios pagalba kreditorius, veikdamas skolininko vardu bei pastarojo sąskaita, pasinaudoja skolininkui priklausančiomis teisėmis bei jas įgyvendina, t.y. netiesioginio ieškinio instituto pagalba susiklosto teisinė situacija, panaši į atstovavimo teisinius santykius. Netiesioginio ieškinio pagalba apeinama atstovavimo teisiniams santykiams būdinga esminė atstovavimo instituto sąlyga – atstovaujamojo valia, kadangi netiesioginio ieškinio atveju kreditorius, esant įstatyme įtvirtintų sąlygų visetui, veikia skolininko vardu, tačiau be skolininko valios.
3. Civilinės apyvartos dalyviai, kreipdamiesi į teismą, dažnu atveju painioja LR CK šeštosios knygos I dalies IV skyriuje įtvirtintas specialiąsias kreditoriaus interesų gynimo priemones, t.y. painiojami *actio Pauliana* ir netiesioginio ieškinio institutai arba šiomis dvejomis kreditoriaus interesų gynimo priemonėmis bandoma naudotis kartu, nepaisant to, jog tai yra visiškai savarankiški, vienas kito nepapildantys teisės institutai.
4. Lietuvos teismų praktika, siekdama užpildyti Lietuvos bankroto teisėje esančią teisės spragą, kuomet kreditoriaus teisė veikti bankroto procese nėra aiškiai įtvirtinta įstatyme, pasinaudojo teisės analogija, nurodydama, jog bankroto proceso metu kreditorius turi teisę kreiptis į teismą su netiesioginiu ieškiniu dėl žalos bankrutuojančiai įmonei priteisimo iš buvusių vadovų/dalyvių, jeigu bankroto administratorius nesiima veiksmų dėl žalos bankrutuojančiai įmonei priteisimo. Šiai teisės analogijai pritaikyti Lietuvos teismų praktika be pagrindo pasinaudojo netiesioginio ieškinio institutu.
5. Netiesioginio ieškinio institutu turi teisę pasinaudoti vienintelis subjektas – kreditorius. Kreditorius, siekdamas pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu, privalo turėti

neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę į skolininką. Ši reikalavimo teisė turi atitikti įstatyme nustatytus imperatyvius reikalavimus kreipimosi į teismą metu, priešingu atveju, teismas turi teisę atsisakyti priimti kreditoriaus ieškinį.

6. Nepaisant to, kad kreditoriaus reikalavimo teisė kreipimosi į teismą metu yra neabejotina ir vykdytina, kreditorius, norėdamas teigiamo rezultato, privalomai turi įrodyti skolininko neveikimo faktą bei tai, jog dėl tokio skolininko neveikimo, kreditorius patiria tam tikrą žalą. Kreditoriui neįrodžius šių faktinių aplinkybių egzistavimo, teismas turėtų atmesti kreditoriaus netiesioginį ieškinį bei neleisti kreditoriui kištis į skolininko dispozicijos sferą.
7. Lietuvos teisės doktrinoje bei teismų praktikoje laikomasi nuoseklios pozicijos, jog kreditorius gali įgyvendinti tik tą savo skolininko reikalavimo teisę, kuri yra neabejotina, galiojanti ir vykdytina. Skolininko, kaip kito asmens kreditoriaus, reikalavimo teisė negali kelti abejonių ir negali būti ginčijama netiesioginio ieškinio pareiškimo metu. Tačiau tokia Lietuvos teisės doktrinos bei teismų praktikos pozicija akivaizdžiai neatitinka užsienio teisės doktrinos bei teismų praktikos pozicijos bei apriboja kreditoriaus galimybes pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu.

PASIŪLYMAI

1. Siekiant teisinio aiškumo bei teismų praktikos vieningumo, siūlytume teismams atsisakyti priimti ieškovų pateikiamus ieškinius, iš kurių turinio matyti, jog teismui pateikiamame procesiniame dokumente painiojami netiesioginio ieškinio ir *actio Pauliana* institutai.
2. Rekomenduotina įstatymų leidėjui papildyti Lietuvos Respublikoje nustatytą įmonių bankroto teisinį reglamentavimą, *expressis verbis* kreditoriui suteikiant teisę, esant konkrečioms LR ĮBĮ Įmonių bankroto įstatyme nustatytomis sąlygomis, atlikti tam tikrus veiksmus bankrutuojančios įmonės naudai. Tokio įstatyminio reglamentavimo atsiradimas sumažintų šiuo metu teismų praktikoje esantį netinkamą netiesioginio ieškinio instituto taikymą, kadangi netiesioginio ieškinio institutas šiuo metu taikomas kaip teisės analogija sprendžiant teisės spragas bei suteikiant tretiesiems asmenims teisę už tam tikrus asmenis kreiptis į teismą, kas savo ruožtu prieštarauja netiesioginio ieškinio instituto esmei ir paskirčiai.
3. Siekiant teisinio aiškumo bei praktikos nuoseklumo, siūlytume teismams pakeisti susiformavusią teismų praktiką, kuomet bankroto procese kreditoriaus pareikštas ieškinys, kuriuo siekiama bankrutuojančios bendrovės naudai priteisti žalos atlyginimą iš buvusių įmonės vadovų/dalyvių, kvalifikuojamas kaip netiesioginis ieškinys. Rekomenduotina, tokio pobūdžio ieškinį kvalifikuoti išvestiniu ieškiniu, kadangi būtent pastarasis ieškinys savo esme bei siekiamais tikslais yra itin panašus į bankroto procese kreditorių reiškiamą ieškinį, kuriuo siekiama bankrutuojančios bendrovės naudai priteisti žalos atlyginimą iš buvusių įmonės vadovų/dalyvių.
4. Atsižvelgus į užsienio teisės reglamentavimą, teisės doktrinos ir teismų praktikos išaiškinimus, rekomenduotina pakeisti LR CK 6.68 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą pašalinant iš minėtos teisės normos dabartinio reglamentavimo dalį, t.y. išbraukti iš LR CK 6.68 straipsnio 2 dalies „ir kai iki ieškinio pareiškimo yra suėjęs prievolių įvykdymo terminas“.
5. Siekiant teisinio aiškumo, praktikos vieningumo bei netiesioginio ieškinio instituto tinkamesnio panaudojimo, siūlytume teismams pakeisti šiuo metu susiformavusią teismų praktiką, kurioje teigiama, jog pagal CK 6.68 straipsnio 1 ir 2 dalis viena iš sąlygų reikšti netiesioginį ieškinį yra tiek kreditoriaus, tiek skolininko, kurio vardu kreditorius reiškia ieškinį, galiojančios ir vykdytinos reikalavimo teisės turėjimas; skolininko, kaip kito asmens kreditoriaus, reikalavimas negali kelti abejonių ir negali būti ginčijamas

netiesioginio ieškinio pareiškimo metu. Šia teismų praktika be reikalo apribojamos netiesioginio ieškinio instituto taikymo galimybės. Rekomenduotina teismams atsisakyti šiuo metu nustatyto reikalavimo, kad kreditoriaus skolininką ir trečiąjį asmenį būtinai sietų prievoliniai teisiniai santykiai bei reikalavimo, jog skolininko, kaip kito asmens kreditoriaus, reikalavimas negali kelti abejonų ir negali būti ginčijamas netiesioginio ieškinio pareiškimo metu.

LITERATŪRA

Monografijos ir straipsnių rinkiniai

1. Andriulis, V., et. al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
2. Bakanas, A., et. al. *Lietuvos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas*. Vilnius: Justitia, 2003.
3. Cartwright, J.; Vogenauer, S.; Whittaker, S. *Reforming the French Law of Obligations – Comparative Reflections on the Avant-project de réforme du droit des obligations et de la prescription*. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2009.
4. David G. Epstein. *Debtor-Creditor Law*. Third Edition. Atlanta: West Nutshell Series, 1985
5. Driukas, A., Valančius, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
6. Driukas, A., et. al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2004
7. Jakuntavičiūtė, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
8. Jean-Louis Baudouin, Pierre-Gabriel Jobin & Nathalie Vézina, *Les obligations*, 7th ed. Cowansville, Que: Yvon Blais, 2013.
9. Joskaudienė, R. *Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai*. Vilnius: Eugrimas, 2012.
10. Francois, J. *Droit civil: Les obligations, regime general*. Paris: Economica, 2000.
11. Kavalnė, S., et. al. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.
12. Laužikas, E., Mikelėnas, V. Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė. Pirmas tomas*. Vilnius: Justitia, 2003
13. Mikelėnas, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Justitia, 2002.
14. Morin, L. Michaud, G-P. *Recours oblique et autres recours. Fascicule 15*. Juris Classeur Québec – Droit des sociétés, Montréal, LexisNexis Canada, 2009
15. Pakalniškis, V., et. al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: MRU, 2013.
16. Schuster, Edmund P., Paech, P., Carsten, Gerner B. *Study on Directors Duties and Liability*. Department of Law, London School of Economics. London. 2013
17. Vileita, A. *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011.

Straipsniai iš knygų, mokslo darbų rinkinių ir konferencijų medžiagos

Moksliniai straipsniai

18. Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 50–58.
19. Daubarienė, I. Actio Pauliana instituto sutartiniuose santykiuose taikymas: kreditoriaus perspektyva. *Societal Innovations for Global Growth*. 2012, No. 1(1): 140–155.
20. Jakutytė, A. Netiesioginis ieškinys - specialus kreditoriaus gynimo būdas. *Justitia*. 2006, 2(60): 50–59
21. Gregory Grimsal, A. *The Oblique Action..* Tulane University. *Tulane Law Review*. 1980, 54: 699–716.
22. Krivka, E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. *Jurisprudencija*. 2006, 4(82): 46–53.
23. Lina Mikalonienė. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. *Teisė*. 2014. 93: 113–123.
24. Šenavičius, A. Prancūzijos civilinis (Napoleono) kodeksas ir jo galiojimas Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*. 2014, T. 13, Nr. 3,

Elektroniniai leidiniai

25. McGill University. The Oblique action. [interaktyvus]. Kadana: Montréal. [žiūrėta 2015-11-01]. <<https://www.mcgill.ca/centre-crepeau/terminology/guide/oblique-action>>
26. Shawn, R., & Zarick, A. *Director Liability to Crecitors: The Changing Landscape*. [interaktyvus]. Willamette Management Associates Insights, Spring 2011. [žiūrėta 2015-11-01]. <http://www.willamette.com/insights_journal/11/spring_2011_12.pdf>
27. Paukštė, R. „Ar paprasta versle pasinaudoti pigesniu netiesioginiu ieškiniu?“ [interaktyvus]. Verslo žinios 2013-09-19 [žiūrėta 2015-11-01] <<http://vz.lt/archive/blog/2013/9/19/ar-paprasta-versle-pasinaudoti-pigesniu-netiesioginiu-ieskiniu>>
28. Adomavičiūtė, G. Netiesioginis ieškinys, kai skolininkas nenori įgyvendinti savo teisių. [interaktyvus]. Juristas Nr. 12 2009 gruodis. [žiūrėta 2015-11-01] <http://www.teisesgidas.lt/modules/mydownloads/cache/files/12_Adomaviciute.pdf>

Teisės aktai

Lietuvos Respublikos teisės aktai

29. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 77-3288;

30. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987;
31. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014;
32. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 17-649;
33. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340;
34. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262;
35. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 123-5574;
36. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010;
37. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas. Valstybės žinios 2012, Nr. 57-2823;
38. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 100-2261.

Užsienio valstybių teisės aktai

39. Canada Bankruptcy and Insolvency Act (R.S.C., 1985, c. B-3) <<http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/B-3/index.html>>
40. Code civil du Québec
<<http://ccq.lexum.com/ccq/en#!fragment//KHRhYjrEgMSCOnRvYykp>>
41. Code de procédure civile Français.
<<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070716>>
42. Code civil des Français
<<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>>
43. Louisiana Civil Code < <http://legis.la.gov/Legis/LawSearch.aspx>>
44. United States Code < <https://www.law.cornell.edu/uscode/text>>

Teismų praktika

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai

45. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1105;

46. Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios, 2002, Nr. 69-2832.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys

47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB Turto bankas v. BAB „Rimeda“, AB Lietuvos taupomasis bankas* (bylos Nr. 3K-3-201/2001);
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *E. N. v. I. D., R. D.* (bylos Nr. 3K-3-575/2004);
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Centarium“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-17/2006);
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *P. R., M. B., S. V. ir A. K. v. J. T. ir UAB „Teisita“*, (bylos Nr. 3K-3-191/2006);
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *R. P. v. A. P., R. P., R. B.* (bylos Nr. 3K-3-584/2006);
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje *K. J. J. v. J. B. ir kt.* (bylos Nr. 3K-7-266/2006);
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“* (bylos Nr. 3K-3-146/2007);
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. Z. ir kt. v. U. G. (globėja V. J.)* (bylos Nr. 3K-3-312/2008);
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Alaja ir ko“ v. K. A. , V. A.* (bylos Nr. 3K-3-509/2008);

56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*. 2008, Nr. 29
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Kauno keliai“ v. *Klaipėdos miesto savivaldybė ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-25/2009);
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje *Z. R. (Z. R.) ir kt. v. Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-141/2009);
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Žaibo ratas“, E. D. B. v. V.B. (bylos Nr. 3K-3-514/2009);
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras, UAB „Vilniaus vandenys“ v. A. J. V. M. , B. J. B.* (bylos Nr. 3K-3-517/2009);
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje *L. G. v. VĮ Valstybės turto fondas, VĮ „Varėnos miškų urėdija“* (bylos Nr. 3K-3-399/2010);
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. v P. V.* (bylos Nr. 3K-3-453/2010);
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir Klaipėdos miesto savivaldybei* (bylos Nr. 3K-7-67/2011);
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Limantra“ v. N. G.* (bylos Nr. 3K-3-130/2011);
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.* (bylos Nr. 3K-3-362/2011);
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. J. B., A. B. ir R. Š.* (bylos Nr. 3K-3-392/2011);

67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G.* (bylos Nr. 3K-3-19/2012);
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB Nord bankas v. A. M., D. M. ir D. K.* (bylos Nr. 3K-P-311/2012);
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Trinapolis“ ir kt. v. Nordea Bank Finland Plc* (bylos Nr. 3K-3-520/2012);
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *L. Š. v. S. S.* (bylos Nr. 3K-3-23/2013);
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje *Laivų krovos akcinės bendrovės „Klaipėdos Smeltė“ v. L. A.* (bylos Nr. 3K-3-290/2013);
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *A. I. v. Nordea Bank Finland Plc* (bylos Nr. 3K-3-254/2014);
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *S. V. (atstovaujamos G. V. ir Ž. V.) v. V. J. ir Ž. V.* (bylos Nr. 3K-3-318/2014);
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mitnija“ v. „Statybų kryptis“, V. G., A. J.* (bylos Nr. 3K-3-389/2014);
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje *G. M. v. Š. Š., R. V., D. S., S. K. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-50-686/2015);
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *UAB Medicinos bankas v. BUAB „Serneta“* (bylos Nr. 3K-3-245-219/2015).

Lietuvos apeliacinio teismo nutartys

77. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. V. v. UAB "Skuodo riešutas" ir kt.* (bylos Nr. 2-427/2001);
78. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *BUAB „Lautrans“ kreditorius UAB „Vicus“ v. uždarajai akcinei bendrovei „Rentija“* (bylos Nr. 2-162/2004);
79. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“* (bylos Nr. 2A-329/2006);
80. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penki kontinentai“ ir kt.* (bylos Nr. 2-270/2007);
81. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB Turto bankas v. UAB „Įmonių bankroto administravimo ir teisinių paslaugų biuras“* (bylos Nr. 2-876/2008);
82. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Ladavas“ ir k t.v. Č. D. ir R. D. ir kt.* (bylos Nr. 2A-659/2010);
83. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *L. K. v. AB SEB bankas* (bylos Nr. 2-445/2011);
84. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugpjūčio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „GRIVZAS“, UAB „SKULAS“ v. UAB „JUNGTINIS DUJŲ CENTRAS“* (bylos Nr. 2-1703/2011);
85. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „IUSTUS TITULUS“ v. G. N. ir kt.* (bylos Nr. 2-2060/2011);
86. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. lapkričio 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Ribena“ v. BUAB „Žygintis“ ir kt.*, (bylos Nr. 2-2712/2011);
87. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Ribena“ v. BUAB „Žygintis“ ir kt.* (bylos Nr. 2-522/2012);

88. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „MAJJ Invest“ v. AB „SEB bankas“ ir kt.* (bylos Nr. 2A-1469/2012);
89. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB DnB Nord bankas v. BUAB „Gertauta“* (bylos Nr. 2A-1508/2012);
90. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Infigo“ v. BUAB „Visoda“ ir kt.* (bylos Nr. 2A-1470/2012);
91. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Ribena“ v. BUAB „Žygintis“ ir kt.* (bylos Nr. 2-12/2013);
92. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. rugsėjo 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Vaidora“ v. UAB „Mabilta“, UAB „Eika“* (bylos Nr. 2A-812/2013);
93. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Tenampa Holdings“ v. UAB „GlaxoSmithKline Lietuva“* (bylos Nr. 2A-322/2014);
94. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „LNTV“ v. UAB „Robinta“* (bylos Nr. 2A-211/2014);
95. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Ribena“ v. UAB „Teravita“* (bylos Nr. 2-1049/2014);
96. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *„Nona mix“ v. AB „Swedbank“* (bylos Nr. 2A-887/2014);
97. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *BUAB „SLOBOD INVEST“ v. „LITBALTA“ ir kt.* (bylos Nr. 2-265-330/2015);
98. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Z.V. v. UAB „Admivita“ ir kt.* (bylos Nr. 2-823-180/2015);

99. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „ORLEN Lietuva“ v. V. R. ir RUAB „Milda“* (bylos Nr. 2A-344-330/2015);
100. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AURA Group AS v. A. U. ir kt.* (bylos Nr. 2A-491-330/2015);
101. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Hamervate Limited v. UAB „ACC Distributions“ ir kt.* (bylos Nr. 2A-370-464/2015).

Apygardų teismų procesiniai sprendimai

102. Kauno apygardos teismo 2009 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *AB Turto bankas v. VĮ Registrų centras* (bylos Nr. 2A-233-259/2009);
103. Kauno apygardos teismo 2010 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Baltijos kontaktų grupė“ v. A. L.* (bylos Nr. 2S-792-324/2010);
104. Kauno apygardos teismo 2013 m. liepos 19 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB „Vaučerių bankas“ v. BUAB „Visoda“, UAB „Pajūrio turtas“* (bylos Nr. 2-1616-230/2013);
105. Kauno apygardos teismo 2014 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ribena“ v. UAB „Teravita“* (bylos Nr. 2-1804-436/2014);
106. Kauno apygardos teismo 2014 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Audata“ v. V. S., Nacionalinei žemės tarnybai* (bylos Nr. 2A-5-230/2014);
107. Klaipėdos apygardos teismo sprendimas 2011 m. spalio 3 d. civilinėje byloje *LKAB „Klaipėdos Smeltė“ v. L. A.* (bylos Nr. 2-1559-253/2011);
108. Klaipėdos apygardos teismo 2013 m. liepos 19 d. civilinėje byloje *UAB „Vaučerių bankas“ v. BUAB „Visoda“, UAB „Pajūrio turtas“* (bylos Nr. 2-1616-230/2013);
109. Panevėžio apygardos teismo 2012 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje *M. K. v. UAB „Visagino gelžbetonis“* (bylos Nr. 2S-681-212/2012);
110. Šiaulių apygardos teismo 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. A. Č., E. J., G. J.* (bylos Nr. 2-197-267/2013);

111. Vilniaus apygardos teismo 2011 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „(duomenys neskelbtini)“ vardu D. V., UAB „(duomenys neskelbtini)“ v. Nordea Bank Finland PLC* (bylos Nr. 2-186-577/2011).

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotas netiesioginio ieškinio instituto teisinis reglamentavimas bei taikymo praktika. Atskleista šio teisės instituto samprata, paskirtis, tikslas bei būtinosios taikymo sąlygos. Remiantis mokslinės analizės pagrindu pateiktomis įžvalgomis, įvertinta šio teisės instituto taikymo praktika Lietuvos teismų praktikoje. Pirmame šio darbo skyriuje nagrinėjama netiesioginio ieškinio instituto samprata bei kilmė, atskleidžiamas netiesioginio ieškinio institutu sukuriamas teisinis efektas, šio teisės instituto vieta civilinės teisės sistemoje bei sąveika su kitais materialiojoje teisėje aptinkamais specifiniais pažeistų teisių bei interesų gynimo būdais. Antrajame darbo skyriuje analizuojamas netiesioginio ieškinio institutui taikyti būtinųjų sąlygų visetas.

Pagrindiniai žodžiai: netiesioginis ieškinys, *actio Pauliana*, išvestinis ieškinys.

The final Master's thesis analyses legal regulation of the institute of the oblique action and the practice of application. It reveals the concept of the legal institute, its purpose, goal, and indispensable conditions for the application. Based on the insights that resulted from the scholarly analysis, the application practice of this legal institute in the practice of Lithuanian courts was assessed. The first chapter of the thesis analyses the concept of the institute of the oblique action and its origins, reveals the legal effect, resulting from the institute of the oblique action, its role in the system of civil law and interaction with other specific violated rights and interest remedy in substantive law. The second chapter of the thesis analyses the totality of indispensable conditions for the application of the institute.

Key words: the oblique action, *actio Pauliana*, derivative action.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Magistro baigiamajame darbe „Netiesioginis ieškinys: taikymo sąlygos ir problematika” nagrinėjama tema yra itin aktuali Lietuvos teisės doktrinai bei teisės taikymo praktikai, kadangi netiesioginio ieškinio instituto išsamios sisteminės analizės Lietuvoje iki šiol nebuvo. Tiek Lietuvos, tiek užsienio teisės doktrinoje netiesioginio ieškinio institutas sulaukia itin mažai dėmesio. Dėl mažo Lietuvos teisės doktrinos atstovų dėmesio šiam, iš Prancūzijos teisės tradicijos valstybių kilusiam specialiam kreditoriaus interesų gynybos būdai, netiesioginio ieškinio instituto praktinio panaudojimo lygmuo yra itin mažas. Magistro baigiamajame darbe itin daug dėmesio buvo skirta netiesioginio ieškinio instituto taikymo praktikai. Lyginant įstatymo leidėjo kreditoriui suteiktus specifinius kreditoriaus interesų būdus matyti, jog *actio Pauliana*, priešingai nei netiesioginio ieškinio institutas, sulaukia daug daugiau dėmesio tiek praktiniu naudojimu, tiek ir mokslinio ištyrimo lygmeniu. Pagrindinis šio magistrinio darbo tikslas – atskleisti netiesioginio ieškinio instituto sampratą, paskirtį, tikslą bei būtinąsias taikymo sąlygas. Šiam tikslui pasiekti buvo išsikelti tyrimo uždaviniai, kurių pagalba buvo koncentruotai gilinamasi į netiesioginio ieškinio prigimtį bei sampratą, identifikuojama netiesioginio ieškinio instituto vieta Lietuvos civilinės teisės sistemoje, analizuojama Lietuvos teismų praktika bei remiantis mokslinės analizės pagrindu pateiktomis išvalgomis, įvertinta šio teisės instituto taikymo praktika Lietuvos teismuose. Baigiamasis darbas padalintas į du skyrius, kiekvienas iš šių skyrių nuosekliai atskleidė užsibrėžtus tyrimo uždavinius. Pirmajame skyriuje siekta identifikuoti netiesioginio ieškinio institutą ir pateikti šio instituto sampratą, išskirti esminius šio specialiojo kreditoriaus interesų gynybos būdo požymius, aiškiai pateikiant skirtumus, kurie skiria šį teisės institutą nuo kitų specifinių pažeistų teisių gynybos būdų. Antrajame skyriuje nagrinėtas būtinųjų netiesioginio ieškinio instituto taikymo sąlygų visetas, ypatingai didelį dėmesį skiriant teismų praktikoje pateikiamam kiekvienos sąlygos aiškinimui bei šio aiškinimo lyginimui su užsienio teisės doktrina bei teismų praktika. Atsakant į darbe išsikeltus uždavinius paaiškėjo, jog dažnu atveju civilinės apyvartos dalyviai netiesioginio ieškinio institutą naudoja ne pagal paskirtį, netiesioginio ieškinio institutas yra painiojamas su kitais specifiniais pažeistų teisių gynybos būdais, be to, Lietuvos teismų praktika per siaurai aiškina vieną iš netiesioginio ieškinio instituto taikymui būtinųjų sąlygų. Šios priežastys lemia, jog netiesioginio ieškinio institutas nėra itin populiarus pažeistų teisių gynybos priemonė tarp civilinės apyvartos dalyvių. Darbo pabaigoje pateikti konkretūs pasiūlymai, kuriuos įgyvendinus galima prisidėti prie šio teisės instituto sampratos bei praktinio taikymo išgryninimo, tokiu būdu suteikiant subjektui, manančiam jog jo teisėti interesai yra pažeidžiami, teisinį instrumentą, kurio pagalba pastarasis

gali siekti apginti savo teises. Tačiau, tenka pripažinti, jog efektyviausia pagalba, kuri leistų civilinės apyvartos dalyviui tinkamai bei efektyviai pasinaudoti netiesioginio ieškinio institutu, yra didesnis teisės doktrinos dėmesys šiam teisės institutui.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

The topic of the final Master's thesis "The Oblique Action: Application Conditions and Problems" is especially relevant to the Lithuanian legal doctrine and the practice of legal application, since there were no systematic and comprehensive analysis on the institute of the oblique action so far. The focus of both Lithuanian and foreign legal doctrine on the institute of the oblique action is insufficient. The level of practical application of the oblique action, which originated from the countries of French legal tradition as a special remedy for the creditor's interest, is especially low, due to low interest of the representatives of Lithuanian legal doctrine in this topic. The final thesis focuses on the application practice of the oblique action. By comparing specific means for the creditor's interests granted by the legislator, it was noticed that *actio Pauliana*, unlike the institute of the oblique action, gets much more attention at both levels of practical use and scholarly analysis. The main goal of the thesis is to reveal the concept of the oblique action, its purpose, goal, and indispensable conditions for the application. In order to achieve this goal, specific research tasks helped to concentrate on the nature and concept of the oblique action, to identify the role of the oblique action in the Lithuanian system of civil law, to analyse the practice of Lithuanian courts, and to assess the practice of applying this legal institute in Lithuanian courts, based on insights after the scholarly analysis. In final thesis is divided into two chapters, and each of these chapters coherently reveal the research tasks. The first chapter aims to identify the institute of the oblique action and provide its concept, to distinguish the essential feature of this special remedy for the interests of creditor by presenting clear differences that distinguishes this legal institute from other specific remedy for violated rights. The second chapter analyses the totality of indispensable conditions for the application of the institute, focusing on the explanation of each condition applied in court practice and the comparison with the foreign legal doctrine and court practice. After accomplishing the research tasks, it was concluded that usually, the participants of civil circulation use the institute of the oblique action for different purposes, which shows that the oblique action is confused with other specific remedy for violated rights. Also, the practice of Lithuanian courts narrowly explains one of the indispensable conditions for the application of the oblique action. These reasons lead to the fact that the institute of the oblique action is not very popular remedy among the participants of civil circulation. The specific suggestions for clarifying the concept and practical application of this legal institute, which would allow a subject to have a legal instrument to defend its rights, are provided at the end of the thesis. However, it has to be admitted that the most effective help,

which would allow proper and effective use of the institute of the oblique action, is the greater interest of the legal doctrine in this legal institute.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015 m. lapkričio 25 d.

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), teisės fakulteto, civilinė teisės studentas Gediminas Usavičius patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Netiesioginis ieškinys: taikymo sąlygos ir problematika“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man yra žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)